

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
“ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Ο ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΝΩΝΕΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΚΑΙ
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ
ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΑΛΑΒΡΙΩΤΗ Ι. ΑΡΕΤΗ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ)

ΒΟΛΟΣ 2018

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Εγώ, η μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Καλαβριώτη Αρετή του Ιωάννη, δηλώνω ότι είμαι η συγγραφέας της παρούσας εργασίας, με τίτλο: “ Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Το Μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο”, που συντάχθηκε στο πλαίσιο της Διπλωματικής μου εργασίας και παραδόθηκε τον Φεβρουαρίου του 2018. Η αναφερόμενη εργασία εκπονήθηκε από εμένα την ίδια, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις, αναφέρω πλήρως όλες τις πηγές, στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνησή της, δεν αποτελεί αντιγραφή ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν, αναφέρονται σαφώς στη βιβλιογραφία και στο κείμενο, ενώ κάθε εξωτερική βοήθεια εάν υπήρξε, αναγνωρίζεται ρητά.

Καλαβριώτη Ι.Αρετή

AM:MO70315008

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Βόλος, 6 Φεβρουαρίου 2018

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

**Στο γιο μου
και στη μνήμη των γονιών μου**

**“ Ως των αιχμαλώτων ελευθερωτής
και των πτωχών υπερασπιστής
ασθενούντων ιατρός, βασιλέων υπέρμαχος,
τροπαιοφόρε, Μεγαλομάρτυς Γεώργιε,
πρέσβευε Χριστώ τω Θεώ
σωθήναι τας ψυχάς ημών”**

Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

Aziz Yorgo
BUYUKADA
ISTANBUL
Yortu 23 NISAN

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΠΡΙΓΚΗΠΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από την αρχαιότητα και σε όλες τις περιόδους της ιστορίας, το θρησκευτικό συναίσθημα αποτέλεσε κίνητρο μετακίνησης των ανθρώπων, προκειμένου να βιώσουν την επικοινωνία με το Θεό, σε ιερούς τόπους (Μοίρα, 2009). Το προσκύνημα, τόσο το παραδοσιακό και καθαρά θρησκευτικό, όσο και το σύγχρονο στην πιο κοσμική του μορφή, βρίσκεται τα τελευταία χρόνια, σε ακμή σε όλο τον κόσμο. Οι ιεροί χώροι και οι θρησκευτικές τελετουργίες αποτέλεσαν τόπο προορισμού για τους ταξιδιώτες, από την αρχαιότητα. Σε αυτούς τους χώρους (ναούς, μοναστήρια, χώρους εμφάνισης ή τάφους αγίων και χώρους τέλεσης θρησκευτικών εορτών), αναζητούν οι πιστοί την επικοινωνία με το Θεό και σ'αυτό βοηθά ο Προσκυνηματικός τουρισμός.

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός, αποτελεί ένα γρήγορα αναπτυσσόμενο τμήμα της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς. Κάθε χρόνο, περίπου 300.000.000 άνθρωποι ταξιδεύουν σε θρησκευτικούς τόπους, ενώ σχεδόν 3.000.000.000 στην παγκόσμια αγορά, αποτελούν εν δυνάμει τουρίστες, σε αυτό το είδος τουρισμού.

Στην παρούσα Διπλωματική εργασία, επιχειρείται αρχικά η αποσαφήνιση των εννοιών του Θρησκευτικού και του Προσκυνηματικού τουρισμού, σε συνάρτηση με σχετικές απόψεις θεωρητικών του τουρισμού και στη συνέχεια μπαίνει ο προβληματισμός, για το αν ο Προσκυνηματικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει επιβλητικά στην τοπική ανάπτυξη, ώστε να αναδειχθεί μια περιοχή σε τόπο ειδικού τουριστικού ενδιαφέροντος.

Στη μελέτη περίπτωσης που αφορά στον Προσκυνηματικό τουρισμό του ΑηΓιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί η συμβολή του στην ένωση Χριστιανών και Μουσουλμάνων και στην ανάδειξη της περιοχής σε τόπο ειδικού τουριστικού ενδιαφέροντος. Η Μεθοδολογία που εφαρμόζεται στη μελέτη, στηρίζεται σε δευτερογενή έρευνα, με την παράθεση στοιχείων από ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, Διαδίκτυο, ακαδημαϊκές διατριβές και σε πρωτογενή έρευνα, με τη συλλογή στοιχείων μέσω ερωτηματολογίων σε επισκέπτες-προσκυνητές και συνεντεύξεις από εκπροσώπους του Πατριαρχείου και πιστούς.

Λέξεις κλειδιά: Προσκυνηματικός τουρισμός, Προσκύνημα, Χριστιανισμός, Ισλάμ, Πρίγκηπος, Μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

**“THE PILGRIMAGE TOURISM UNITES CHRISTIANS AND MUSLIMS.
CASE STUDY: THE MONASTERY OF ST. GEORGE, IN PRIGIPOS ISLAND”**

ABSTRACT

“Since ancient times and in all periods of history, the religious feeling a movement motivated people to experience communion with God in holy places” (Μοίρα, 2009). Pilgrimage, whether traditional and religious or modern and secular, is experiencing, the last decades, a resurgence around the world. Sacred places and ceremonial events are among the most ancient travel destinations. In these places (churches, shrines, monasteries and religious festivals) search pilgrims for communication with God, and Pilgrimage tourism helps that.

Pilgrimage tourism is a rapidly growing segment of the global tourism market. Every year about 300 million people travel to religious places and almost three billion in the global market are potential tourists clear in this alternative form of tourism.

In this Master's thesis, initially attempted to clarify the concepts of Religious and Pilgrimage tourism, combined with aspects of the theory of tourism, then, raises the question of the whether, pilgrimage auxiliary tourism can contribute to local development as the place to highlight a place of special tourist interest.

The case study concerns the Pilgrimage tourism of Saint George Kudunas, in Prigipos, is an attempt to investigate the contribution to the union Christians and Muslims, and promote the region in a special place of tourist interest. The Methodology used in the study, based on Secondary research, the reference for the Greek and international literature, Internet, studies, publications in scientific journals, academic theses

and Primary research, data collection through questionnaires to visitors-pilgrims and interviews of representatives of the Ecumenical Patriarchate and pilgrims.

Keywords: Pilgrimage tourism, Pilgrimage, Christianity, Islam, Prigipos island, The Monastery of St.George Kudunas

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	σ. 6
ABSTRACT	σ. 7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	σ. 11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σ. 12
1.1 Σκοποί και στόχοι της μελέτης	σ. 14
1.2 Περίγραμμα της μελέτης και Μεθοδολογία	σ. 15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ-ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	σ. 17
2.1 Τουρισμός	σ. 17
2.2 Υφιστάμενη κατάσταση του παγκόσμιου τουρισμού	σ. 18
2.3 Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού	σ. 20
2.4 Τουρίστας- Εναλλακτικός τουρίστας	σ. 23
2.5 Ο τουρισμός στην Ελλάδα	σ. 25
2.6 Ο τουρισμός στην Τουρκία	σ. 25
2.7 Συμφωνία μεταξύ Ελληνικής Δημοκρατίας και Δημοκρατίας της Τουρκίας, για συνεργασία στον τομέα του τουρισμού	σ. 26
2.8 Θρησκευτικός Τουρισμός	σ. 27
2.8.1 Κατηγορίες Θρησκευτικού Τουρισμού	σ. 30
2.8.2 Ο θρησκευτικός τουρίστας	σ. 31
2.8.3 Τα κίνητρα των θρησκευτικών τουριστών	σ. 31
2.8.4 Κατηγορίες των θρησκευτικών τουριστών	σ. 31
2.8.5 Χαρακτηριστικά των θρησκευτικών τουριστών	σ. 32
2.9 Προσκυνηματικός Τουρισμός	σ. 33
2.9.1 Στατιστικά στοιχεία του Προσκυνηματικού Τουρισμού	σ. 33
2.9.2 Το Προσκύνημα	σ. 34
2.9.3 Ιστορική αναδρομή Προσκυνηματικού τουρισμού και Προσκυνηματικού ταξιδιού	σ. 36
2.9.4 Κατηγορίες Προσκυνηματικού Τουρισμού	σ. 37
2.9.5 Τα αίτια του Προσκυνηματικού Τουρισμού	σ. 40
2.9.6 Κέντρα Προσκυνημάτων στον κόσμο	σ. 40
2.9.7 Τα πιο γνωστά Προσκυνηματικά κέντρα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς	σ. 42
2.9.8 Η οικονομική διάσταση του Προσκυνηματικού Τουρισμού	σ. 44
2.9.9 Αποσαφήνιση των εννοιών Θρησκευτικού και Προσκυνηματικού Τουρισμού	σ. 47
2.9.10 Προσκυνηματικές Διαδρομές	σ. 48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟΥΡΚΙΑ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ-ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΑ	
3.1 Τουρκία	σ. 50
3.2 Κωνσταντινούπολη	σ. 51

Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

3.2.1 Το Οικουμενικό Πατριαρχείο	σ. 53
3.3.2 Ο Ελληνισμός της Πόλης	σ. 55
3.3 Πριγκηπόννησα	σ. 57
3.4 Νήσος Πρίγκηπος	σ. 62
3.5 Μητρόπολη των Πριγκηποννήσων	σ. 64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜ	σ. 65
4.1 Χριστιανισμός	σ. 65
4.2 Ισλάμ	σ. 65
4.3 Ομοιότητες Χριστιανισμού και Ισλάμ	σ. 65
4.4 Διαφορές Χριστιανισμού και Ισλάμ	σ. 68
4.5 Ο Χριστιανισμός στην Τουρκία, Κωνσταντινούπολη και Πριγκηπόννησα	σ. 70
4.5.1 Μιλλέτ και Εκκλησία	σ. 71
4.6 Το Ισλάμ στην Τουρκία, Κωνσταντινούπολη και Πριγκηπόννησα	σ. 71
4.6.1 Αλεβήτες Μουσουλμάνοι	σ. 72
4.6.2 Μπεκτασήδες Μουσουλμάνοι	σ. 75
4.6.3 Κιζιλμπάσηδες Μουσουλμάνοι	σ. 77
4.7 Η θεραπευτική ιδιότητα των Αγίων στον Χριστιανισμό και στο Ισλάμ	σ. 78
4.8 Άγιος Γεώργιος ή Αζίζ Τζεργτζίς και Ισλάμ	σ. 79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΗΓΙΩΡΓΗ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ	σ. 80
5.1 Άγιος Γεώργιος	σ. 80
5.2 Η Ιερά Μονή του ΑηΓιώργη του Κουδουνά	σ. 81
5.3 Ο αγαπημένος άγιος Ρωμιών και Τούρκων	σ. 85
5.4 Μνήμη μοναχού Εφραίμ Ξενοφωντινού	σ. 86
5.5 Η επίσκεψη Ερντογάν στο Μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά	σ. 87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 SWOT ANALYSIS	σ. 88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	σ. 91
7.1 Εισαγωγή	σ. 91
7.2 Δευτερογενής έρευνα	σ. 92
7.3 Πρωτογενής έρευνα	σ. 92
7.3.1 Συνεντεύξεις	σ. 93
7.3.2 Ερωτηματολόγια	σ. 95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	σ. 97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σ. 100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σ. 113

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Εναλλακτικοί τουρίστες.....	24
Εικόνα 2. Εναλλακτικός τουρισμός.....	24
Εικόνα 3. Παγκόσμιες θρησκείες.....	29
Εικόνα 4. Ιερά Μονή Αγίων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης, στη Λέσβο.....	41
Εικόνα 5. Ο Τάφος του Αγίου Παϊσίου, στη Σουρωτή.....	41
Εικόνα 6. Προσκυνητές Μουσουλμάνοι, στη Μέκκα.....	43
Εικόνα 7. Προσκυνητές στην Παναγία της Λούρδης.....	45
Εικόνα 8. Προσκυνητές στη Μεγαλόχαρη της Τήνου.....	45
Εικόνα 9. Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.....	54
Εικόνα 10. Απελάσεις των Ελλήνων της Πόλης, το 1964.....	56
Εικόνα 11. Χάρτης των Πριγκηποννήσων.....	57
Εικόνα 12. Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης.....	60
Εικόνα 13. Το νησί της Χάλκης, στα Πριγκηπόννησα.....	61
Εικόνα 14. Η Νήσος Πρίγκηπος.....	62
Εικόνα 15. Ιερά Μητρόπολη Πριγκηποννήσων.....	64
Εικόνα 16. Χάρτης Τουρκίας, με πληθυσμούς Αλεβιτών.....	72
Εικόνα 17. Η Ιερά Μονή του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο.....	82
Εικόνα 18. Η θαυματουργή εικόνα του ΑηΓιώργη του Κουδουνά.....	84
Εικόνα 19. Ο μοναχός Εφραίμ ο Ξενοφωντινός του ΑηΓιώργη Κουδουνά.....	86
Εικόνα 20. Από την επίσκεψη του κ. Ερντογάν, στη Μονή του ΑηΓιώργη Κουδουνά....	87
Εικόνα 21. Προσκυνητές πηγαίνουν στον Άγιο Ιάκωβο, στην Κομποστέλα.....	113
Εικόνα 22. Ινδοί προσκυνητές, στον ποταμό Γάγγη.....	113
Εικόνα 23. Χάρτης, “Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου”.....	114
Εικόνα 24. Χάρτης “El Camino de Santiago de Compostela”.....	114
Εικόνα 25. Αλεβίτες Μουσουλμάνοι.....	115
Εικόνα 26. Μπεκτασήδες Μουσουλμάνοι.....	115
Εικόνα 27. Προσκυνητές στον ΑηΓιώργη τον Κουδουνά, στην Πρίγκηπο.....	116
Εικόνα 28. Η Εικόνα του ΑηΓιώργη του Κουδουνά.....	116

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Αριστεΐδη Σαπουνάκη για την πολύτιμη βοήθειά του στον εντοπισμό του τρόπου προσέγγισης, του προς διερεύνηση ζητήματος και στην ολοκλήρωση της παρούσας Διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, δια των εκπροσώπων του, τον π. Δοσίθεο Αναγνωστόπουλο, διευθυντή του Γραφείου Τύπου του Πατριαρχείου, τον Αρχιμανδρίτη π. Ιωακείμ Μπίλλη, Αρχιγραμματέα της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου, για την αμέριστη βοήθειά τους κατά την εκπόνηση της Διατριβής, τον θεολόγο-εκπαιδευτικό κ. Σαρρηγιαννίδη Ιωάννη, καθώς και τους φίλους μου Αργύρη Ρουσογιάννη, Οδυσσέα Καϊμάκη, Δήμητρα Μπέρτσα, Βαρβάρα Μορφογιάννη και Άννα-Σοφία Σαφού, για την πολύτιμη συνδρομή τους, στην πρωτογενή έρευνα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σημερινή εποχή, ο τουρισμός και οι διακοπές γεμίζουν εμπειρίες, γνώσεις και βιώματα τους τουρίστες, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια, ζητούν εκτός από τον ήλιο, τη θάλασσα και κάτι το διαφορετικό, δημιουργώντας στον αντίποδα του μαζικού τουρισμού, διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Μία τέτοια μορφή είναι και ο Προσκυνηματικός τουρισμός, η πιο γρήγορα αναπτυσσόμενη εναλλακτική μορφή τουρισμού και βασικό κομμάτι της Τουριστικής Βιομηχανίας. Τόποι ιεροί, δέχονται και προσελκύουν συνεχώς όλο και περισσότερους προσκυνητές και έτσι, ο Προσκυνηματικός τουρισμός κερδίζει ολοένα έδαφος, με αποτέλεσμα να αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές και δυναμικές μορφές του Ειδικού και Εναλλακτικού τουρισμού.

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός είναι κατηγορία του Θρησκευτικού τουρισμού, με σημείο αναφοράς, τα ταξίδια για προσκυνηματικούς λόγους και με κυρίαρχο και αποκλειστικό το θρησκευτικό κίνητρο, καθώς η θρησκεία είναι μια ιδιαίτερα σημαντική πτυχή της ανθρώπινης ζωής.

Ο προσκυνηματισμός στη γλώσσα της Οικονομίας και του Τουρισμού αναφέρεται ως Προσκυνηματικός τουρισμός και είναι η πρόσκαιρη μετακίνηση των ατόμων, με προορισμό θρησκευτικούς τόπους για προσκύνημα και για εκπλήρωση τάματος. Σκοπός του προσκυνητή – τουρίστα είναι το προσκύνημα στον συγκεκριμένο τόπο, χωρίς να δίνει αξία στα ιστορικά και πολιτιστικά του στοιχεία που τον διακρίνουν και στην περιοχή όπου βρίσκεται. Τα προσκυνηματικά ταξίδια γίνονται σε περιοχές που συνδέονται άμεσα με την ζωή και τη διδασκαλία Αγίων ανθρώπων, Προφητών, θρησκευτικών ηγετών και γενικά, προσώπων που ήταν θεμελιωτές των σημερινών θρησκειών

Ο όρος pilgrim (προσκυνητής) προέρχεται από τη λατ. λέξη peregrinus, που σήμαινε τον ξένο, ο οποίος ζούσε και διέμενε έξω από την περιοχή της Ρώμης και ταξίδευε γύρω από την πόλη. Οριοθετήθηκε ο όρος αυτός και από την Εκκλησία (Hall, 2006). Οι όροι που χρησιμοποιούνται επίσης, είναι: pilgrimage tours (προσκυνηματικά ταξίδια), faith tours (ταξίδια πίστης), biblical tours (βιβλικά ταξίδια), religious tours (θρησκευτικά ταξίδια).

Από την αρχαιότητα, οι άνθρωποι ταξίδευαν πεζή για να προσκυνήσουν. Οι αρχαίοι Έλληνες πήγαιναν στα Μαντεία, οι αρχαίοι Αιγύπτιοι στο ναό της Μέμφιδας και μετά την επικράτηση του Χριστιανισμού, στην έρημο της Ανατολής για να επισκεφτούν τους Αναχωρητές Πατέρες και Ερημίτες (Άγιος Αντώνιος, Άγιος Παχώμιος), ενώ από τον 11ο αι. μ.Χ μετακινούνταν στο ναό του Αγίου Ιακώβου, στην Κομποστέλλα της Ισπανίας πολλοί Χριστιανοί και στο Grand Tour, τον 18ο και 19ο αι. πήγαιναν στην Παναγία της Λούρδης, στη Γαλλία. Στα νεότερα χρόνια οι Χριστιανοί και των τριών δογμάτων επισκέπτονται μέρη, όπως είναι τα Ιεροσόλυμα και οι Άγιοι Τόποι, η Παναγία της Γουαδελούπης, η Παναγία της Λούρδης, η Παναγία της Φατίμα, ο Αη-Γιώργης ο

***Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο***

Κουδουνάς στην Πρίγκηπο, μαζί με Μουσουλμάνους, ο Άγιος Πέτρος στο Βατικανό, ο Άγιος Νικόλαος στο Κίρον της Ρωσίας κ.ά. Οι Ινδουιστές κάθε χρόνο επισκέπτονται τον ποταμό Γάγγη, ενώ οι Μουσουλμάνοι τη Μέκκα και οι Ιουδαϊστές, το Τείχος των Δακρύων.

Περίπτωση μελέτης στην παρούσα εργασία είναι η Ιερά Μονή του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, την οποία επισκέφονται Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι στην πλειοψηφία προσκυνητές, κατά χιλιάδες κάθε χρόνο. Μετά την ανάλυση των χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης δραστηριότητας και την εκτίμηση των απόψεων των αρμοδίων γι' αυτήν, καταγράφονται τα Δυνατά και τα Αδύνατα σημεία, οι Ευκαιρίες και οι Απειλές του Προσκυνηματικού τουρισμού στην περιοχή της Πρίγκηπου και την ευρύτερη περιοχή, που αποβλέπουν στον προσδιορισμό των στοιχείων, που διαμορφώνουν το γενικότερο περιβάλλον, τη λειτουργία του Προσκυνηματικού τουρισμού και μια πρόταση για δημιουργία Προσκυνηματικής Διαδρομής, με την ονομασία “Άγιος Γεώργιος ο Κουδουνάς”.

Τα οικονομικά οφέλη που αποφέρει ο Προσκυνηματικός τουρισμός στις χώρες υποδοχής των προσκυνητών-τουριστών, είναι πολύ σημαντικά και τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται τόσο ραγδαία, ώστε οι περιοχές που δεν είναι τουριστικά αναπτυγμένες, να βοηθούνται οικονομικά πολύ από αυτόν.

1.1 Σκοποί και Στόχοι της μελέτης

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός γνωρίζει ιδιαίτερη άνθηση στην Κωνσταντινούπολη και τα Πριγκηπόννησα, τα τελευταία χρόνια, καθώς αποτελεί μια από τις εξαιρετικά γρήγορα αναπτυσσόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, παγκοσμίως. Στην παρούσα διπλωματική εργασία γίνεται αρχικά, παρουσίαση της σημασίας του Προσκυνηματικού τουρισμού ως μέσο θρησκευτικής, πολιτιστικής ή ιστορικής έκφρασης στις περιοχές της Τουρκίας, που φιλοξενούν προσκυνηματικά μνημεία.. Στη συνέχεια, μέσω της μελέτης που αφορά το Προσκύνημα στον Αη-Γιώργη τον Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, διερευνάται η συμβολή του Προσκυνηματικού τουρισμού στην ένωση ανθρώπων, των δυο μονοθεϊστικών θρησκειών, Χριστιανισμού και Ισλάμ, ώστε η νήσος Πρίγκηπος και ευρύτερα τα υπόλοιπα Πριγκιπόννησα και η Κωνσταντινούπολη, να αναδειχτούν ως τόπος ειδικού προσκυνηματικού ενδιαφέροντος.

Στο πλαίσιο της μελέτης διερευνώνται τα εξής:

- Η ανάδειξη της σημασίας του Προσκυνηματικού τουρισμού, ως ειδική μορφή τουρισμού που συμβάλλει στην ανάπτυξη των περιοχών που φιλοξενούν θρησκευτικά μνημεία.
- Ο προσδιορισμός των δυνατοτήτων-ευκαιριών που υπάρχουν για αξιοποίηση και ανάδειξη της περιοχής του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, ως κομβικού προορισμού προσκυνηματικού ενδιαφέροντος, στη νήσο Πρίγκηπο.
- Η διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης που παρουσιάζει ο Προσκυνηματικός τουρισμός στην Τουρκία και ο προσδιορισμός των χωρών που αποτελούν αναδυόμενες αγορές Προσκυνηματικού τουρισμού και εν δυνάμει πηγές προσέλκυσης σημαντικού αριθμού προσκυνητών στα θρησκευτικά μνημεία της Κωνσταντινούπολης, των Πριγκηποννήσων και ειδικά στο νησί της Πριγκήπου.

Η διατύπωση προτάσεων πολιτικής συστηματικής οργάνωσης, βελτίωσης και ανάπτυξης των προσκυνηματικών ταξιδιών στην περιοχή, σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

1.2 Περιγραφή της μελέτης και Μεθοδολογία

Η εργασία αποτελείται συνολικά από επτά κεφάλαια, τα οποία περιλαμβάνουν:

Το πρώτο κεφάλαιο, την εισαγωγή με μια συνοπτική περιγραφή του θέματος, την παρουσίαση του στόχου, των σκοπών και του περιγράμματος της μελέτης που προσεγγίζει το θέμα.

Στο δεύτερο, γίνεται εννοιολογική προσέγγιση βασικών με το περιεχόμενο της εργασίας εννοιών και αποσαφήνισή τους, αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του Θρησκευτικού και Προσκυνηματικού τουρισμού, τις επιδράσεις τους στην κοινωνία, το περιβάλλον, την οικονομία και τις κατηγοριοποιήσεις τους. Συγκεκριμένα, η πρώτη ενότητα εστιάζει στη διεθνή ανάπτυξη του Θρησκευτικού και Προσκυνηματικού τουρισμού και στη δυναμική των αναδυόμενων θρησκευτικών και προσκυνηματικών αγορών, η δεύτερη ενότητα στα θρησκευτικά μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς και τα Προσκυνητήρια στην Ελλάδα, την Τουρκία και σε όλο τον κόσμο.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται το προφίλ της Κωνσταντινούπολης, των Πριγκιποννήσων και της νήσου Πριγκήπου, όπου βρίσκεται το μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά και ειδικότερα τα γεωγραφικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του, το ανθρωπογενές, οικονομικό περιβάλλον του και το τουριστικό προφίλ του, με έμφαση στην τουριστική προσφορά, ζήτηση και τις υπάρχουσες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Στη συνέχεια υπεισέρχεται στην πολιτιστική κληρονομιά της Κωνσταντινούπολης και των Πριγκιποννήσων, στις δύο μονοθεϊστικές θρησκείες που είναι ο Χριστιανισμός και το Ισλάμ, με αναφορά στα προσκυνήματα και ιδιαίτερη έμφαση στο Μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, τις επιδράσεις του στην τοπική κοινωνία και τις προϋποθέσεις ανάδειξής του σε σημαντικό προορισμού προσκυνηματικού, θρησκευτικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, διεθνούς εμβέλειας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στη ζωή και το έργο του Αγίου Γεωργίου, περιγράφεται η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας που ακολουθήθηκε στη μελέτη περίπτωσης του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, της Πριγκήπου, αποτυπώνοντας τα δεδομένα της πρωτογενούς έρευνας βάσει των προκαθορισμένων στόχων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, γίνεται Swot Analysis στη νήσο Πρίγκηπο, αναλύοντας τα Δυνατά και Αδύνατα σημεία, τις Ευκαιρίες και τις Απειλές που τυχόν παρουσιάζει και μας χρειάζεται για τη στρατηγική μάρκετινγκ και την τουριστική πολιτική που πρέπει να εφαρμοστεί για την ανάπτυξη ενός τόπου, καθώς και η δημιουργία Προσκυνηματικής Διαδρομής, “Άγιος Γεώργιος ο Κουδουνάς”

Στο έκτο κεφάλαιο, γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, με ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το έβδομο κεφάλαιο, στο οποίο διατυπώνονται συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής, για μεθοδολογική ανάπτυξη και δυναμικότερη αξιοποίηση του Προσκυνηματικού τουρισμού, στον Αη-Γιώργη τον Κουδουνά της Πριγκήπου, σε συνδυασμό με άλλες ειδικές και εναλλακτικές μορφές, καθώς και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

***Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ. Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο***

Αναλυτικότερα, για τη διερεύνηση του θέματος, ακολουθήθηκαν τα παρακάτω βήματα:

- 1) εκτεταμένη ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας, στο θεωρητικό υπόβαθρο του Θρησκευτικού και Προσκυνηματικού τουρισμού
- 2) βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την εξέλιξη που παρουσιάζει ο Προσκυνηματικός τουρισμός στην Κωνσταντινούπολη και τα Πριγκηπόννησα, με έμφαση στο νησί της Πριγκήπου, που βρίσκεται το Μοναστήρι του Αγ-Γιώργη του Κουδουνά, καθώς και τη δυναμική ξένων αγορών όπου υπάρχει δυνατότητα να προσελκύσει και
- 3) διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας, με τη χρήση ερωτηματολογίου για τον προσδιορισμό ανάπτυξης του Προσκυνηματικού τουρισμού στον Αγ-Γιώργη τον Κουδουνά και την ανάδειξη της περιοχής, σε τόπο ειδικού τουριστικού ενδιαφέροντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

2.1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τουρισμός είναι ένα κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο διεθνώς, το οποίο βοηθά σε μεγάλο βαθμό να αναπτυχθούν πολλές χώρες και είναι ο μεγαλύτερος κλάδος οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού (WTTC), η συμβολή του δε, στο παγκόσμιο Α.Ε.Π. ανήλθε στα 9,5% το 2013. Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας σχετίζεται κυρίως με τον πληθυσμό των αναπτυγμένων χωρών, καθώς πρόκειται για ένα φαινόμενο που συνδέεται με την άρρηκτη ανάγκη του ανθρώπου για απόδραση από την καθημερινότητα και για αναψυχή, αλλά και για να έρθει σε επαφή με άλλα μέρη, άλλες κουλτούρες και άλλους πολιτισμούς και να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες, αποκτώντας νέες τουριστικές εμπειρίες (Κοκκώσης, 1995 και Wagner, 2000).

Τουρισμός είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα κατά την οποία οι άνθρωποι μετακινούνται για ένα μικρό χρονικό διάστημα σε διάφορους τόπους από αυτούς της μόνιμης κατοικίας τους, για λόγους ανάπαυσης, ψυχαγωγίας, περιήγησης, εξερεύνησης, θρησκείας, επίσκεψης φίλων και συγγενών, για πολιτιστικές και άλλες εκδηλώσεις (Σφακιανάκης, 2000). Ο τουρισμός ως μεμονωμένη ή ομαδική μετακίνηση ατόμων σε τουριστικούς προορισμούς, έχει σκοπό την ψυχαγωγία, αναψυχή και διασκέδαση, ειδικά στις χώρες της Δύσης και ταυτοχρόνως είναι πολύ μεγάλη πηγή εσόδων, καθώς θεωρείται Βιομηχανία και δη, Βιομηχανία χωρίς καπνοδόχους. Οι χώροι διαμονής (τουριστικά καταλύματα), οι χώροι διατροφής (επισιτιστικές επιχειρήσεις), οι χώροι ψυχαγωγίας και αθλητισμού, τα μέσα μεταφοράς, τα εμπορικά καταστήματα είναι όλα μέρη της τουριστικής βιομηχανίας, που οι δραστηριότητές τους συνεργάζονται και καθορίζουν την τουριστική εμπειρία των επισκεπτών.

Ο τουρισμός σε σχέση με τους άλλους οικονομικούς κλάδους, διαφοροποιείται γιατί είναι μια οικονομική δραστηριότητα ξεχωριστή που δεν ασχολείται με έναν μεμονωμένο οικονομικό κλάδο, αλλά εμπεριέχεται και συνεργασία με άλλους κλάδους της οικονομίας, οι οποίοι εμπλέκονται στην παραγωγή και στη διάθεση των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την εξυπηρέτηση και την καλύτερη ικανοποίηση των τουριστών.

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί σχετικά με την έννοια του τουρισμού ως κοινωνικό φαινόμενο, στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, όμως υπάρχει ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών και είναι η σύνδεση του τουρισμού με την τάση που έχουν οι άνθρωποι για ψυχαγωγία, επικοινωνία, νέες εμπειρίες κάνοντας ένα ταξίδι και θεωρείται ως ένα σύνθετο φαινόμενο με τρεις διακλαδώσεις, που είναι η οικονομική, η επικοινωνιακή και η εμπειρική, επειδή είναι δραστηριότητα άμεσα συνδεδεμένη με την επικοινωνία, το οικονομικό στοιχείο και την τουριστική εμπειρία που παρέχεται στους τουρίστες – καταναλωτές.

Η πρώτη προσπάθεια να δοθεί ο ορισμός του τουρισμού έγινε από τους Hunziker

και Kraft, το 1942 σύμφωνα με τους οποίους “ο Τουρισμός είναι το σύνολο των σχέσεων που προκύπτουν από το ταξίδι και τη διαμονή μη μόνιμων κατοίκων εφόσον δεν οδηγεί σε μόνιμη κατοικία και δεν συνδεθούν με κάποια κερδοσκοπική δραστηριότητα (Ηγουμενάκης και Κραβαρίτης, 2004).

2.2 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός είναι τομέας της παγκόσμιας οικονομίας που αναπτύσσεται συνεχώς. Σε πολλά κράτη είναι κύρια δραστηριότητα, η οποία συμβάλλει στην οικονομική τους ανάπτυξη και στις τελευταίες δεκαετίες είχε ανοδική πορεία, συμβάλλοντας στο να αυξηθεί το επίπεδο διαβίωσης των τουριστικά αναπτυγμένων χωρών.

Ο επιχειρηματικός όγκος του τουρισμού σε παγκόσμια κλίμακα, ενδεχομένως ξεπερνά αυτόν των εξαγωγών πετρελαίου, ειδών διατροφής και αυτοκινήτων, ενώ παράλληλα παραμένει η βασική πηγή εισοδήματος για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες (ΣΕΤΕ, 2011).

Σύμφωνα με στοιχεία του ΣΕΤΕ (2012)

- ◆ από το 1952-2005, οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις αυξήθηκαν στο 6,5 % κατ' έτος, με αποτέλεσμα το σύνολο των τουριστών από τα 25.000.000 να αυξηθεί στα 806.000.000
- ◆ ο ρυθμός αύξησης του εισοδήματος από αυτές τις αφίξεις, άγγιξε το 11,2% για την προαναφερθείσα περίοδο, που άγγιξε το 2005 τα 680.000.000.000 \$, στην παγκόσμια οικονομία
- ◆ μέχρι το 1950, οι 15 κορυφαίοι τουριστικοί προορισμοί απορροφούσαν το 88% των παγκόσμιων αφίξεων, που έγινε 75% το 1970 και 57%, το 2005
- ◆ το 2006, οι παγκόσμιες αφίξεις έφτασαν τις 842.000.000, αυξάνοντάς τες σε 4,6% από το προηγούμενο έτος
- ◆ το 2009, οι παγκόσμιες αφίξεις μειώθηκαν κατά 4,2% σε σχέση με το 2007 και το 2008, φτάνοντας τους 880.000.000 τουρίστες
- ◆ το 2010, οι παγκόσμιες αφίξεις αυξήθηκαν κατά 6,6% σε σχέση με το 2009, φτάνοντας τους 940.000.000 τουρίστες
- ◆ το 2013, οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις αυξήθηκαν κατά 5%, φτάνοντας τους 1080.000.000 τουρίστες

Ο παγκόσμιος τουρισμός δέχεται μεγάλες προκλήσεις στον 21ο αι. σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, με τη διαχείριση των φυσικών πόρων που υπάρχουν και με τις κοινωνικές ανισότητες σε θέματα πλούτου και ευκαιριών. Επίσης, είναι ευάλωτος στις αναταράξεις που δημιουργούνται σε διεθνές πολιτικό και οικονομικό επίπεδο και παρά την παγκόσμια οικονομική ύφεση που συνεχίζεται, η ζήτηση για τον διεθνή τουρισμό, αυξήθηκε σημαντικά.

Οι περιοχές που επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση την περίοδο 2008-2009 σε επίπεδο τουριστικών αφίξεων, ήταν:

- η Ευρώπη (-5%)
- η Μέση Ανατολή (-5,7%)

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- η Αμερική (-4,9%)

Ο τουρισμός, ιδίως ο γενικός ή μαζικός, έχει το μερίδιό του στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Έτσι, αυξάνοντας οι τουριστικές αφίξεις σε έναν τουριστικό προορισμό, αυξάνουν και οι αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον και στην κοινωνία, όμως όταν οι τουρίστες ξεπερνούν τα τουριστικά όρια σε έναν δημοφιλή τουριστικό προορισμό και τις αρνητικές αυτές συνέπειες δεν τις αποδέχονται ούτε η τοπική κοινωνία ούτε και οι τουρίστες.

Τα τελευταία χρόνια, ο τουρισμός είναι ταυτισμένος με την κατανάλωση και τον ελεύθερο χρόνο και αναπτύσσεται πολύ γρήγορα, έχει όμως και πολιτιστικές αξίες καινούριες όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Συνδέεται με την προηγμένη τεχνολογία στους τομείς επικοινωνίας, μεταφορών, διοίκησης επιχειρήσεων, εφαρμογές στα συστήματα κρατήσεων marketing, λογισμικό Η/Υ και INTERNET και ό,τι σχετίζεται με τον τομέα του τουρισμού.

2.3 ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ειδικές και Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, είναι οι όροι που επικράτησαν διεθνώς, για να περιγράψουν τα νέα πρότυπα της τουριστικής ανάπτυξης. Ο όρος “ειδικές”, περιλαμβάνει μορφές τουρισμού που απευθύνονται σε συγκεκριμένη κατηγορία μη μαζικού τουρισμού και χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου ζήτησης (π.χ. θρησκεία, συνέδρια, τουρισμός) και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές, που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών κάθε ειδικής μορφής (Τσάρτας, 1996).

Τα χαρακτηριστικά των ειδικών μορφών τουρισμού, είναι:

- ➔ το κίνητρο που χαρακτηρίζει το ταξίδι
- ➔ η οργάνωση πάνω στις ειδικές τουριστικές ανάγκες
- ➔ το συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς, στο οποίο απευθύνεται
- ➔ η κατάλληλη υποδομή για να ικανοποιηθούν αυτές οι ειδικές τουριστικές

ανάγκες

Οι κυριότερες Ειδικές μορφές τουρισμού, με μεγάλη ζήτηση είναι:

- ◆ ο κοινωνικός τουρισμός
- ◆ ο κοινωνικός τουρισμός επαγγελματιών ενώσεων
- ◆ ο αγροτουρισμός
- ◆ ο τουρισμός υπαίθρου
- ◆ ο τουρισμός τρίτης ηλικίας
- ◆ ο αθλητικός τουρισμός
- ◆ ο περιηγητικός τουρισμός
- ◆ ο θαλάσσιος τουρισμός
- ◆ ο οικολογικός τουρισμός
- ◆ ο τουρισμός υγείας και φυσικής ζωής
- ◆ ο ιαματικός τουρισμός
- ◆ ο πολιτιστικός τουρισμός
- ◆ ο εκπαιδευτικός τουρισμός
- ◆ ο θρησκευτικός τουρισμός
- ◆ ο συνεδριακός τουρισμός
- ◆ ο εκθεσιακός τουρισμός
- ◆ ο τουρισμός κινήτρων
- ◆ ο επαγγελματικός τουρισμός
- ◆ ο ορεινός τουρισμός
- ◆ ο χειμερινός τουρισμός
- ◆ ο τουρισμός περιπέτειας
- ◆ ο θεματικός τουρισμός

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Εκτός από τις Ειδικές μορφές τουρισμού υπάρχουν και οι Εναλλακτικές, οι οποίες είναι μέρος των Ειδικών μορφών τουρισμού, περιλαμβάνονται στις Ειδικές και η διαφορά τους είναι ότι οι Ειδικές δείχνουν τα ειδικά κίνητρα που οδηγούν στο ταξίδι, ενώ οι Εναλλακτικές δείχνουν την έμφαση των περιβαλλοντικών κινήτρων, συνδέοντάς τα με την φυσιολατρία και την περιήγηση. Τα τελευταία χρόνια, ο τουρίστας ζητά εκτός από τον ήλιο, τη θάλασσα και την άμμο (sea, sun and sand), τα λεγόμενα 3'S' και κάτι διαφορετικό. Η μαζικοποίηση του τουρισμού έκανε να τυποποιηθούν οι τουριστικές υπηρεσίες, με όφελος από ιδιωτικές εταιρείες, το δίπτυχο “ποιότητα-τιμή”, να γίνει “ποσότητα-τιμή” με αποτέλεσμα τη μείωση των τουριστικών αφίξεων και τις προσδοκίες για τουριστική ανάπτυξη να χάνονται και να ενταθούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Έτσι, στον αντίποδα του μαζικού τουρισμού, επήλθαν οι Εναλλακτικές μορφές, οι οποίες βρέθηκαν σε αρμονική σύμπνοια με τη φύση και την πολιτιστική κληρονομιά. Οπωσδήποτε, οι μορφές αυτές δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το μαζικό τουρισμό διακοπών, καθώς διακινούνται με το ίδιο σύστημα του οργανωμένου τουρισμού (Βελισσαρίου, 2000). Δρώντας συμπληρωματικά προς αυτόν, συμβάλλουν κατά κύριο λόγο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών της περιφέρειας, στην τουριστική ανταγωνιστικότητα των περιοχών με αναπτυγμένες ειδικές τουριστικές υποδομές που βελτιώνουν, εξουδετερώνοντας τις αδυναμίες του και μακροχρόνια τον αντικαθιστούν (Λογοθέτης, 1997). Οι Εναλλακτικές μορφές τουρισμού αφορούν δραστηριότητες ή ομάδες δραστηριοτήτων, που αναπτύσσονται στο χώρο ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (Καλοκάρδου και Κραντονέλλης, 2005). Έτσι, προτιμούνται από πολλούς προορισμούς, γιατί αυτές οι μορφές δεν καταστρέφουν το περιβάλλον, δίνουν περισσότερα κέρδη στις επιχειρήσεις και στους τόπους υποδοχής εναλλακτικών τουριστών.

Ο εναλλακτικός τουρισμός τα τελευταία χρόνια, έχει αναπτυχθεί και διαφοροποιείται από τον μαζικό τουρισμό, γιατί αναδεικνύει τα πολιτιστικά στοιχεία μιας περιοχής και ενδιαφέρεται για την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Ως εναλλακτικός τουρισμός, ορίζεται το φαινόμενο, σύμφωνα με το οποίο η τουριστική δραστηριότητα ξεφεύγει από την παραδοσιακή μορφή του μαζικού τουρισμού, του οποίου τα βασικά χαρακτηριστικά είναι η αναψυχή και η ξεκούραση των επισκεπτών-τουριστών και ως εναλλακτικές μορφές τουρισμού θεωρούνται εκείνα τα είδη της τουριστικής δραστηριότητας που επιδιώκουν τη δημιουργία θετικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ελαχιστοποιώντας τις αρνητικές (Σφακιανάκης, 2000).

Βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εναλλακτικού τουρισμού, είναι:

- η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε 12 μήνες το χρόνο, συμβάλλοντας καθοριστικά στην τοπική οικονομία, καθώς είναι μια σταθερή πηγή εσόδων και απασχόλησης
- η ελεγχόμενη ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών
- οι πολλές δραστηριότητές του, η γνώση και οι νέες εμπειρίες που αποκτώνται από τις κουλτούρες των περιοχών, με εναλλακτικό τουρισμό

***Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο***

● η διατήρηση των παραδοσιακών αξιών στους τόπους υποδοχής εναλλακτικών τουριστών

Συνεπώς, ο ειδικός και εναλλακτικός τουρισμός, είναι μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού, που σέβεται ταυτόχρονα τους πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους μιας περιοχής, την τοπική κοινωνία και τους επισκέπτες της. Επιπλέον, παρέχει τη δυνατότητα να αξιοποιηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας περιοχής και να αναδειχθούν νέες αναπτυξιακές προοπτικές, μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Αποτελεί ένα είδος ενεργητικού και δραστήριου τουρισμού, αφού οι επισκέπτες μπορούν να συμμετέχουν σε πολυποίκιλες δραστηριότητες και επιπλέον σχετίζεται με μικρής κλίμακας επενδύσεις (Ανδριώτης, 2008).

2.4 ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ – ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ

Η λέξη “τουρίστας” (tourist), χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1800, στο Ηνωμένο Βασίλειο (Βαρβαρέσος, 2008). Προέρχεται από τη γαλλική λέξη “tour”, που σημαίνει κυκλική περιστροφή και αναφερόταν στους νεαρούς Άγγλους ευγενείς, που έκαναν περιήγηση για αναψυχή στη Γαλλία. Το 1811, εμφανίζεται και η λέξη “tourism”, που σήμαινε το ταξίδι που έκανε κάποιος για ευχαρίστηση. Το 1936, η Επιτροπή Στατιστικών Εμπειρογνομώνων της Κ.Τ.Ε., δίνει τον ορισμό του τουρίστα για πρώτη φορά και σύμφωνα με αυτόν, “τουρίστας είναι αυτός που ταξιδεύει και διαμένει σε χώρους έξω από το συνηθισμένο περιβάλλον του, περισσότερο από 24 ώρες”.

Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα και τα καταναλωτικά του πρότυπα, δίνουν μεγάλη σημασία στη θρησκεία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στην προστασία του περιβάλλοντος των τόπων υποδοχής τουριστών και βοηθούν στην αειφόρο ανάπτυξη. Επιλέγει συνήθως, τουριστικά καταλύματα μικρού μεγέθους, επικοινωνεί με τους ντόπιους κατοίκους των τουριστικών προορισμών, προτιμά μέρη απομονωμένα και μακριά από κοσμοπολίτικα θέρετρα που προτιμά ο κλασικός τουρίστας. Επιθυμεί ο εναλλακτικός τουρίστας ένα ήσυχο περιβάλλον, θέλει να γνωρίσει την περιοχή, την τοπική κουλτούρα, την τοπική κουζίνα, το φυσικό περιβάλλον και ενδιαφέρεται να συμμετάσχει σε τοπικά events, όπως γιορτές, φεστιβάλ, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις.

Οι εναλλακτικοί τουρίστες κατά τον Macleod (1997), προτιμούν τη φυσική απελευθέρωση, ακολουθώντας κάποιες φορές το πρότυπο του γυμνισμού στην παραλία, μετακινούνται με σακίδια και διαμένουν σε διαμερίσματα, κάνουν φιλίες με ντόπιους και βιώνουν τον τοπικό πολιτισμό.

Πολλοί τουρίστες που κάνουν εναλλακτικό τουρισμό, αυτοαποκαλούνται ταξιδιώτες. Η διαφορά του τουρίστα με τον ταξιδιώτη, είναι ότι ο τουρίστας ταξιδεύει με σκοπό την ψυχαγωγία, αναψυχή και διασκέδαση, ενώ ο ταξιδιώτης ταξιδεύει για να γνωρίσει το περιβάλλον ενός τόπου και τον πολιτισμό του, πάντα με σεβασμό και υπευθυνότητα. Σύμφωνα με τον Cohen (1972), οι τουρίστες κατατάσσονται στους θεσμικούς (θεωρητικά μαζικά οργανωμένους τουρίστες) και στους μη θεσμικούς (θεωρητικά εναλλακτικούς τουρίστες, περιλαμβάνοντας τους περιηγητές και εξερευνητές).

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Εικόνα 1. Εναλλακτικοί τουρίστες

Πηγή: touristorama-481

Εικόνα 2. Εναλλακτικός τουρισμός

Πηγή: enallaktikos-tourismos.weebly.com

2.5 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα τουριστικά πακέτα της δεκαετίας του '80, ανέβασαν διεθνώς την Ελλάδα και σε λίγα χρόνια έγινε ο 7ος πιο δημοφιλής τουριστικός προορισμός παγκοσμίως, χάρη στις φυσικές ομορφιές της, στον πολιτισμό, στην ιστορία της και στα ήθη και έθιμα των Ελλήνων, που ήταν η αιτία της προσέλκυσης ξένων τουριστών. Ο ανταγωνισμός με τις όμορες χώρες ή τις γειτνιάζουσες, όπως η Τουρκία, η Κύπρος, η Κροατία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών συνέβαλαν στην ανάδειξη διεθνώς, του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Τα αναπτυξιακά πακέτα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Έλληνες ξενοδόχοι έκαναν περιοχές σε νησιά, spa resorts, λανσάροντας το brand name και τις ποικιλομορφίες της χώρας.

2.6 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Τα τελευταία 15 χρόνια στην Τουρκία, ο τουρισμός σημειώνει μια αύξηση μαζί με την Τυνησία και το Μαρόκο, αφού η Ισπανία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Αίγυπτος είναι καθιερωμένοι τουριστικοί προορισμοί. Το τουριστικό προϊόν της Τουρκίας μοιάζει πολύ με το ελληνικό τουριστικό προϊόν, γι αυτό και οι δυο αυτές χώρες έχουν βαθύ τουριστικό ανταγωνισμό, καλύπτουν παρεμφερείς τουριστικές ανάγκες, όπως είναι η θάλασσα, ο ήλιος, η θρησκεία, ο πολιτισμός.

Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση του τουρισμού και στην ανάδειξη των τουριστικών προορισμών της Τουρκίας, είναι: οι φυσικές ομορφιές της χώρας, οι ελληνικοί και ρωμαϊκοί αρχαιολογικοί χώροι, τα βυζαντινά και οθωμανικά μνημεία, ο ελκυστικός, μεσογειακός τρόπος ζωής και η γαστρονομία.

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

2.7 ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΓΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μια προσέγγιση και συνεργασία Ελλάδας και Τουρκίας όσον αφορά τον τουρισμό, είναι η Συμφωνία που υπογράφηκε στην Άγκυρα, στις 20 Ιανουαρίου 2000, από τους Υπουργούς Εξωτερικών Ελλάδας, Γεώργιο Παπανδρέου και Τουρκίας, Ισμαήλ Τζεμ, αφού έλαβαν υπόψη: α) το Καταστατικό του ΠΟΤ (Ρώμη, 1963), β) τις Συστάσεις της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τον τουρισμό και τα διεθνή ταξίδια, γ) τις σχετικές διατάξεις της τελικής πράξης της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (Ελσίνκι, 1/8/1975) και δ) τις Διατάξεις του Χάρτη των Παρισίων (1990), για μια Νέα Ευρώπη.

Δεσμεύονται για: α) την επιδίωξη της ανάπτυξης και ενίσχυσης της συνεργασίας στον τουριστικό τομέα μεταξύ των δύο χωρών, β) τη διευκόλυνση της τουριστικής κίνησης μεταξύ των δύο χωρών και την οργάνωση αμοιβαίων επισκέψεων, συναντήσεων, σεμιναρίων, συνεδρίων μεταξύ των τουριστικών φορέων, γ) την τουριστική προβολή των τουριστικών πόλων έλξης και των αξιοθεάτων των δύο χωρών, έτσι ώστε να γίνουν γνωστοί μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και διαφήμισης και δ) τη συνεργασία των δύο χωρών για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και την προβολή ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο θρησκευτικός, ο προσκυνηματικός, ο πολιτιστικός, ο οικολογικός, ο ιστορικός τουρισμός (Καζάκος, Λιαργκόβας, 2001).

Συμπερασματικά, η Ελλάδα και η Τουρκία μπορούν να συνεργαστούν για να αυξήσουν τα κέρδη τους στον τουρισμό, αρκεί να εφαρμόσουν στρατηγική συνεταιρικού μάρκετινγκ. Με αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνουν τους τουρίστες τους να αυξήσουν τη διαμονή τους, να αγοράσουν περισσότερα τουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες, να προσελκύσουν τουρίστες που θέλουν να επισκεφτούν ανταγωνιστικούς προορισμούς και να πείσουν τουρίστες που δεν έχουν επισκεφτεί την Ελλάδα και την Τουρκία και να τις επισκεφτούν.

Μπορεί η μία χώρα να βοηθήσει την άλλη και σε θέματα πληροφόρησης και πωλήσεων, με αποτέλεσμα την αύξηση του μεριδίου και της Ελλάδας και της Τουρκίας, που έχουν στην παγκόσμια τουριστική αγορά (Parpairis, 1992).

2.8 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Θρησκεία είναι μια πολύ βασική παράμετρος της ανθρώπινης ζωής, η οποία παίζει μείζονα ρόλο σε αυτήν και στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Είναι πολιτισμικό φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με τον τουρισμό και θεωρείται γενεσιουργός αιτία για ταξίδι. Η θρησκεία είναι ένα ισχυρό κίνητρο που οδηγεί τον άνθρωπο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, να ταξιδεύει σε θρησκευτικά και προσκυνηματικά κέντρα ανά τον κόσμο. Εκδηλώνεται μέσα από διάφορες πράξεις του πιστού, όπως είναι η προσευχή, η λατρεία, η νηστεία, η συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές, η διαγωγή της ζωής. Η ηθική (σύμφωνα πάντα με τους κανόνες που ορίζει το κάθε δόγμα) και ο προσκυνηματισμός, είναι παράμετροι που δείχνουν την προσήλωση κάθε ατόμου στην πίστη του.

Ο Προσκυνηματισμός στην Οικονομική και Τουριστική γλώσσα, αναφέρεται ως Θρησκευτικός τουρισμός και θεωρείται η αρχαιότερη και η πιο παλιά μορφή τουρισμού. Αποτελεί δε, στη σημερινή εποχή μια ειδική μορφή ενός είδους εναλλακτικού τουρισμού, του Πολιτιστικού τουρισμού. Πολιτισμός είναι οι υλικοί και άυλοι πόροι που περιλαμβάνουν θρησκευτικούς και ιστορικούς τόπους και κτήρια, υπηρεσίες, υλικά αγαθά και έχουν φυσικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά. Ο τουρισμός και ο πολιτισμός αλληλοεξαρτώνται, αλληλοϋποστηρίζονται, γιατί κάθε τουρίστας ενδιαφέρεται να γνωρίσει τον πολιτισμό του κάθε τουριστικού προορισμού που επιλέγει.

Ως πολιτιστικός τουρισμός, ορίζεται η μετακίνηση ανθρώπων με σκοπό να γνωρίσουν τον υλικό και πνευματικό πολιτισμό του προορισμού που επισκέπτονται, βιώνοντας τις αντίστοιχες εμπειρίες, όπως πολιτιστικές δραστηριότητες, έθιμα, μνημεία, παραδοσιακές ενασχολήσεις, προϊόντα κλπ. (Ράπτη, 2011).

Η αναζήτηση του “Θείου”, του Υπέρτατου Όντος, υπάρχει από τότε που εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη, ο οποίος έχει ανάγκη εσωτερική να αναζητήσει τους λόγους ύπαρξής του, την πίστη και να επικοινωνήσει με τον Θεό. Με τα χρόνια, εμφανίστηκαν διάφορες θρησκείες που έπαιξαν πολύ μεγάλο ρόλο στη ζωή του ανθρώπου. Από την αρχαιότητα έως σήμερα, οι άνθρωποι προσπαθούσαν να επικοινωνήσουν με το Θεό, να έρθουν κοντά Του για να ικανοποιήσουν το το θρησκευτικό τους συναίσθημα και για το λόγο αυτό επισκέπτονταν ιερούς τόπους όπου ένιωθαν την Παρουσία του Θεού νιώθοντας κάθαρση, εξαγνισμό, εξάλειψη αμαρτιών και εκπληρώνοντας έτσι, έναν όρκο ή ικανοποιώντας κάποιο αίτημα. Όλο αυτό αποτελούσε το προσκύνημα, την προσκυνηματική περιήγηση, η οποία βασίζεται στο ταξίδι και διαφέρει από τα άλλα κλασσικά ταξίδια, γιατί στόχος του είναι η πνευματική θεραπεία, η ψυχική ανάταση και αναγέννηση που δίνουν δύναμη για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της ζωής.

Τα ταξίδια-προσκυνήματα της εποχής, ήταν οι προάγγελοι του Θρησκευτικού τουρισμού, όπως έχει εξελιχθεί σήμερα και γίνονταν από όλους τους λαούς, τα έθνη και τις θρησκείες. Η μετακίνηση για θρησκευτικούς και προσκυνηματικούς λόγους, ανέκαθεν, κάνει τον άνθρωπο να προσδοκεί για κάτι πιο ουσιαστικό και πολύτιμο, από τη γνωριμία με έναν νέο τόπο και τελικά, ο σύγχρονος τουρισμός χρωστάει πολλά στα προσκυνηματικά ταξίδια της εποχής εκείνης, αφού πλέον ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια δυναμική

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

μορφή τουρισμού και απευθύνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Οι θρησκευτικοί τόποι δε, έχουν πολλά οικονομικά οφέλη, αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους και ιδίως σε συγκεκριμένες ημερομηνίες που συνδέονται με θρησκευτικά γεγονότα μεγάλης σημασίας.

Ο Θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να οριστεί ως, η προσωρινή μετακίνηση μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων με προορισμό θρησκευτικούς τόπους μέσα στη χώρα ή στο εξωτερικό για προσκύνημα, για συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές και εκδηλώσεις, για εκπλήρωση τάματος ή για εκπαιδευτικούς λόγους, με κίνητρο πάντα το θρησκευτικό ενδιαφέρον. Σύμφωνα με τον Rinschede (1992) αποτελεί υποκατηγορία του πολιτιστικού, καθώς σε οργανωμένα προσκνήματα, οι θρησκευτικοί τουρίστες διαθέτουν συνήθως μια μέρα επιπλέον για επίσκεψη σε επιλεγμένα ιστορικά αξιοθέατα (Μοίρα, 2009).

Η εθνικότητα των θρησκευτικών τουριστών διαφέρει ανάλογα με τη θρησκεία που σχετίζεται ο τόπος που επισκέπτονται. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα θρησκευτικό τουρισμό κάνουν οι ημεδαποί Έλληνες, οι Ρώσοι και οι Σέρβοι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, οι Καθολικοί Ιταλοί, Άγγλοι, Γάλλοι και Αμερικάνοι Προτεστάντες και Καθολικοί, που επισκέπτονται μνημεία και τόπους που αντιπροσωπεύουν το δόγμα τους, όπως το Σπήλαιο της Αποκάλυψης του Ευαγγελιστή Ιωάννη στην Πάτμο και στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου από όπου πέρασε και δίδαξε ο ίδιος ή στην Τουρκία και κυρίως στην Κωνσταντινούπολη και τα Πριγκηπόννησα, που κάνουν θρησκευτικό τουρισμό ημεδαποί Τούρκοι Μουσουλμάνοι και Έλληνες Ορθόδοξοι Χριστιανοί.

Οι περισσότεροι θρησκευτικοί τουρίστες προέρχονται από μεσαία ή υψηλά εισοδηματικά στρώματα και πολλές φορές έχουν υψηλό εκπαιδευτικό και μορφωτικό επίπεδο, η δε ηλικία τους εξαρτάται από το είδος του Θρησκευτικού τουρισμού, στο οποίο λαμβάνουν μέρος, συνήθως άτομα μέσης και τρίτης ηλικίας (40-80 ετών), χωρίς να αποκλείονται και οι πιο νεαρές ηλικίες, οι οποίες προτιμούν κατά πλειοψηφία τους Αγίους Τόπους και το Άγιο Όρος.

Ο Θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να βοηθήσει να αλλάξει το τουριστικό προϊόν διεθνώς, αξιοποιώντας τον πολιτισμό και τη φύση της κάθε χώρας.

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Εικόνα 3. Παγκόσμιες θρησκείες

Πηγή: www.wordpress.com-280

2.8.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο Θρησκευτικός τουρισμός διακρίνει τον θρησκευτικό πλούτο που διαθέτει ένας τόπος και επηρεάζει τις μετακινήσεις των ανθρώπων, σε α) θρησκευτικά κτίσματα, β) θρησκευτικά κτίσματα με ιστορικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, γ) μοναστήρια, θρησκευτικές σχολές και θρησκευτικές βιβλιοθήκες, δ) θρησκευτικά ή μη κτήρια, που λειτουργούν ως μουσεία (Πολύζος, 2010). Μετά από αυτόν τον διαχωρισμό, ο Θρησκευτικός τουρισμός χωρίζεται στις παρακάτω κατηγορίες, ανάλογα με τα κίνητρα που οδηγούν τον τουρίστα να πραγματοποιήσει θρησκευτικό ταξίδι.

- Προσκυνηματικός τουρισμός, ο οποίος είναι ο αμιγώς, με τον τουρίστα να έχει σκοπό μόνο το προσκύνημα στον συγκεκριμένο τόπο, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής που επισκέπτεται. Αυτά τα προσκυνηματικά ταξίδια γίνονται σε περιοχές που είναι συνδεδεμένες με τη γέννηση, τη ζωή, τη διδασκαλία Προφητών, θρησκευτικών ηγετών και γενικά, ανθρώπων που ήταν θεμελιωτές θρησκειών που υπάρχουν, σήμερα. “Όπου εμφανιστεί σημάδι του Θεού, ακολουθεί ο Προσκυνηματισμός”.

- Ειδικός Προσκυνηματικός, ο οποίος περιλαμβάνει το προσκύνημα αλλά το κίνητρο είναι ένα γεγονός, μια εκδήλωση, όπως η τελετή Βάπτισης και Γάμου ή εκπλήρωσης τάματος ή συμμετοχή σε θρησκευτικές εκδηλώσεις, όπως ο εορτασμός και πανηγύρια σε μνήμη Αγίων ή Θεοτήτων, γιορτές μεγάλων θρησκευτικών γεγονότων, οι οποίες σε μερικές περιοχές με μοναδικό και ξεχωριστό τρόπο και οι πιστοί πηγαίνουν με μεγάλο ενδιαφέρον.

- Θρησκευτικός τουρισμός πολιτιστικού ενδιαφέροντος, κατά τον οποίο ο τουρίστας μπορεί και να μην έχει άμεσα θρησκευτικά κίνητρα, αλλά να ενδιαφέρεται για την πολιτιστική αξία του θρησκευτικού μνημείου (αγιογραφία, αρχιτεκτονική, ιστορικά στοιχεία). Πολλές φορές, ο τουρίστας δεν ανήκει στη θρησκεία που λατρεύεται στο μνημείο ή στον τόπο που επισκέπτεται, όμως θέλει να μνηθεί στη φιλοσοφία της θρησκείας αυτής και να γνωρίσει την ιστορία και τις ρίζες της.

2.8.2 Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ

Ο Vukonic (1996), υποστηρίζει ότι ο θρησκευτικός τουρίστας μετά την εκπλήρωση των θρησκευτικών του αναγκών, συμπεριφέρεται ως τουρίστας, εννοώντας ότι έχει ανάγκη για κατάλυμα, τροφή, ψυχαγωγία, αγορά ενθυμίων και άλλων προϊόντων (Μοίρα, 2009).

Ο Robichaud (1992), θεωρεί ότι ο θρησκευτικός τουρίστας βρίσκεται ανάμεσα στον τουρίστα και τον προσκυνητή. Είναι αυτός που ταξιδεύει για θρησκευτικούς λόγους, αλλά δε γνωρίζει με ποιο σκοπό να αγγίξει τον πνευματικό του στόχο, καθώς περιβάλλεται από επαγγελματίες ταξιδιωτικούς συμβούλους, εντάσσεται σε προκαθορισμένα προγράμματα ταξιδιού, συμμετέχει σε οργανωμένα ομαδικά γεύματα και ακολουθεί τυποποιημένες διαδρομές, χάνοντας τον πραγματικό θρησκευτικό και πνευματικό του στόχο. Μπορεί το ταξίδι του να ονομάζεται προσκύνημα, στην πραγματικότητα όμως ο ταξιδιώτης αυτός αλλοτριώνεται και καθίσταται από προσκυνητή απλά και μόνο τουρίστα.

2.8.3 ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Τα κίνητρα των θρησκευτικών τουριστών μπορούμε να τα αναλύσουμε, ως εξής:

➔ Το θρησκευτικό κίνητρο, το οποίο συνδέεται με το θρησκευτικό συναίσθημα και παρακινεί τους τουρίστες να επισκεφτούν θρησκευτικούς τόπους και χώρους και να έρθουν σε επαφή με το Θεό και το Θείο

➔ Το προσκυνηματικό κίνητρο, που συνδέεται με την ανάγκη των πιστών να εκδηλώσουν έμπρακτα την πίστη τους προς τον Θεό τους, μέσω του προσκυνήματος (Jarriluoma, 1992).

➔ Η ελκυστικότητα των θρησκευτικών μνημείων και η συνολική τους αξία, ως τόπων λατρείας και πολιτιστικών πόρων (Jarriluoma, 1992). Αυτό το κίνητρο ωθεί τους τουρίστες να επισκεφτούν θρησκευτικούς τόπους και χώρους για να ικανοποιήσουν το θρησκευτικό συναίσθημα και να δουν την αρχιτεκτονική των θρησκευτικών μνημείων.

2.8.4 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Οι θρησκευτικοί τουρίστες χωρίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες, ανάλογα με το σκοπό:

✓ Τους πιστούς προσκυνητές-τουρίστες, των οποίων το κίνητρο είναι θρησκευτικό για να επισκεφτούν μια περιοχή αποκλειστικά για προσκύνημα.

✓ Τους τουρίστες θρησκευτικής κληρονομιάς (Μαντζουράνη και Τζιφάκη, 2006), οι οποίοι ταξιδεύουν κυρίως ομαδικά, συνδυάζοντας το ταξίδι τους με άλλες τουριστικές δραστηριότητες.

Οι σημερινοί θρησκευτικοί τουρίστες μπορούν να διαχωριστούν σε 5 κατηγορίες:

✗ Τουρίστες υποκινούμενους αποκλειστικά από θρησκευτικές πεποιθήσεις

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

(προσκυνητές)

- × Τουρίστες υποκινούμενους εν μέρει, από θρησκευτικές πεποιθήσεις
- × Τουρίστες υποκινούμενους τόσο από θρησκευτικές πεποιθήσεις, όσο και από πολιτιστικό ενδιαφέρον
- × Τουρίστες υποκινούμενους από την επιθυμία να γνωρίσουν τη θρησκευτική παράδοση
- × Τουρίστες υποκινούμενους από την επιθυμία να γνωρίσουν την πολιτιστική παράδοση (Παπακωστίδης, 2015).

2.8.5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

- Χαρακτηρίζονται από μεγάλη ηλικιακή, κοινωνική, οικονομική, επαγγελματική διασπορά και ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, καθώς το θρησκευτικό συναίσθημα είναι πανανθρώπινο και καθολικό (Λαγός, 2011)
- Ο θρησκευτικός τουρίστας μπορεί να ταξιδεύει για λόγους θρησκευτικούς, αλλά συμμετέχει και σε οργανωμένα γεύματα, ακολουθεί τυποποιημένες διαδρομές και συμπεριφέρεται ως απλός τουρίστας (Μοίρα και Παράσχη, 2015)
- Οι ανέσεις, η ευμάρεια, το κοσμοπολίτικο περιβάλλον των ταξιδιών, η διαμονή σε πολυτελή ξενοδοχεία, οι φωτογραφικές μηχανές και οι κάμερες που συνοδεύουν πολλούς ταξιδιώτες, αφαιρούν από το προσκύνημα το στοιχείο της πνευματικότητας και το περιορίζουν με αυτό τον τρόπο στο τουριστικό στοιχείο (Μοίρα και Παράσχη, 2015)
- Ο σημερινός πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρίστας δεν προσεγγίζει παθητικά τα μνημεία και τα έργα τέχνης, αλλά επιθυμεί να νιώσει ότι ζει σε έναν άλλο πολιτισμό. Θέλει να βιώσει την εμπειρία της πολιτιστικής περιπέτειας, την ιστορία του τόπου, να συγκρίνει το σήμερα με το χθες για να κατανοήσει τους λόγους που οδήγησαν στις αλλαγές και στις εξελίξεις (Πουλάκη και Λαγός, 2013). Το προφίλ του θρησκευτικού τουρίστα εμφανίζεται ανθεκτικό σε περιόδους κρίσης, σε αντίθεση με τον τουρισμό αναψυχής, φτάνοντας στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του προφίλ του μέσου τουρίστα (Τελώνης, 2012)
- Οι θρησκευτικοί τουρίστες ταξιδεύουν μεμονωμένα ή σε οργανωμένες ομάδες μέσα από εκκλησιαστικούς φορείς ή μπορεί να σχηματίζονται και μικτά γκρουπ, στα οποία συμμετέχουν επισκέπτες διαφορετικής εθνικότητας
- Μεγάλη βαρύτητα δίνουν οι θρησκευτικοί τουρίστες, στο πρόγραμμα της προσκυνηματικής περιήγησης και στην ξενάγηση από τα πολυήμερα θρησκευτικά τους ταξίδια. Πολύ σημαντική θεωρούν τη συμμετοχή τους στη Θεία Λειτουργία και σε άλλες θρησκευτικές εκδηλώσεις, στην επαφή και επικοινωνία τους με ηγούμενους, μοναχούς, ιερείς και άλλα πνευματικά πρόσωπα που δίνουν τον πνευματικό τους λόγο στους προσκυνητές σε εκκλησίες και μοναστήρια.

2.9 ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός είναι σημαντικό μέρος της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης και πρέπει να σημειωθεί ότι από τα αρχαία χρόνια, οι άνθρωποι μετακινούνταν για θρησκευτικούς και εμπορικούς λόγους. Τα μοναστήρια, οι ιεροί χώροι, οι χώροι των θρησκευτικών εορρών ήταν στην παλιά εποχή, πόλοι έλξης για τους ταξιδιώτες και έτσι, από τότε το θρησκευτικό ταξίδι συνδέθηκε με τον προσκυνηματισμό. Πολλοί μελετητές συμφωνούν ότι το σημερινό θρησκευτικό ταξίδι έχει ρίζες από τον προσκυνηματισμό παλιότερα.

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός είναι κατηγορία του Θρησκευτικού τουρισμού, με κίνητρο αμιγώς το προσκύνημα για τον προσκυνητή, είναι μέρος μείζονος σημασίας για την παγκόσμια τουριστική κίνηση και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς και προσκυνηματικούς τόπους, όπως εκκλησίες και μοναστήρια. Περιλαμβάνει περιήγηση και προσκύνημα σε ιερούς ναούς, μονές, πανηγύρια προς τιμήν κάποιου Αγίου κ.λ.π. Και αφορά κυρίως περιηγητές, πιστούς προσκυνητές που είναι βαθιά θρησκευόμενα άτομα που έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα κάποιου δόγματος ή κάποιας θρησκείας. Είναι ένα παγκόσμιο πανανθρώπινο φαινόμενο, διαδεδομένο σε κάθε θρησκεία και σε μικρότερες θρησκευτικές κοινότητες ανά τον κόσμο, με διαφορετική σημασία και έννοια.

2.9.1 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Σκοπός των προσκυνηματικών ταξιδιών, είναι για τους πιστούς, να ικανοποιήσουν τις θρησκευτικές τους ανάγκες ή να προβούν σε μια πράξη που υποδεικνύει η θρησκεία τους (ανάθημα, τάμα, παράκληση, τέλεση λειτουργίας) και προορισμός τους είναι διάφοροι ιεροί χώροι. Ο θρησκευτικός πυρήνας είναι επίμονος και σκληρός παγκοσμίως, σε σημείο που να ξεπερνά τα όρια των κοινωνικών τάξεων, των ιδεολογικών, ηλικιακών, επαγγελματικών και οποιωνδήποτε άλλων ορίων, πράγμα το οποίο έχει αναμφίβολα επίπτωση στην ανάπτυξη ή την πτώση της θρησκείας από κοινωνιολογικής άποψης (Duganddija, 1986).

Τα στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό δεν παρέχουν αξιοπιστία και ειδικά για τον Προσκυνηματικό τουρισμό. Δεν υπάρχει κανένα κράτος στον κόσμο που να καταγράφεται από τη στατιστική υπηρεσία, ο τζίρος από τουρίστες Προσκυνηματικού τουρισμού και έτσι δεν έχουμε κανέναν συστηματικό παγκόσμιο δείκτη για αυτή τη μορφή τουρισμού, που είναι η πλέον αντιπροσωπευτική για τις μεγαλύτερες αριθμητικά μετακινήσεις στον κόσμο, αλλά μόνο μερικά μεγάλα θρησκευτικά και προσκυνηματικά κέντρα, τηρούν αρχεία (Duganddija, 1986).

Από τις λίγες προσεγγίσεις όσον αφορά τον αριθμό των προσκυνητών, είναι αυτή του Jackowski (1987), που δείχνει ότι οι προσκυνητές φτάνουν τα 130.000.000 το χρόνο, παγκοσμίως, εκ των οποίων τα 90.000.000 (70%), είναι Χριστιανοί και από τους 30.000.000 προσκυνητές που κινούνται στην Ευρώπη, οι μισοί επισκέπτονται την Ιταλία

που έχει 1750 προσκυνηματικούς τόπους.

Σύμφωνα με στοιχεία που δόθηκαν από διαχειριστές ναών και ιερών χώρων, που είναι σημεία προσκυνήματος σε όλο τον κόσμο, οι Χριστιανοί προσκυνητές σπάνια ταξιδεύουν μόνοι τους και στην πλειονότητά τους είναι γυναίκες, πράγμα που δεν συμβαίνει με τους προσκυνητές άλλων θρησκειών (Morinis, 1984).

2.9.2 ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Το προσκύνημα υπήρξε ανέκαθεν, ο βασικός τρόπος επικοινωνίας του ανθρώπου με το Θείο και η μετάβαση του πιστού σε ένα ιερό χώρο για να μπει στα χέρια του Θεού. Μέσα από αυτήν την πίστη, ο προσκυνητής αναζητά τη Θεότητα που θα τον βοηθήσει να επιλύσει τα προβλήματά του και για τη σωτηρία της ψυχής του, με την αγάπη του για το Θείο και την απομάκρυνσή του από τις υλικές ανάγκες και τα υλικά αγαθά.

Το προσκύνημα περιγράφεται, ως ταξίδι με θρησκευτικό κίνητρο προς ένα ιερό μέρος, λόγω της ιδιαίτερης δράσης του Θεού ή μιας θεότητας στο εν λόγω μέρος (Jackowski, Smith, 1992). Είναι ένα εξωτερικό ταξίδι προς το ιερό μέρος και ένα εσωτερικό ταξίδι προς την πνευματική ανύψωση.

Από την αρχαιότητα, σε όλες τις περιόδους της ιστορίας, το προσκύνημα ήταν κίνητρο μετακίνησης των ανθρώπων και πολλοί σήμερα μελετητές, θεωρούν ότι ο σύγχρονος τουρισμός χρωστά πολλά στο παλιό αυτό λατρευτικό ταξίδι, το προσκύνημα. Ο τουρισμός, που υποκινείται από προσκυνηματικά κίνητρα, είναι τόσο παλιός όσο και η θρησκεία και είναι ο πιο παλιός τύπος τουρισμού.

Προσκύνημα, σύμφωνα με τον Wright (2007), είναι το ταξίδι σε ιερό χώρο για θρησκευτικό σκοπό και σύμφωνα με τον ορισμό του American Heritage Dictionary, για τον όρο προσκύνημα (pilgrimage) μπορεί να αποτελεί πέρα από ένα ταξίδι σε ιερό τόπο ή ναό και ένα μακρύ ταξίδι ή εξερεύνηση για θρησκευτικούς λόγους με υψηλό στόχο ή με ηθική σημασία (Λαγός & Χριστογιάννη, 2007) και δεν είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο μόνο του Χριστιανισμού, αλλά είναι ένα διεθνές φαινόμενο της ιστορίας των Θρησκειών. Ανθρωπολόγοι και αρχαιολόγοι απέδειξαν την ύπαρξη αυτού του φαινομένου ανάμεσα σε πολλές κοινωνικές φυλές της Ευρώπης, Ασίας, Αμερικής και Αυστραλίας, στους προϊστορικούς χρόνους.

Στον αρχαίο κόσμο υπήρχαν πολλά ιερά βουνά, δάση, πηγές και ναοί όπου οι πιστοί της ευρύτερης περιοχής συγκεντρώνονταν για να προσφέρουν δώρα στους θεούς ή να ζητήσουν βοήθεια. Υπήρχαν και πολλά διαπεριφερειακά ιερά κέντρα μεγαλύτερης εμβέλειας, όπως ήταν η Αθήνα, η Ρόδος, η Έφεσος, οι Δελφοί και η Ολυμπία, όπου τα αθλητικά αγωνίσματα είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα (Roussel, 1954 and Rinshede, 1992).

Ο Ηρόδοτος, στο έργο του “Ιστορίες” περιέγραψε τη μετακίνηση χιλιάδων Αιγυπτίων, που έπλεαν με τις φελούκες τους στο Νείλο, με σκοπό να πάνε για προσκύνημα στο ναό της Μέμφιδας. Οι αρχαίοι Έλληνες πήγαιναν στους Δελφούς για να ζητήσουν το χρησμό από το Μαντείο του Απόλλωνα και στην Επίδαυρο επισκέπτονταν το ναό του Ασκληπιού, για να θεραπευτούν. Οι κάτοικοι του Μεξικού αναζητούσαν τη λύτρωση στο ναό του Quetzal, οι κάτοικοι του Περού στο Κούζκο και οι Βολιβιανοί στη λίμνη Τιτικάκα

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

(Baiffal, 1906). Από την εποχή δε, του Μεσαίωνα μέχρι και σήμερα, χιλιάδες προσκνητές πηγαίνουν για προσκύνημα στον Άγιο Ιάκωβο της Κομποστέλα (Santiago de Compostella), στην Ισπανία ή Μουσουλμάνοι στη Μέκκα.

Οι δυσκολίες που είχε το φυσικό ταξίδι (ανάλογα ποια ιστορική εποχή γινόταν), έκαναν τον πιστό να πειθαρχεί, να είναι ευλαβής και να έχει εγκράτεια, στοιχεία που επιβάλλει το πνευματικό ταξίδι του προσκνητήματος, γιατί ήταν ψυχική ανάγκη και όταν πραγματοποιούνταν ήταν λυτρωτικό για την ψυχή του πιστού. Οι Χριστιανοί προσκνητές πήγαιναν στους Αγίους Τόπους με ό,τι μέσο διέθεταν, σε σημείο που να στερούνται και την τροφή και υπέμεναν όλες τις κακουχίες και αντιξοότητες του ταξιδιού για να προσκνηθούν τον ιερό τόπο.

Η μοντέρνα εκδοχή του pilgrimage περιλαμβάνει ευρύτερα την έννοια του προσκνηματισμού, όχι μόνο σε θρησκευτικά μνημεία αλλά και σε ιστορικούς τόπους και μνημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος (cultural pilgrimage), (Collins-Kreiner, 2006).

Το προσκύνημα διαμορφώνεται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και από τους διάφορους παράγοντες που υπάρχουν, όπως πολιτικοί (π.χ. στην Πολωνία, η Εκκλησία αποτελεί σύμβολο της εθνικής ταυτότητας και της ενότητας των Πολωνών), οικονομικοί, κοινωνικοί (Μοίρα, 2009). Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η Μονή της Αγίας Λαύρας, στα Καλάβρυτα όπου το θρησκευτικό στοιχείο συνυπάρχει παράλληλα με το ιστορικό στοιχείο-λάβρο της Επανάστασης του 1821. Ωστόσο, το ταξίδι στον τόπο του προσκνητήματος αποκτά τη δική του σημασία, ανάλογα με την οπτική της Εκκλησίας. Στην Προτεσταντική Εκκλησία δίνεται περισσότερο έμφαση στη διαδρομή, την περισυλλογή, την απόσυρση, την επαφή με τους ανθρώπους και την παράδοση της Εκκλησίας, ενώ στην Ορθόδοξη Εκκλησία η έμφαση δίνεται στον ιερό χώρο και το άγιο πρόσωπο που συνδέεται με αυτόν (Berit, 2006). Στο Ισλάμ, για τους Μουσουλμάνους το προσκύνημα είναι ιερό καθήκον του πιστού, είναι ένα κομμάτι ενός μεγαλύτερου ταξιδιού στα ίχνη “των δρόμων του Θεού”. Στο Ισλάμ και στο Βουδισμό, δεν επιτρέπεται η επίσκεψη σε κάποια μέρη από τους μη πιστούς, όπως για παράδειγμα στον ιερό τόπο Καάμπα των Μουσουλμάνων (Vucovic, 1996).

Εν ολίγοις, το προσκύνημα είναι μια προσωπική στιγμή κατά την οποία οι άνθρωποι εκτίθενται δημόσια, είναι μια εσωτερική διαδρομή ησυχίας, που εκδηλώνεται μέσα σε ένα περιβάλλον γαλήνιο. Έχει πνευματική διάσταση και στοχεύει στην ψυχική ανάταση, είναι ένα ταξίδι, εκεί όπου ο άνθρωπος πιστεύει ότι συναντά τον Θεό του, είναι η στιγμή που προσκυνά, που αφιερώνει, που τάζει. Είναι κοινός τρόπος για όλα τα δόγματα, για όλες τις θρησκείες, που υποδηλώνει μια διάθεση συμφιλίωσης όλων αυτών κάτω από έναν Θεό. Υπάρχουν όμως, εκτός από τα προσκνητήματα θρησκευτικού χαρακτήρα και εναλλακτικά, virtual και κοσμικού τύπου.

- Εναλλακτικά προσκνητήματα. Αναδείχτηκαν τον 20ό αι. Με την ανάπτυξη του New Age και της λατρείας της φύσης με οικολογικό χαρακτήρα

- Virtual προσκνητήματα. Διεξάγονται μέσω Διαδικτύου και περιλαμβάνουν παρουσίαση των θρησκευτικών κέντρων με φωτογραφίες και εικονική περιήγηση, καθώς και online συμμετοχή σε κύκλους Προσευχής, ομάδες Διαλογισμού, chatrooms και καταγραφή των απόψεων των “προσκνητών” σε άρθρα και βιβλία επισκεπτών. Στα

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

virtual περιλαμβάνονται και εικονικές οργανωμένες ξεναγήσεις στους Αγίους Τόπους, αναπαράσταση online ενός μεσαιωνικού προσκυνήματος, με τη χρήση νέων τεχνολογιών ή τέλεση μετάνοιας και καθαρμού στο Γάγγη.

● Κοσμικού τύπου προσκυνήματα. Είναι επισκέψεις σε πεδία μαχών, σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, σε μέρη που επλήγησαν από φυσικές καταστροφές ή τρομοκρατικές επιθέσεις, σε μέρη όπου γεννήθηκαν και σταδιοδρόμησαν σημαντικά πρόσωπα ή αστέρες του θεάματος (music, cinema). Παρότι δεν έχουν θρησκευτικό περιεχόμενο, έχουν έντονα στοιχεία ιερότητας για τους συμμετέχοντες και θεωρούνται ως ένα προσκύνημα, με σκοπό την απότιση φόρου τιμής, για να γνωρίσει κανείς το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, στο οποίο μεγάλωσε κάποια ιστορική και όχι μόνο προσωπικότητα.

2.9.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

Το προσκύνημα σε ιερούς τόπους και μέρη, είναι μια ανθρώπινη συνήθεια στο χώρο και στο χρόνο. Από τις αρχές του 19ου αι. μ.Χ. που εμφανίστηκε ο όρος “τουρισμός” και ο Θρησκευτικός τουρισμός αργότερα ως εναλλακτική μορφή τουρισμού, ο Προσκυνηματικός τουρισμός ως παρακλάδι του, συγκεκριμενοποιήθηκε.

Εδώ και εκατοντάδες χρόνια, οι Αυστραλοί Αβοριγίνες ταξιδεύουν κάθε χρόνο με τα πόδια για να κάνουν θρησκευτικές τελετές και γιορτές. Οι Ασσύριοι προσεύχονταν στο θεό τους, στην Aleppo και την Hierapolis, όπου μαζεύονταν προσκυνητές από πολλά και μακρινά μέρη. Οι Βαβυλώνιοι προσεύχονταν στη Βαβυλώνα, στον Μαρδούκ. Στο Nippour (Ιράκ), οι προσκυνητές προσεύχονταν για την ειρήνη και στο Namma ζητούσαν από το Θεό να ζήσουν πολύ. Οι Ρωμαίοι, συγκεντρώνονταν και γιόρταζαν διασκεδάζοντας, αθλούνταν, συζητούσαν για πολιτικά θέματα, ενώ οι Μάγια, οι Αζτέκοι, αρχαίοι λαοί του Μεξικού πήγαιναν στο ναό του θεού Quetzal για προσκύνημα.

Με την επικράτηση του Χριστιανισμού, υπάρχει ένα ταξιδιωτικό ρεύμα θρησκευτικής αναφοράς προς την έρημο της Ανατολής (Αίγυπτος, Παλαιστίνη, Συρία), από τις αρχές του 4ου αι. μ.Χ.. Από τις μεγάλες πόλεις της ΝΑ. Μεσογείου πολλοί προσκυνητές πήγαιναν στους Αναχωρητές Πατέρες και Ερημίτες, Άγιο Αντώνιο και Άγιο Παχώμιο, οι οποίοι ήταν ζωντανές εικόνες αγιότητας και σοφίας (Adler, 2002). Οι συχνές μετακινήσεις των Αναχωρητών είχαν προσκυνηματικό ρεύμα μαζί τους, που πήγαινε προς τις νέες περιοχές εγκατάστασής τους. Στη συριακή και αιγυπτιακή έρημο, υπήρχε οργανωμένη υποδοχή των προσκυνητών και λειτουργούσαν ξενώνες γύρω από τα Ησυχαστήρια και για τη μεταφορά τους είχαν δρομάδες καμήλες, μεταφραστές και ξεναγούς (Adler, 2002). Δημιουργήθηκαν έτσι, τρεις προσκυνηματικές περιοχές που ισχύουν μέχρι και σήμερα:

- Ιερά και ιστορικά βιβλικά μέρη, στην Ιερουσαλήμ και τριγύρω της
- Ιεροί τόποι για τους Προφήτες Talmudic και Gabbalic, στη Γαλιλαία, 1ο και 5ο αι.
- Τόποι στη Βόρεια Αφρική που συνδέονται με ιερά πρόσωπα και Προφήτες.

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Στο Μεσαίωνα, από τον 7ο αι. μ.Χ. οι Χριστιανοί πήγαιναν για προσκύνημα στους Αγίους Τόπους και από τον 11ο αι. μ.Χ. στο ναό του Αγίου Ιακώβου της Κομποστέλα της Ισπανίας, μια εποχή που η κοινωνία αναζητούσε το θεικό στοιχείο και το θρησκευτικό ταξίδι ήταν διέξοδος.

Τα πανδοχεία για τους προσκυνητές πάνω στους προσκυνηματικούς δρόμους συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάδειξη της ξενοδοχίας και της τροφοδοσίας, ως διακριτού εμπορικού κλάδου, ενώ η κατασκευή, προώθηση και πώληση θρησκευτικών ενθυμίων, συνιστούσε μια νεοφανή και προσοδοφόρα επιχειρηματική δραστηριότητα (Kelber, 2006). Οι πιο πλούσιοι προσκυνητές των Αγίων Τόπων είχαν το προνόμιο του “τουριστικού πακέτου” της εποχής, που περιελάμβανε τη μεταφορά, τη διαμονή και την ξενάγησή τους. Ακόμη, για την εξυπηρέτηση των πλούσιων προσκυνητών εφευρέθηκε από τους Ναϊτες Ιππότες, ένα είδος ταξιδιωτικής επιταγής, μια πρόωμη πιστωτική επιστολή, που χρέωναν σε αυτή προμήθεια 10% προς τους ταξιδιώτες.

Για τον Χριστιανισμό οι Άγιοι Τόποι, είναι στενά συνδεδεμένοι με τη Ζωή και τη Διδασκαλία του Χριστού. Τα προσκυνηματικά ταξίδια αρχίζουν να παρακμάζουν από τον 16ο αι. μ.Χ. και μετά, με την εμφάνιση της Προτεσταντικής Μεταρρύθμισης οπότε και εφάνίζεται η περιήγηση, που κίνητρο έχει την περιέργεια και την επιθυμία των ανθρώπων να δουν νέα μέρη.

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός απέκτησε μεγάλη σημασία σε όλες τις μονοθεϊστικές θρησκείες, ο δε Χριστιανισμός έχει σήμερα, 1.000.000 πιστούς στην Ευρώπη και Αμερική και το μεγαλύτερο ποσοστό προσκυνητών στον κόσμο και από τα τρία Δόγματα, Ορθόδοξοι, Καθολικοί και Προτεστάντες, ενώ στη Μέκκα κάθε χρόνο πηγαίνουν 2.000.000 Μουσουλμάνοι προσκυνητές.

2.9.4 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός διακρίνεται

1) με βάση το κίνητρο, σε:

- ◆ Αμιγώς Προσκυνηματικό τουρισμό, που αποκλειστικό του κίνητρο είναι το προσκύνημα

- ◆ Ειδικό Προσκυνηματικό τουρισμό, με κύριο στόχο του προσκυνητή-τουρίστα, το προσκύνημα αλλά και το να λάβει μέρος σε εκδηλώσεις θρησκευτικές

2) με βάση τον χώρο προορισμού ειδικά για τους Χριστιανούς, σε:

- ◆ Μοναστηριακό τουρισμό
- ◆ Εκκλησιαστικό τουρισμό

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Είναι κατηγορία του Προσκυνηματικού τουρισμού, κατά τον οποίο ο προσκυνητής-τουρίστας επιθυμεί να επισκεφτεί ένα ή περισσότερα μοναστήρια. Ως μοναστήρια χαρακτηρίζονται τα οικήματα, μέσα στα οποία διαβιών μοναχοί ή γενικότερα, τα μέλη

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

μιας θρησκευτικής κοινότητας. Απαρτίζονται συνήθως, από :

- έναν κεντρικό ναό, το Καθολικό
- παρεκκλήσια
- κελλιά των μοναχών
- ξενώνες
- τράπεζα ή τραπεζαρία
- μαγειρείο
- βιβλιοθήκη

Οι μοναστηριακοί προσκυνητές-τουρίστες, επισκέπτονται τόπους όπου γίνονται θρησκευτικές εκδηλώσεις, με στόχο να ικανοποιήσουν τις θρησκευτικές εσωτερικές πνευματικές τους ανάγκες. Το γεγονός ότι υπάρχουν θρησκευτικά μνημεία σε πολλούς και διαφορετικούς τόπους διαμονής των τουριστών, η ανάγκη για επιστροφή στις ρίζες, αλλά και η διάθεση για να απομακρυνθούν από τις αγχωτικές πόλεις και αν αποδράσουν, συμβάλλουν καίρια στο να αναπτυχθεί ο Μοναστηριακός τουρισμός (Σφακιανιάκης, 2000).

Ο Μοναχισμός εμφανίστηκε τον 4ο αι.μ.Χ., ενώ άκμασε τον 10ο αι. μ.Χ., όταν λειτούργησαν πολλά μοναστήρια. Η μεγαλύτερη κοινότητα μοναστηριών στην Ελλάδα, υπάρχει στο Άγιο Όρος, όπου έμειναν μόνιμα οι πρώτοι μοναχοί, τον 5ο αι.μ.Χ.. Η ίδρυση του πρώτου κοινόβιου έγινε τον 10ο αι. μ.Χ., όπου ιδρύθηκε η Μονή Μεγίστης Λαύρας (Άγιο Όρος, 2013). Η ιδιαιτερότητα που έχει το Άγιο Όρος είναι ότι έχει διοικητική αυτοτέλεια, γιατί είναι ανεξάρτητο τμήμα του Ελληνικού κράτους, διοικείται μόνο του, πολιτικά ανήκει στο ΥΠΕΞ και θρησκευτικά είναι στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Τα 20 μοναστήρια του λειτουργούν σαν κοινόβια, δηλ. πραγματοποιούν κοινή λειτουργία, προσευχή, στέγη, διατροφή και εργασία για όλους τους μοναχούς. Απαγορεύεται στις γυναίκες να μπουν στο Άγιο όρος, καθώς υπάρχει το άβατο.

Το δεύτερο μεγάλης σημασίας συγκρότημα μοναστηριών στην Ελλάδα, βρίσκεται στα Μετέωρα, τα οποία αναγνωρίστηκαν από την UNESCO, ως πολιτιστικά μνημεία κληρονομιάς. Οι πρώτες μονές εμφανίστηκαν τον 14ο αι.μ.Χ., η δε εγκατάσταση των πρώτων ερημιτών έγινε τον 11ο αι.μ.Χ. και συνολικά υπάρχουν στα Μετέωρα, 26 μοναστήρια από τα οποία λειτουργούν τα έξι. Τα τέσσερα αντρικά: Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Βαρλαάμ, Αγίου Νικολάου Ανάπαυσα, Αγίας Τριάδας και τα δύο γυναικεία: Αγίου Στεφάνου και Ρουσσάνου.

Στον Μοναστηριακό τουρισμό ως κίνητρο εκτός από την πίστη, είναι και η μελέτη των αριστουργημάτων της Βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής, οι εικόνες και εικονογραφίες, οι τοιχογραφίες, τα μωσαϊκά και τα ιερά.

Άλλα μοναστικά μνημεία στην Ελλάδα είναι η Μονή Δαφνίου στην Αττική, ο Όσιος Λουκάς στη Φωκίδα, η Νέα Μονή Χίου, η Μονή Αγίων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης στη Λέσβο, η Μονή Οσίου Δαβίδ στην Εύβοια, του Αγίου Εφραίμ στην Πιερία, της αγίας Αναστασίας Φαρμακολύτριας στη Χαλκιδική κ.ά.

Στην Τουρκία μοναστικά μνημεία χριστιανικά είναι η Μονή του Αη-Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο, της Παναγίας Σουμελάς στην Τραπεζούντα, της Παναγίας της Κουρσουνιώτισσας στη Μυκάλη, της Παναγίας στο Καραχισάρ και στην Καπαδοκία, της

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Μεταμόρφωσης και της Αγίας Τριάδας στη Χάλκη κ.ά.

Η ύπαρξη των μοναστηριών δείχνει μια ξεχωριστή σύνδεση των ιερών τόπων με αρχιτεκτονική, οικολογική και πολιτιστική σημασία. Τα μοναστήρια είναι η αφορμή για μια σημαντική γνωριμία με τον πολιτισμό που τον αντιπροσωπεύει. Η επίσκεψη σε ένα μοναστήρι, έχει σκοπό το προσκύνημα από τους πιστούς, την εκπλήρωση ενός τάματος ή ένα θρησκευτικό πανηγύρι, καθώς επίσης υπάρχουν και διάφορες αφορμές, όπως:

- ➔ η αγιότητα ενός μοναχού (ο Άγιος Βησσαρίωνας)
- ➔ η επίτευξη ενός κοινωνικού έργου σε μεγάλη κλίμακα (το μοναστήρι Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, στη Χαλκιδική)
- ➔ η βοήθεια στους αγώνες που γίνονται για την εθνική απελευθέρωση (Μονή Ζάβορδας στην Κοζάνη, Αγίου Νικολάου Κορησού Καστοριάς, Εσφιγμένου στο Άγιο Όρος, Διονυσίου στον Όλυμπο, Αγίας Λαύρας στα Καλάβρυτα)
- ➔ η συνέχεια μιας πνευματικής, θρησκευτικής και εθνικής παράδοσης από τις χαμένες πατρίδες (Παναγία Σουμελά, Άη-Γιώργης Περιστερεώνα Ημαθίας, Άη-Γιάννης Βαζελώνος Κοζάνης)
- ➔ η σημασία των τοιχογραφιών, αγιογραφιών και εικόνων, σε καλλιτεχνικό επίπεδο (Μονή Φιλανθρωπινών στα Ιωάννινα, Μονή Δαφνίου Αττικής)
- ➔ ο συνδυασμός όλων των παραπάνω, σε έναν δημοφιλή προορισμό.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Άλλο ένα παρακλάδι του Προσκυνηματικού τουρισμού, είναι ο Εκκλησιαστικός τουρισμός, κατά τον οποίο ο τουρίστας-προσκυνητής έχει ως κίνητρο την επίσκεψή του σε μια ή περισσότερες εκκλησίες, που είναι χώροι προορισμένοι να καλύψουν τις ανάγκες της χριστιανικής λατρείας και θεωρούνται χαρακτηριστικό στοιχείο του ελληνικού τοπίου.

Από τα απλά, μονόχωρα ξωκκλήσια μέχρι τους μεγάλους σταυροειδείς ναούς, οι εκκλησίες έχουν συγκεκριμένους αρχιτεκτονικούς τύπους που καθιερώθηκαν από τα χρόνια του Χριστιανισμού έως και σήμερα. Η διακόσμησή τους, η ζωγραφική, οι αγιογραφίες, τα ψηφιδωτά, δείχνουν το ορθόδοξο δόγμα και ακολουθούν συγκεκριμένες τεχνοτροπίες.

Μεγάλοι αρχιτέκτονες, κτίστες, αγιογράφοι και ζωγράφοι βοήθησαν από την καθιέρωσή τους, στην κατασκευή και διακόσμηση των εκκλησιών, από τις οποίες πολλές είναι διατηρητέα μνημεία. Οι παλαιότερες εκκλησίες στην Ελλάδα χρονολογούνται στον 4ο-6ο αι. μ.Χ. και τότε σημαντικοί αρχαιοελληνικοί ναοί, όπως ο Παρθενώνας, το Ερεχθείο, το Θησείο μετατράπηκαν και λειτούργησαν ως εκκλησίες. Οι μεσοβυζαντινές εκκλησίες έχουν έντονο τοπικό χαρακτήρα, οι υστεροβυζαντινές παραδοσιακή αρχιτεκτονική και στην Τουρκοκρατία ήταν απλές, με εξαίρεση αυτές που ήταν υπό ενετική ή δυτική κυριαρχία, μετά την Επανάσταση του 1821, λόγω έλλειψης δεν οικοδομήθηκαν μεγαλόπρεπες εκκλησίες, ενώ από τα τέλη του 19ου αι. έως τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αι. υπάρχει μια νέα άνθηση στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική.

2.9.5 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τα αίτια του Προσκυνηματικού τουρισμού είναι η θρησκευτική πίστη, η οποία παρακινεί τους τουρίστες να πηγαίνουν σε προσκυνηματικά κέντρα, για να ικανοποιήσουν τις θρησκευτικές τους ανάγκες. Ένα δεύτερο αίτιο είναι η θεώρηση των μεγάλων Χριστιανικών εορτών ως μέρες αργίας, που τις εκμεταλλεύονται οι εργαζόμενοι και αποδρούν από τις εργασίες τους, ενώ ένα τρίτο είναι τα προσκυνηματικά κέντρα και τόποι που υπάρχουν σε άλλα μέρη από τη μόνιμη διαμονή των προσκυνητών.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ

Τα φύλα διαχωρίζονται ανάμεσα στους προσκυνητές διαφόρων θρησκειών στον κόσμο, με μεγάλη διαφορά. Στα διάφορα προσκυνηματικά κέντρα και τόπους, πηγαίνουν σε μεγάλο ποσοστό, γυναίκες όσον αφορά τους Χριστιανούς και των τριών δογμάτων, σε Ελλάδα, Δυτική Ευρώπη, Βόρεια Αμερική και οι συμμετοχές τους είναι πολύ υψηλές στις συναθροίσεις τους, ενώ στη Μέκκα, η υπεροχή των αντρών είναι πολύ έντονη (70%) και οφείλεται στη μειονεκτική θέση που έχουν οι γυναίκες στο Ισλάμ.

Ωστόσο, υπάρχει διαφοροποίηση από περιοχή σε περιοχή, γιατί στην κοινωνική δομή εμπεριέχονται η εισοδηματική διαστρωμάτωση, οι ομαδοποιήσεις λόγω διαφοράς στην καταγωγή. Η δομή του προσκυνήματος δεν πρέπει να θεωρείται ως επίδραση και αποτέλεσμα της κοινωνικής δομής του τόπου των προσκυνητών.

2.9.6 ΚΕΝΤΡΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Στον κόσμο υπάρχουν πολλές διαφορετικές θρησκείες και σύμφωνα με στοιχεία του International Bulletin of Missionary Research, USA (Jan.2000), οι Χριστιανοί το 2000 ήταν 1.999.566.000 και οι μη Χριστιανοί, 4.055.483.000 άτομα.

Από τους Χριστιανούς, τα:

- 1.056.920.000 είναι Καθολικοί
- 215.129.000 είναι Ορθόδοξοι
- 342.035.000 είναι Προτεστάντες

Από τους μη Χριστιανούς, τα:

- 1.188.240.000 είναι Μουσουλμάνοι
- 811.337.000 είναι Ινδουϊστές
- 359.982.000 είναι Βουδιστές

Οι σημαντικότερες μονοθεϊστικές θρησκείες, είναι:

- Ο Χριστιανισμός
- Ο Ισλαμισμός
- Ο Βουδισμός
- Ο Ινδουϊσμός
- Ο Ιουδαϊσμός

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

Εκτός από τις μονοθεϊστικές θρησκείες, που επικεντρώνονται γύρω από μια Θεότητα ή έναν Προφήτη, υπάρχουν και πολλές πίστεις, λατρείες, μύθοι, ομάδες, αιρέσεις κυρίως μεταξύ των κατοίκων των υπό ανάπτυξη χωρών.

Τα κυριότερα προσκυνηματικά κέντρα, που λέγονται ιερά μέρη προσκυνητών, χωρίζονται σε:

- ◆ Κλειστά κέντρα, που είναι προσιτά σε ιερείς και θρησκευτικούς δασκάλους
- ◆ Ανοιχτά κέντρα, που είναι μέρη ιερά, προσκυνήματα για πολλού πιστούς
- ◆ Προσκυνηματικά κέντρα παγκόσμιου ενδιαφέροντος, που είναι ένα για κάθε θρησκεία και κάθε δόγμα, όπως η Ιερουσαλήμ για Χριστιανούς και Ιουδαίους, η Μέκκα για τους Μουσουλμάνους, το Βατικανό για τους Καθολικούς, κλπ.

- ◆ Προσκυνηματικά κέντρα περιφερειακού ή τοπικού ενδιαφέροντος, που είναι πολλά κάθε μια θρησκεία ή δόγμα, όπως η Παναγία της Τήνου, ο Άγιος Ραφαήλ στη Λέσβο, ο Άγιος Νεκτάριος στην Αίγινα, ο Άγιος Παΐσιος στη Σουρωτή, η Παναγία Σουμελά για τους Ορθόδοξους Χριστιανούς, η Παναγία Φατίμα, η Παναγία Λούρδη, το Βατικανό για τους Καθολικούς, η Μεδίνα και το Τέμενος του Ομάρ για τους Μουσουλμάνους.

◆
Εικόνα 4. Η Ιερά Μονή των Αγίων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης, στη Λέσβο

Πηγή: choratouaxoritou.gr/500

Εικόνα 5. Ο Τάφος του Αγίου Παΐσιου

Πηγή: 12072016-paisios-11.jpg

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

2.9.7 ΤΑ ΠΙΟ ΓΝΩΣΤΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Τα πιο γνωστά προσκυνηματικά κέντρα παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι: η Ιερουσαλήμ, το Βατικανό, η Μέκκα, το Άγιο Όρος, το Μπεναρές.

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Η Ιερουσαλήμ είναι η πρωτεύουσα του Ισραήλ και ιερή πόλη για 3 μονοθεϊστικές θρησκείες, τον Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό και το Ισλάμ. Τα πολλά θρησκευτικά και ιστορικά κτήρια βρίσκονται στην Παλιά Πόλη με το τείχος, που κατασκευάστηκε το 1538 από τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή. Η Παλιά Πόλη θεωρείται ιερός τόπος και για τις τρεις θρησκείες,

- ◆ για τους Ιουδαίους. Ταυτίζεται με τα πάτρια εδάφη και υπήρξε η πρωτεύουσα του πρώτου ιουδαϊκού βασιλείου
- ◆ για τους Χριστιανούς. Είναι ο τόπος, συνυφασμένος με τον Ιησού Χριστό
- ◆ για τους Μουσουλμάνους. Είναι ο τόπος από όπου ο Μωάμεθ αναλήφθηκε στον ουρανό

ΒΑΤΙΚΑΝΟ

Είναι το προσκυνηματικό κέντρο των Καθολικών Χριστιανών και η Έδρα του Πάπα. Το κράτος του Βατικανού είναι ανεξάρτητο κρατίδιο, το μικρότερο ανεξάρτητο κράτος του κόσμου, με έκταση 0,44 τ.χλμ., στην πόλη της Ρώμης και ιδρύθηκε το 1929 με τη Συνθήκη του Λατερανού μεταξύ Πάπα και Ιταλικής Κυβέρνησης, με την οποία αναγνωρίστηκε το Βατικανό, ως η Αγία Έδρα του Ρωμαιοκαθολικισμού υπό την απόλυτη κυριαρχία του Πάπα. Σημαντικότερα μνημεία του είναι η Βασιλική του Αγίου Πέτρου, το Παλάτι του Βατικανού με 1000 δωμάτια, η Βιβλιοθήκη με 1.000.000 βιβλία και η Καπέλα Σιξτίνα με τοιχογραφίες του Ραφαήλ και του Μικελάντζελο.

Ο ναός του Αγίου Πέτρου είναι τόπος προσκυνήματος και δέχεται κάθε χρόνο 7.000.000 άτομα, το δε 2000, που ήταν και το Ιωβηλαίο έτος τον επισκέφτηκαν 20.000.000 επισκέπτες.

ΜΠΕΝΑΡΕΣ

Στην Ινδία είναι το μεγαλύτερο Προσκυνηματικό κέντρο των Ινδουιστών, στις όχθες του Γάγγη, θεμελιώθηκε από τον Σίβα που τον θεωρούν δημιουργό του Σύμπαντος και το Μπεναρές ως “η γη του ιερού φωτός”, με προσκυνητές πάνω από 1.000.000 το χρόνο, για να εξαγνιστούν στο Γάγγη.

ΜΕΚΚΑ

Είναι το μεγαλύτερο Προσκνηματικό κέντρο των Μουσουλμάνων, πόλη της Δυτικής Σαουδικής Αραβίας και πρωτεύουσα της επαρχίας Helaz, όπου γεννήθηκε ο προφήτης Μωάμεθ, και κέντρο του Ισλάμ. Σύμφωνα με το Κοράνιο, οι Μουσουλμάνοι όταν προσεύχονται πρέπει να είναι στραμμένοι προς τη Μέκκα, όπου το επίκεντρό της είναι η Καάμπα, μια κατασκευή σε σχήμα κύβου (10x12x15), στο κέντρο του τζαμιού Masjid Al Haram, χωρίς παράθυρα και είναι το πιο απλό θρησκευτικό μνημείο του κόσμου. Χτίστηκε από τους Πατριάρχες Αβραάμ και Ισμαήλ (οι Άραβες πιστεύουν ότι κατάγονται από αυτούς). Κάθε χρόνο επισκέπτονται τη Μέκκα, 1.000.000 προσκνητές και κάθε Μουσουλμάνος, σύμφωνα με το Κοράνι πρέπει να πάει εκεί τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του, εφόσον είναι φυσικά υγιής και έχει την οικονομική δυνατότητα για το ταξίδι.

Οι προσκνητές αφού πάνε, πρέπει να κάνουν 7 κύκλους γύρω από τον ιερό βράχο tawaf, να ασπαστούν τη μαύρη πέτρα, η οποία δόθηκε στον Αβραάμ από τον άγγελο Γαβριήλ, να πιουν νερό (zamzam) από τη μοναδική πηγή που υπάρχει και μπορούν να μεταφέρουν νερό ως δώρο στην οικογένειά τους, σε φίλους, σε συγγενείς.

Η Καάμπα είναι “ο Οίκος του Θεού” για τους Μουσουλμάνους, το σημείο που το Θείο αγγίζει τα εγκόσμια. Το ετήσιο προσκύνημα στη Μέκκα γίνεται τις πρώτες 10 μέρες του Dhu al Hijja, του τελευταίου σεληνιακού μήνα του Ισλαμικού ημερολογίου και οι τελετές του προσκνήματος διαρκούν πολλές ημέρες.

Εικόνα 6. Προσκνητές Μουσουλμάνοι στη Μέκκα

Πηγή: www.politis.com.cy/300

2.9.8 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Είναι πολύ σημαντική η οικονομική διάσταση του Προσκυνηματικού τουρισμού, καθώς η οργάνωση των τουριστικών προσκυνηματικών πακέτων αφορά πολλούς επαγγελματίες που πρέπει να ικανοποιήσουν τις ανάγκες προσκυνητών σε ότι αφορά στον τουριστικό προορισμό τους, στη διαμονή, διατροφή, ψυχαγωγία, ξενάγηση και στα προσκυνηματικά ενθύμια που θα αγοράσουν.

Σήμερα, οι μετακινήσεις είναι εύκολες και ασφαλείς, γίνονται με όλα τα ΜΜΜ, θαλάσσια, χερσαία, αεροπορικά ανάλογα με τον τρόπο εξυπηρέτησης της περιοχής που είναι το προσκύνημα. Στην Ελλάδα, ακόμη διατηρείται η φιλοξενία σε πολλά μοναστήρια, αλλά υπάρχουν και καταλύματα που λειτουργούν από την Εκκλησία. Η διατροφή των προσκυνητών έχει κάποια ιδιαιτερότητα σχετικά με τη θρησκευτική πίστη και τους κανόνες της, ανάλογα με το θρησκευτικό δόγμα και όσοι ασχολούνται γενικά με τις επισιτιστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να προσέχουν τις θρησκευτικές ιδιαιτερότητες των προσκυνητών, ειδικά σε περιόδους νηστείας.

Η ξενάγηση στους προσκυνηματικούς χώρους γίνεται συνήθως από ιερείς, μοναχούς, ξεναγούς που έχουν εξειδικευμένες γνώσεις για το αντικείμενο. Τα ενθύμια που αγοράζουν οι πιστοί από τα προσκυνηματικά κέντρα ή τόπους είναι αναμνηστικά ή αντικείμενα με λειτουργική χρήση και σημασία (εικόνες αγίων, σταυροί, συναξάρια).

Όλα τα παραπάνω, παρατηρούμε ότι δημιουργήσαν έναν μεγάλο οικονομικό κύκλο, που θέλει μεγάλη προσοχή στη διαχείριση, γιατί αφορά ευαίσθητα θέματα που είναι η θρησκεία και η πίστη και πολλές χώρες καταλαβαίνουν τη μείζονα σημασία που έχει ο Προσκυνηματικός τουρισμός για την οικονομία τους και προβάλλουν τον εορτασμό διαφόρων θρησκευτικών εκδηλώσεων, ενώ υπάρχει κίνδυνος να εμπορευματοποιηθούν τα θρησκευτικά συμβάντα.

Η αξιοποίηση της προσκυνηματικής κίνησης είναι και οικονομική για τη χώρα και τον τόπο υποδοχής και τα οφέλη είναι πολύ σημαντικά και πολλαπλασιαστικά. Από τους χιλιάδες προσκυνητές που επισκέπτονται κάθε χρόνο τους ιερούς τόπους, συντηρούνται πολλοί επαγγελματίες του τουρισμού, όπως ξενοδόχοι, τουριστικοί πράκτορες, αεροπορικές και ακτοπλοϊκές εταιρείες, μικροπωλητές αντιγράφων ιερών αντικειμένων (εικόνες, κεριά, κομποσκοίνια, αγαλματάκια κλπ) και άλλα άτομα που εξυπηρετούν με διάφορους τρόπους τις ανάγκες των προσκυνητών. Προκαλούνται όμως και πιέσεις στην υποδομή των χωρών υποδοχής, που δοκιμάζονται από τους χιλιάδες προσκυνητές που συρρέουν στους ιερούς τόπους, με αποτέλεσμα να πρέπει να βελτιώσει την υποδομή, γιατί αυτό θα βοηθήσει μακροπρόθεσμα και τον ντόπιο πληθυσμό.

Πολλά τουριστικά γραφεία σε όλον τον κόσμο εξειδικεύονται στον Προσκυνηματικό τουρισμό και διοργανώνουν προσκυνηματικά ταξίδια, προσφέροντας “πακέτα” σε μέρη όπου εμφανίστηκε η Παναγία, για αναζήτηση της πίστης, για Βιβλικούς τόπους, οργανώνουν και κρουαζιέρες που έχουν ως στόχο το προσκύνημα.

Ο οικονομικός αντίκτυπος που παρατηρείται στις χώρες με αναπτυσσόμενο τον

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

Προσκυνηματικό τουρισμό, αποδεικνύεται και από τα έξοδα των προσκυνητών στη διαμονή, σίτιση και περιήγησή τους και η συρροή των προσκυνητών σε έναν ιερό τόπο επηρεάζει τον πληθυσμό του και την οικονομική ευημερία του. Η επιρροή αυτή φαίνεται στις ευκαιρίες απασχόλησης που δημιουργούνται και επίσης, στη δημογραφική ανάπτυξη της περιοχής, που είναι αποτέλεσμα της άφιξης των εργαζομένων από τις όμορες περιοχές για να εργαστούν στον τουρισμό.

Το πιο επισκέψιμο προσκύνημα στην Ευρώπη είναι η Παναγία της Λούρδης στη Γαλλία, όπου πάνε κάθε χρόνο 6.000.000 προσκυνητές από 140 κράτη και ο οικονομικός αντίκτυπος του Προσκυνηματικού τουρισμού στην ανάπτυξη της Λούρδης φαίνεται μέσα από τους οικονομικούς τομείς που αναπτύχθηκαν εκεί για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των προσκυνητών.

Εικόνα 7. Προσκυνητές στην Παναγία της Λούρδης

Πηγή: www.aformi.gr/600

Εικόνα 8. Προσκυνητές στη Μεγάλοχαρη της Τήνου

Πηγή: choratouaxoritou.gr/800

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ- ΠΡΙΓΚΗΠΟ

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός επηρεάζει την ανάπτυξη και την οικονομία της Πρίγκηπου, της Κωνσταντινούπολης και κατ'επέκταση της Τουρκίας. Πολλές χώρες παίρνουν πρωτοβουλίες και εκπονούν προγράμματα για να αυξηθεί ο Προσκυνηματικός τουρισμός, προβάλλοντας θρησκευτικές εορτές και θρησκευτικές εκδηλώσεις.

Η οικονομική αξιοποίηση του Προσκυνηματικού τουρισμού, φέρνει πολλαπλασιαστικά οφέλη για την περιοχή υποδοχής προσκυνητών-επισκεπτών, με αποτέλεσμα να απασχολούνται πολλοί τουριστικοί παραγωγοί, όπως τουριστικοί πράκτορες, ξενοδόχοι, αεροπορικές εταιρείες, μικροπωλητές αντικειμένων με θρησκευτικό περιεχόμενο. Όμως θα χρειαστεί να υπάρξει μεγάλη προσοχή, έτσι ώστε να μην αλλοιωθεί ο χαρακτήρας του Προσκυνηματικού τουρισμού, γιατί κινδυνεύουν από εμπορευματοποίηση τα θρησκευτικά συμβάντα.

Μεγάλη σημασία για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής έχει και ο χρόνος παραμονής του προσκυνητή, στην περιοχή προορισμού, καθώς υπάρχει ο βραχυπρόθεσμος Προσκυνητικός τουρισμός χωρίς διανυκτέρευση και ο μακροπρόθεσμος Προσκυνηματικός τουρισμός μέχρι τρεις ημέρες. Οι παράγοντες δε, που συμβάλλουν στην τοπική οικονομική ανάπτυξη είναι: α) η ημερήσια καταναλωτική δαπάνη κάθε προσκυνητή, β) ο χρόνος παραμονής του προσκυνητή στον τόπο του προσκυνήματος, γ) οι τιμές των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών του προσκυνηματικού τόπου.

Εν κατακλείδι, η ανάπτυξη του Προσκυνηματικού τουρισμού μπορεί να αλλάξει την υπάρχουσα τουριστική κατάσταση στην Τουρκία, να αυξήσει τα κίνητρα των προσκυνητών για την Κωνσταντινούπολη και τα Πρίγκηπόννησα και να επιμηκύνει την τουριστική περίοδο, γιατί τελευταία, προωθείται η ανάπτυξη του Προσκυνηματικού τουρισμού για να βελτιωθεί και η ελκυστικότητα του τουριστικού προορισμού, αξιοποιώντας την πολιτιστική κληρονομιά, το φυσικό περιβάλλον και τις σύγχρονες οικονομικές και άλλες δυνατότητες της Κωνσταντινούπολης και των Πρίγκηποννήσων.

2.9.9 ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η διάκριση ανάμεσα στον προσκυνητή και στον θρησκευτικό τουρίστα, είναι ένα ζήτημα που απασχολεί πολλά χρόνια τους επιστήμονες και μελετητές κι αυτό γιατί ανάλογα με το χώρο που κινείται το άτομο (θρησκευτικό ή κοσμικό), διαμορφώνονται οι ανάγκες του, οι επιθυμίες του και οι συμπεριφορές του κατά τη διάρκεια του ταξιδιού (Μοίρα, 2003)

Αυτή η μετακίνηση, λαμβάνει δυο μορφές που εξαρτώνται από τους στόχους και τον τρόπο του ταξιδιού. Στη μια μορφή το κίνητρο είναι το θρησκευτικό συναίσθημα, οπότε μιλούμε για τον προσκυνητή και στην άλλη μορφή είναι το κίνητρο της γνώσης, οπότε μιλούμε για τον θρησκευτικό τουρίστα (Jackowski και Smith, 1992). Αυτό που διαφοροποιεί το προσκύνημα από άλλα ταξίδια είναι το γεγονός ότι ο χρόνος και ο χώρος του δεν είναι συνηθισμένος, το προσκύνημα είναι ένα πραγματικό ταξίδι, αλλά ταυτόχρονα και ένα συμβολικό ή μεταφορικό ταξίδι, στο οποίο λαμβάνει χώρα μια πνευματική ή και κοινωνική αλλαγή (Ασλάν, 2008).

Πολλοί τουρίστες επισκέπτονται ιερά μέρη και μνημεία άλλων θρησκειών στα ταξίδια τους, από περιέργεια, ενδιαφέρον και ανάγκη να γνωρίσουν την άλλη θρησκεία. Για τους θρησκευόμενους και πιστούς τουρίστες-προσκυνητές, το προσκύνημα προκαλεί θρησκευτικά συναισθήματα με ζήλο, ενώ στους μη θρησκευόμενους δέος και περιέργεια. Ο θρησκευτικός τουρίστας ταξιδεύει για την πίστη του και συνδυάζει και ψυχαγωγικά στοιχεία, ξεκούρασης, ικανοποιεί όμως, και σωματικές, ψυχικές και πνευματικές ανάγκες. Στον Προσκυνηματικό τουρισμό κυριαρχεί η πίστη, η πνευματικότητα, η αυστηρότητα, η εγκράτεια, η ψυχική προετοιμασία, το τυπικό, η λατρεία, ενώ στον Θρησκευτικό τουρισμό, το θρησκευτικό στοιχείο του χώρου αντιμετωπίζεται με τουριστικά κριτήρια και η θρησκευτική ως πολιτιστική κληρονομιά.

Στον Θρησκευτικό τουρισμό απουσιάζουν οι φυσικές και σωματικές καταστάσεις (κίνδυνοι και δοκιμασίες), που οδηγούν τον προσκυνητή στα όριά του, ενώ στον Προσκυνηματικό τουρισμό ο προσκυνητής μεταβαίνει σε έναν ιερό χώρο για να προσκυνήσει, να αγιαθεί, να ωφεληθεί πνευματικά, να συγκεντρωθεί, να συζητήσει και να μετάσχει στη λειτουργική ζωή μιας Ιεράς Μονής ή μίας ενορίας. Όσον αφορά όμως, τη διαφορά του προσκυνητή τουρίστα από τον θρησκευτικό τουρίστα, είναι ένα θέμα που απασχολεί πολλά χρόνια την επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα. Το βασικό κίνητρο του θρησκευτικού τουρίστα είναι η αναζήτηση της γνώσης, ενώ του προσκυνητή είναι το θρησκευτικό αίσθημα (Μοίρα, 2008). Οι προσκυνητές αφιερώνουν όλο το χρόνο τους στις ιεροτελεστίες και την Προσευχή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους (Jarriluoma, 1992). Αντίθετα, οι θρησκευτικοί τουρίστες κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους αφιερώνουν χρόνο για την επικοινωνία με ανθρώπους από τις περιοχές που επισκέπτονται, καθώς ενδιαφέρονται για την ιστορική και πολιτισμική σημασία των τόπων αυτών (Μοίρα, 2003).

2.9.10 ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Η ανάπτυξη των Προσκυνηματικών Διαδρομών σε μια περιοχή, συμβαδίζει με τις υποδομές και τις προσφερόμενες υπηρεσίες που χρειάζονται για την εξυπηρέτηση των τουριστών.

Η παλιότερη Χριστιανική προσκυνηματική Διαδρομή, είναι “Ο Δρόμος του Αγίου Ιακώβου, στην Κομποστέλα της Ισπανίας” ή “El Camino de Santiago de Compostela”, η οποία αναγνωρίστηκε το 1985, ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO, ενώ το 1987 ανακηρύχθηκε η πρώτη Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Διαδρομή, από το Συμβούλιο της Ευρώπης (Ruben Gonzalez and Jose Medina, 2003, Olsen 2013, Morpeth 2007).

Ο Άγιος Ιάκωβος, Απόστολος του Ιησού και γιος του Ζεβεδαίου, μετά τη Σταύρωση και την Ανάσταση του Χριστού, βρέθηκε στην Ισπανία για να διαδώσει το Ευαγγέλιο, αλλά δεν πέτυχε πολλά πράγματα και γύρισε στην Ιερουσαλήμ, όπου το 44μ.Χ. θανατώθηκε, το σώμα του πετάχτηκε στα σκυλιά και ήταν ο πρώτος Απόστολος που μαρτύρησε για την πίστη του στον Χριστό. Οι μαθητές του πήραν το σώμα του, το πήγαν στην Ισπανία, το έθαψαν και στο σημείο εκείνο έχτισαν μια μικρή εκκλησία, που βρέθηκε με τον τάφο του Αγίου Ιακώβου, από τον Πελάγιο, έναν ερημίτη μοναχό και τότε άρχισε η λατρεία του σκηνώματος του Αγίου Ιακώβου και από τότε οι πιστοί προσκυνητές τον 12ο αι. έφταναν τους 500.000, κάθε χρόνο. Η Προσκυνηματική Διαδρομή ξεκινά από την πόλη St Jean Pied de Port, διασχίζει την Ισπανία και ο προορισμός είναι ο Ναός του Αγίου Ιακώβου, στην Κομποστέλα. Κάθε προσκυνητής (peregrino) πρέπει να περπατήσει από τα 800 χλμ. της διαδρομής, τουλάχιστον τα τελευταία 100 χλμ. ή με ποδήλατο τα τελευταία 200 χλμ. για άφεση αμαρτιών και να έχει ένα σακίδιο με το κοχύλι-σύμβολο κρεμασμένο, (που είναι και το σύμβολο του Αγίου Ιακώβου στον χριστιανικό κόσμο), το κλασικό μπαστούνι και το καπέλο. Η θρησκευτική γιορτή ξεκινά κάθε 31 Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους και ολοκληρώνεται την ίδια μέρα ένα χρόνο μετά (Ρούσκα, 2010)

Μια σύγχρονη Χριστιανική Προσκυνηματική Διαδρομή, είναι: “Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου, στην Ελλάδα”. Για να ενισχυθεί ο Προσκυνηματικός τουρισμός και να αναδειχθούν τα προσκυνήματα της χώρας μας, δημιουργήθηκε ένα πρόγραμμα του Ε.Ο.Τ. σε συνεργασία με την Εκκλησία της Ελλάδος, με τίτλο “Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου, στην Ελλάδα” και το 2003 εξεδόθη από τον Ε.Ο.Τ. οδηγός με τον ίδιο τίτλο, όπου παρουσιάζονται τα ταξίδια του Αποστόλου Παύλου στη χώρα, οι περιοχές από όπου πέρασε και δίδαξε (Καβάλα, -Φίλιπποι, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Αθήνα-Πειραιάς, Κόρινθος, Αργοςτόλι) υπάρχουν δε, και στοιχεία από την εποχή του Μεγαλέξανδρου μέχρι τα χρόνια του Αποστόλου Παύλου, αναλυτικές πληροφορίες για τα θρησκευτικά μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους των παραπάνω περιοχών. Αυτή η έκδοση εμπεριέχει αιογραφίες από τοιχογραφίες και εικόνες εκκλησιών και μοναστηριών, φωτογραφίες και διάφορες χρήσιμες πληροφορίες. Κυκλοφορεί σε 3 γλώσσες, αγγλική, ιταλική και ρωσική (<http://www.ecclesia.gr>).

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

“Οι Προσκυνηματικές Περιηγήσεις για την Εκκλησία, μπορούν και οφείλουν να αποτελέσουν σήμερα μια ευκαιρία γνωριμίας όλων των Χριστιανών σε όλες τις περιοχές της χώρας μας και όχι μόνο, αλλά ταυτόχρονα και τον σωστό και ενδεδειγμένο τρόπο, ώστε να μάθει ο καθένας μας, όσα ενώνουν και όσα μας χωρίζουν” (Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟΥΡΚΙΑ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ – ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΑ

3.1 ΤΟΥΡΚΙΑ

Είναι μια χώρα με πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, ένας προορισμός-γέφυρα μεταξύ Ευρώπης και Ασίας. Η μεγάλη της γεωγραφική έκταση και οι ακτές της με τα 8.372 χλμ., το μεσογειακό κλίμα της, είναι οι παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού της, από τη δεκαετία του '60 και μετά.

Η ονομασία “Τουρκία” δόθηκε στη Μ. Ασία από τους Τούρκους, φυλετική ομάδα συγγενική με τη μογγολική. Οι Τούρκοι ήταν από την κεντρική Ασία (το πρώτο τουρκικό κράτος ιδρύθηκε το 552 μ.Χ. στη Μογγολία). Τον Θ'αι., μετά από τη διάλυση του κράτους τους, από μογγολικής προέλευσης λαούς, οι Τούρκοι μετακινήθηκαν προς τα δυτικά και ίδρυσαν βασίλειο στο σημερινό Τουρκμενιστάν, που επέζησε μέχρι τον 13ο αι.

Το 1290, οι Οθωμανοί θεμελίωσαν την οθωμανική αυτοκρατορία, με έδρα την Προύσα , διατηρήθηκε για 6 αιώνες και το 1361 πρωτεύουσα έγινε η Αδριανούπολη μέχρι το 1453, οπότε πρωτεύουσα έγινε η Κωνσταντινούπολη και το 1923, χρονιά που η Τουρκία έγινε δημοκρατία με πρόεδρο τον Κεμάλ, πρωτεύουσα έγινε η Άγκυρα.

Η Τουρκία είναι κοινοβουλευτική, ενιαία, συνταγματική δημοκρατία, με επίσημη γλώσσα την τουρκική. Οι Τούρκοι είναι το 70-75% των κατοίκων της και οι μειονότητες στη χώρα είναι Κούρδοι (18%) και άλλοι (7-12%), ενώ η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Μουσουλμάνοι.

Η περιοχή της Κωνσταντινούπολης και του Μαρμαρά, είναι τουριστικός πόλος έλξης, με αυξημένη τουριστική κίνηση γιατί υπάρχει η Κωνσταντινούπολη και τα Πρίγκηπόννησα, με πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό παρελθόν, πολλά αξιοθέατα, πολλές εκδηλώσεις και οικονομικές δραστηριότητες. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται είναι ο θρησκευτικός, ο προσκυνηματικός, ο αστικός, ο εμπορικός, ο συνεδριακός, ο εκθεσιακός, ο πολιτιστικός τουρισμός.

Πρωτεύουσα της Τουρκίας είναι η Άγκυρα, δεύτερη πόλη σε πληθυσμό, με 4.631.000 κατοίκους , μετά την Κωνσταντινούπολη, που έχει 17.000.000 κατοίκους. Η Κωνσταντινούπολη είναι η πόλη-μύθος, η πόλη που προκαλεί τον επισκέπτη με το ιστορικό παρελθόν της, με τα χρώματά της, με τη μοναδική μυρωδιά της. Κάθε χρόνο ο πληθυσμός της αυξάνει κατά 5% (σπό στατιστικά στοιχεία) και το πολεοδομικό της συγκρότημα έχει μήκος 150 χλμ. και πλάτος 50 χλμ.. Κάθε χρόνο δέχεται 3.000.000 τουρίστες, που επισκέπτονται αυτήν, τα Πρίγκηπόννησα, το Βόσπορο, τον Κεράτιο και τον Μαρμαρά (Εγκυκλοπαίδεια “Σύμβουλος των Νέων”, 1975).

3.2

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

Η Κωνσταντινούπολη (Konstantiniyye/Istanbul), ως πόλη ιδρύθηκε στην αρχαιότητα και ήταν αποικία των Μεγαρέων με επικεφαλής, τον Βύζαντα και εγκαταστάθηκαν το 657 π.Χ. Ο Μ. Κωνσταντίνος, στην Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας το 325 μ.Χ., αποφάσισε να διαιρεθεί η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία σε Δυτική και Ανατολική και ο ίδιος έλαβε το Ανατολικό κομμάτι, ιδρύοντας εκεί τη νέα του πρωτεύουσα, τη “Νέα Ρώμη”, όνομα που δεν επικράτησε γιατί ονομάστηκε “Κωνσταντινούπολις” που σημαίνει “Πόλη του Κωνσταντίνου” από τον ιδρυτή της, γιατί τότε συνήθιζαν να παίρνουν το όνομα του ιδρυτή τους (Αδριανούπολη, Τραϊανούπολη). Τα επίσημα εγκαίνια της νέας πόλης έγιναν στις 11 Μαΐου 330.

Η Πόλη κατά το Μεσαίωνα, μέσα στα τείχη είχε 500.000 κατοίκους, ήταν μια από τις σημαντικότερες πόλεις τότε, και άκμασε ως πρωτεύουσα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι το 1453, ενώ παρέμεινε πρωτεύουσα ως το 1923, οπότε ο Κεμάλ όρισε πρωτεύουσα της Νέας Τουρκικής Δημοκρατίας, την Άγκυρα. Η έκφραση “Εις την Πόλιν”, Ιστανμπούλ (Istanbul), είναι το όνομα που επιβλήθηκε ως μοναδικό από τον Κεμάλ, το 1930, με επίσημη αλλαγή στις 28 Μαΐου 1930 (national-pride. Org). Στην Πόλη υπήρχαν 470 εκκλησίες και 95 μοναστήρια και τον 19ο αι. είχε πληθυσμό, 1.000.000 κατοίκους, από τους οποίους οι 400.000 ήταν Μουσουλμάνοι, 152.000 Ελληνορθόδοξοι, 150.000 Αρμένιοι, 45.000 Εβραίοι και οι υπόλοιποι ήταν Βούλγαροι, Λατίνοι, Ρώσοι, Γάλλοι. Ήταν μία πολυπολιτισμική, πολυεθνική πόλη, με ένα μείγμα λαών, εθνικοτήτων, θρησκειών.

Από το 1850 και μετά ανακατασκευάστηκε η Πόλη, με μεγάλους δρόμους, νέα κτήρια, πολλές προβλήτες, λιμενικές και σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις, βιομηχανίες, τελωνεία, στρατόπεδα. Οι μεταφορές γίνονταν με άλογα, άμαξες, αραμπάδες για τα εμπορεύματα και το 1869 κατασκευάστηκαν γραμμές τραμ, που ηλεκτροκινήθηκε το 1914, εξυπηρετώντας την Πόλη και το Γαλατά. Το 1888 κατασκευάστηκε ο σιδηρόδρομος που συνέδεε την Πόλη με την Ευρώπη. Υπήρχε και ακτοπλοϊκή συγκοινωνία με καραβάκια για τις ακτές του Βοσπόρου και τα Πριγκηπόννησα. Το αυτοκίνητο εμφανίστηκε στην Πόλη, το 1908, αλλά στο κέντρο της απαγορευόταν η κυκλοφορία του, ενώ τα αστικά λεωφορεία δρομολογήθηκαν το 1926.

Μολονότι ο Κεμάλ μετέφερε τις κεντρικές διοικητικές λειτουργίες από την Πόλη και την πήγε στην Άγκυρα, η Κωνσταντινούπολη κράτησε όλο το κύρος της, το στρατηγικό της χαρακτήρα και την ιδιότητά της ως “η πύλη της Ανατολής στην Ευρώπη”. Στον πολεοδομικό τομέα του 20ού αι., η νέα Κυβέρνηση της Τουρκικής Δημοκρατίας του Κεμάλ, επηρεάστηκε από τη Γερμανία, με την οποία είχε καλές σχέσεις. Οι παρεμβάσεις που έγιναν ήταν να αναμορφωθεί ο πολεοδομικός ιστός με διανοίξεις για να εξευρωπαϊστεί η Πόλη, με άνετη κυκλοφορία αυτοκινήτων μέσα στο πυκνό αστικό τοπίο. Τουριστικά, στην Πόλη υπάρχουν σήμερα, πάνω από 100.000 κλίνες, που το 50% είναι σε ξενοδοχεία 4 και 5 αστέρων.

Το εμπορικό και τουριστικό κέντρο της Πόλης είναι πολύ έντονο στο Πέραν και γύρω από την Αγία Σοφία και το Τοπ Καπί. Η οδική κυκλοφορία στο εσωτερικό της είναι

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

χαώδης, ενώ υπάρχουν το Μετρό, το τρένο της Ευρώπης, το τοπικό τρένο, το παλιό και το νέο τραμ, μεγάλο δίκτυο λεωφορειακών γραμμών, μεγάλοι χώροι στάθμευσης και δυο αεροδρόμια: α) το Διεθνές Αεροδρόμιο Ατατούρκ (TAV), που εξυπηρετεί την ευρωπαϊκή πλευρά και το 2013 ήταν “το αεροδρόμιο της χρονιάς”, στα βραβεία της Air Transport News, β) το Διεθνές Αεροδρόμιο Σαμπιχά Γκιοκτσέν (ISG), που εξυπηρετεί την ασιατική πλευρά της Πόλης και λειτουργεί ως βοηθητικό.

Οι θρησκευτικοί-προσκυνηματικοί τόποι της Κωνσταντινούπολης είναι:

Χριστιανικοί

- ◆ Ο Ναός της Αγια Σοφιάς
- ◆ Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου, στο Οικουμενικό Πατριαρχείο
- ◆ Οι Εκκλησίες και τα Μοναστήρια των Πριγκηποννήσων
- ◆ Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας
- ◆ Η εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής Μπαλουκλή
- ◆ Η εκκλησία της Παναγίας των Βλαχερνών
- ◆ Η Ιερά Μονή της Χώρας
- ◆ Η Ιερά Μονή του Παντοκράτορα

Μουσουλμανικοί

- ◆ Το Μπλε Τζαμί ή Τζαμί του Σουλτάν Αχμέτ (1609-1616)
- ◆ Το Τζαμί Μπεγιαζίτ (1501-1506)
- ◆ Το Τζαμί Σουλεϊμανίγιε (1550-1557)
- ◆ Το Γενί Τζαμί (1597-1663)

Η Κωνσταντινούπολη για τις διεθνείς αγορές, είναι ένας προορισμός με μεγάλη ιστορία, ένα μωσαϊκό πολιτισμών, μια δημιουργική και πρωτοποριακή πόλη, της οποίας η ιστορία και η κουλτούρα είναι το κίνητρο, το πολυπολιτισμικό της στοιχείο να προσελκύει τουρίστες και δη, προσκυνητές.

3.2.1 ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ

Το Ορθόδοξο Οικουμενικό Πατριαρχείο ή απλά Οικουμενικό Πατριαρχείο, που αναφέρεται και ως “ Αγία του Χριστού και Μεγάλη Εκκλησία”, βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη, στην περιοχή Φανάρι. Είναι η πρώτη στην τάξη των Ορθόδοξων Εκκλησιών και έχει το ιστορικό προνόμιο της απόδοσης αυτοκεφαλίων, στις τοπικές εκκλησιαστικές διοικήσεις. Η Δ' Χριστιανική Οικουμενική Σύνοδος της Χαλκηδόνος (451) απέδωσε ίσα πρεσβεία στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως-Νέας Ρώμης, με τον Επίσκοπο της πρεσβυτέρας Ρώμης.

Ιδρυτής του είναι ο Απόστολος Ανδρέας (330) και η ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου αρχίζει από το 325 μ.Χ., όταν έγιναν τα επίσημα εγκαίνια της ίδρυσης της Κωνσταντινούπολης και συνδέεται στενά με την πνευματικότητα και τη θρησκευτική ακτινοβολία της, καθώς και με την ίδρυση, την ανάπτυξη και την πολιτική της.

Οι ρίζες του είναι στα πρώτα χριστιανικά χρόνια στην Πόλη, όπου πηγαίνει ο Απόστολος Ανδρέας για να κηρύξει το Λόγο του Χριστού και να ιδρύσει “την επισκοπή του Βυζαντίου”, με πρώτο επίσκοπο τον Απόστολο Στάχυ, από το 38-54 μ.Χ. και τον οποίο θα ακολουθήσουν άλλοι 24 επίσκοποι, με τελευταίο τον Άγιο Μητροφάνη, οπότε και κλείνει η άσημη περίοδος της πόλης αυτής, καθώς ανοίγει μια νέα σελίδα στην ιστορία της Κωνσταντινούπολης και της επισκοπής της, με την καθιέρωσή της το 331 μ.Χ. από τον Μ. Κωνσταντίνο, ως πρωτεύουσα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με το όνομα “Νέα Ρώμη”.

Είναι το κατεξοχήν Κέντρο ενότητας όλων των κατά τόπους Αυτοκέφαλων και Αυτόνομων Ορθόδοξων Εκκλησιών στην ορθή πίστη και στην κανονική τάξη. Λόγω της οικουμενικής αποστολής και της μακραίωνης διακονίας του στη μαρτυρία, την περιφρούρηση και τη διάδοση της ορθόδοξης πίστης, αποτελεί το πρώτο από τα τέσσερα πρεσβυγενή Πατριαρχεία της Ορθόδοξου Εκκλησίας (Κων/πόλεως, Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων), ενώ άλλοτε ήταν το δεύτερο από τα πέντε, όταν υπήρχε πρώτο το Βατικανό ή Πατριαρχείο της Ρώμης, που όμως διέκοψε την πλήρη κοινωνία με τα Πατριαρχεία της Ανατολής, μετά το Σχίσμα (1054). Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και Πάσης Αφρικής, ιδρύθηκε από τον Ευαγγελιστή Μάρκο και είναι δεύτερο στα πρεσβεία τιμής των Πατριαρχών, το Πατριαρχείο Αντιοχείας, που ιδρύθηκε από τους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο και το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, το οποίο ανάγει την ύπαρξή του στην αρχαιότερη Χριστιανική Εκκλησία Ιεροσολύμων, η οποία ιδρύθηκε από τους Αποστόλους μετά τη Σταύρωση και Ανάσταση του Χριστού, το 33 μ.Χ. και γι' αυτό λέγεται “Μήτηρ Πασών των Εκκλησιών”.

Η αρχική εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου ήταν ο Πόντος, η Θράκη και η Μικρά Ασία. Το 733 μ.Χ. προστέθηκαν οι περιοχές που υπάγονταν στο Ανατολικό Ιλλυρικό (από την Αδριατική έως το Νέστο και από το Δούναβη και τη Ροδόπη έως και την Κρήτη), ενώ υπήχθησαν στη δικαιοδοσία του και οι εκχριστιανισμένοι σλαβικοί λαοί και η Εκκλησία της Ρωσίας, η οποία μέχρι τον 15ο αι. ήταν μια από τις Μητροπόλεις του. Αυτή η δικαιοδοσία της Κωνσταντινούπολης είχε σταδιακή μείωση με την παραχώρηση του Αυτοκέφαλου στις τοπικές Εκκλησίες της Ρωσίας (1589), της

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Ελλάδος (1850), της Σερβίας (1879), της Ρουμανίας (1885), της Αλβανίας (1937) και της Βουλγαρίας (1945). Όλοι οι λαοί από την κεντρική Ευρώπη έως την Κασπία και από τη Βαλκανική έως τη Βαλτική θάλασσα, γνώρισαν τη χριστιανική πίστη από την ιεραποστολική δράση του Οικουμενικού Πατριαρχείου (www.imis.gr).

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, έχει αρχηγό τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο, που φέρει επίσης και τον τίτλο του Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως και Νέας Ρώμης και προσαγορεύεται “Παναγιότατος” και είναι ο Αρχηγός της Ορθοδοξίας σε όλη την οικουμένη. Το τιμητικό αυτό προβάδισμα, δόθηκε στον Αρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, το 381 στην Κωνσταντινούπολη κατά τη Β' Οικουμενική Σύνοδο, με τον 3ο Κανόνα της. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι ο πρώτος ανάμεσα σε ίσους, όσον αφορά τους άλλους Ορθόδοξους Αρχηγούς των αδελφών Εκκλησιών. Στη Ρωμαϊκή περίοδο δε, εκτελούσε αποκλειστικά και μόνο τα εκκλησιαστικά του καθήκοντα, όπου μερικές φορές αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα επειδή επενέβαιναν οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες.

Στο Οικουμενικό Πατριαρχείο υπάγονται και οι Μητροπόλεις της Δωδεκανήσου, η ημιαυτόνομη Εκκλησία της Κρήτης, η μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους και οι 24 Μητροπόλεις των “Νέων Χωρών”, των περιοχών της Ελλάδας, που ενσωματώθηκαν στο Ελληνικό κράτος μετά την απελευθέρωσή τους από τους Τούρκους, 1912-22, αλλά τη διοίκησή τους το Οικουμενικό Πατριαρχείο παραχώρησε επιτροπικώς το 1928 στην Εκκλησία της Ελλάδος, οι κυρίαρχοι όμως Αρχιερείς μνημονεύουν τον Οικουμενικό Πατριάρχη, σύμφωνα προς την Εκκλησιαστική τάξη και παράδοση.

Εικόνα 9. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο

Πηγή: [www. Omogeneia-turkey.com/400](http://www.Omogeneia-turkey.com/400)

3.2.2 Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Από την αρχή του Βυζαντίου χρονολογείται η ελληνική παρουσία στην Κωνσταντινούπολη και στην ευρύτερη περιοχή, όταν τότε είχε 42.000 κατοίκους, από τους οποίους το 80% ήταν ελληνικής καταγωγής και είχαν μητρική γλώσσα την ελληνική, αλλά μετά την Άλωση το 1453, πολλοί Έλληνες έφυγαν από την Πόλη και πήγαν στην Ανατολική και Δυτική Ευρώπη. Όμως, όταν οι Σουλτάνοι έδωσαν πολλά δικαιώματα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο άρχισε να αυξάνεται ο ελληνικός πληθυσμός, γιατί ο Μωάμεθ Β' έδινε πολλά προνόμια στους Χριστιανούς, όπως φοροαπαλλαγές, εξαίρεση από το παιδομάζωμα και καλές θέσεις εργασίας επειδή ήταν μορφωμένοι. (Βάτας, 2004).

Όταν το 15ο αι. Πατριάρχης ήταν ο Γεννάδιος Σχολάριος, ο Ελληνισμός της Πόλης άρχισε να ακμάζει και υπολογίζεται ότι ζούσαν 30.000 Έλληνες στην Κωνσταντινούπολη, το 1821 ήταν 180.000, το 1877 ήταν 250.000 και οι Έλληνες της Ίμβρου, Τενέδου, Μ.Ασίας και Πόντου ήταν πάνω από 1.500.000. Το 1900, λειτουργούσαν 68 σχολεία, (που εποπτεύονταν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο), με 294 διδάσκοντες και 10.800 μαθητές. Ο Ελληνισμός της Πόλης ανέδειξε λόγιους, που το έργο τους σημάδεψε την πνευματική πορεία και την επιστημονική έρευνα, μεταξύ όλων των Ελλήνων (Σβολοπουλος, 2003).

Στους Βαλκανικούς πολέμους το 1912, ήταν καλή περίοδος στον οικονομικό τομέα για τον Ελληνισμό της Τουρκίας, ενώ το 1919-1920, στον Τουρκο-Ευρωπαϊκό πόλεμο έγιναν αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών και οι Έλληνες έμειναν μόνο 120.000. Με τη Συνθήκη της Λωζάνης (24/6/1923), έγινε ανταλλαγή μειονοτήτων που προκάλεσε μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών και συγκεκριμένα από Μικρασία και Αν. Θράκη στην Ελλάδα, 1.650.000 Τούρκοι υπήκοοι χριστιανικού θρησκευματος και από Ελλάδα σε Τουρκία, 670.000 Έλληνες υπήκοοι μουσουλμανικού θρησκευματος. Η θρησκεία και όχι η εθνικότητα ήταν το βασικό κριτήριο για την ανταλλαγή και σύμφωνα με το άρθρο 26 της Συνθήκης, χρησιμοποιήθηκε ο όρος Μουσουλμάνοι και όχι οι Τούρκοι, κι αυτό γιατί α) στην Οθωμανική αυτοκρατορία η θρησκεία έπαιζε μεγαλύτερο ρόλο από ότι η εθνικότητα και β) η Τουρκία ήθελε όλοι οι Μουσουλμάνοι της Θράκης, να παραμείνουν.

Μεταξύ των ανταλλάξιμων περιλαμβάνονταν οι Έλληνες του Πόντου, τουρκόφωνοι Έλληνες και Πόντιοι, Ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι (Βαλαάδες Κ.Μακεδονίας), ενώ εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή, οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης, των Πριγκηποννήσων (που διέμεναν στην Πόλη (πριν από 30/10/1918), οι κάτοικοι της Ίμβρου και της Τενέδου και στην Ελλάδα παρέμειναν 110.000 Μουσουλμάνοι της Δ. Θράκης.

Το 1928, η μειονότητα των Ελλήνων της Πόλης, δραστηριοποιείται έντονα και διοργανώνει πολλές εκδηλώσεις, αλλά φανατισμένοι Τούρκοι καίνε τη συνοικία των Ελλήνων. Το 1929-1942 η ελληνική κοινότητα αναπτύχθηκε πολύ οικονομικά, η δύναμη του Οικουμενικού Πατριαρχείου αυξάνονταν και στα σχολεία της Πόλης, 34 Δημοτικά και Νηπιαγωγεία, 5 Γυμνάσια -Λύκεια (Ιωακείμιο, Κεντρικό, Ζωγράφειο, Γένους Σχολή, Ζάππειο), ήταν πάνω από 5.000 μαθητές.

Το Σεπτέμβριο του 1955, έγινε μία από τις χειρότερες επιθέσεις των Τούρκων απέναντι στην ελληνική μειονότητα, όπου καταστράφηκαν σπίτια, μαγαζιά, περιουσίες, άνθρωποι έμειναν χωρίς δουλειά και πολλοί Έλληνες το 1956, μετανάστευσαν στις Η.Π.Α.

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

και στον Καναδά. Το Δεκέμβριο του 1963 η τουρκική κυβέρνηση απέλασε τους 40.000 Έλληνες που διέμεναν στην Τουρκία και είχαν άδεια παραμονής χωρίς βίζα, γιατί νόμιζε ότι αυτοί ήταν οι εχθροί της Τουρκικής Δημοκρατίας. Το 1971, κλείνει η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, το 1974 έφυγαν από την Πόλη 12.000 Έλληνες (εξαιτίας των γεγονότων της Κύπρου), το 1980 ο Ελληνισμός της Πόλης ήταν 5.600 άτομα και το 1981, 7.500. (<http://fanarion.blogspot.gr>)

Από το 1981-1990, ο Πατριάρχης Δημήτριος προσπάθησε να διατηρήσει τις ισορροπίες μέσα στην μειονότητα αλλά και σε όλο τον Ανατολικό Ορθόδοξο κόσμο (Ηλιάκης, 2012) και το 1985- 1986, ψηφίστηκαν τα τελευταία μυστικά διατάγματα που αφορούσαν τις ελληνικές περιουσίες στην Κωνσταντινούπολη. Το 1999 με τους σεισμούς, το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν το πρώτο που έδωσε πολλά χρήματα για τους πληγέντες, το Φεβρουάριο του 2001, η Τουρκική πολιτεία έκανε ανοίγματα προς τους απελαθέντες Έλληνες και έγιναν πολλές επιστροφές για να επισκευάσουν τις περιουσίες τους, ενώ το 2016, στην Κωνσταντινούπολη η ελληνική μειονότητα αποτελείται από 2000-3000 Ρωμιούς (Rum), στα ελληνικά σχολεία οι μαθητές λιγοστεύουν και για αυτό εκτός από Ελληνόπουλα, έχουν και Άραβες μαθητές, χριστιανούς.

Εικόνα 10. Απελάσεις Ελλήνων της Πόλης, το 1964

Πηγή: www.enet.gr/610

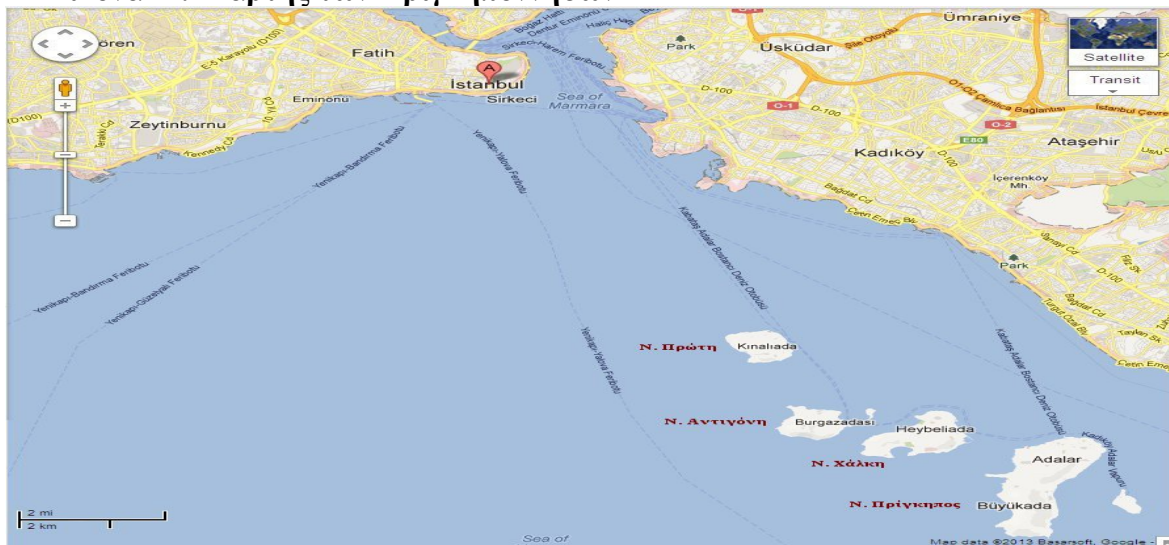

3.3 ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΑ

Τα Πριγκηπόννησα ή Πριγκηποννήσια ή Παπαδονήσια (από τα πολλά μοναστήρια), είναι ένα σύμπλεγμα εννέα νησιών (Πρώτη, Αντιγόνη, Χάλκη, Πρίγκηπος, Αντιρόβυθος, Νέανδρος, Οξειά, Πίττα, Πλάτη) στη θάλασσα του Μαρμαρά, από τα οποία τα τέσσερα είναι σημαντικά: η Πρίγκηπος, η Χάλκη, η Αντιγόνη και η Πρώτη. Το τούρκικο όνομα των νησιών είναι Kizil Adalar (κόκκινα νησιά), από το χρώμα των βράχων στις ακτές τους ή Prens Adalari (νησιά του Πρίγκηπα). Στα βυζαντινά χρόνια, ήταν τα θερινά παλάτια πριγκήπων και αρχόντων, σκήτες και μοναστήρια όπου εξόριζαν τους αντιπάλους τους, οι βυζαντινοί αυτοκράτορες. Από τον 19ο αι., Έλληνες επιφανείς και πλούσιοι της Πόλης, έχτισαν πολλά όμορφα σπίτια και αρχοντικά (Schlumberger, 1925)

Τα Πριγκηπόννησα αναφέρονται για πρώτη φορά, τον 4ο αι. π.Χ. από τον Αριστοτέλη, με το όνομα “Χαλκηδόνιοι νήσοι” ή “Δημόνησοι”, από τον Δημόνησο που κατεργάστηκε τον υποθαλάσσιο χαλκό και έγινε τόπος εξόρυξης χαλκού, που ήταν πολύτιμο μέταλλευμα τότε από τους αποίκους Μεγαρείς, Αιολείς και Μιλήσιους.

Εικόνα 11. Χάρτης των Πριγκηποννήσων

Πηγή: santeos.blogspot.gr/898

Για πολλούς τα Πριγκηπόννησα, ήταν κιβωτός της Ορθοδοξίας και εστίες Βυζαντινού Πολιτισμού, τα είχαν παραχωρήσει στους Ρωμιούς και απαγορευόταν Τούρκος να μετοικήσει εκεί. Για τρεις χιλιετηρίδες ήταν αμιγώς ελληνικά με τις εκκλησίες, τα μοναστήρια, τις σκήτες και τις σχολές. Ο πρώτος μιναρές υψώθηκε στη Χάλκη, το 1773 στον περίβολο ενός κισλά, στρατώνα που εγκαταστάθηκε στο παραθεριστικό κέντρο του Σκαρλάτου Καρατζά. Οι δόκιμοι και οι καθηγητές τους, ήταν οι πρώτοι Τούρκοι που πάτησαν στα Πριγκηπόννησα και στην Πρίγκηπο χτίστηκε τζαμί το 1895, από τον σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β', ενώ στα νησιά Αντιγόνη και Πρώτη, πήγαν Τούρκοι τις

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

τελευταίες δεκαετίες. Μέχρι και το 1923 υπάγονταν εκκλησιαστικά στη μητρόπολη Χαλκηδόνας και από το 1924, δημιουργείται η μητρόπολη Πριγκηποννήσων.

Τα Πριγκηπόννησα ήταν το αγαπημένο καλοκαιρινό παραθεριστικό κέντρο πολλών Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Ο Brewer (1827), παρατηρεί πως τα Πριγκηπόννησα “αποτέλεσαν ένα προνομιούχο καταφύγιο για τους Γραικούς, καθώς μέχρι πρόσφατα, σχεδόν δε ζούσε κανένας Τούρκος”. Από το 1850 και μετά, χτίστηκαν στα νησιά σπίτια, εξοχικά και αρχοντικά και οι μόνιμοι Έλληνες κάτοικοι ήταν 10.250. Σημαντικού ελληνικού ενδιαφέροντος είναι η Ιερά Μονή του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, η Μονή της Αγίας Τριάδας στη Χάλκη, όπου στεγαζόταν και η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, η οποία λειτουργούσε μέχρι τον Αύγουστο του 1971. Μέχρι τον 19ο αι., όλα τα Πριγκηπόννησα ήταν τόπος εξορίας και το 1961 η Σιβιριάδα-Οξεία, λειτούργησε ως φυλακή για τον πρωθυπουργό Αντινάν Μεντερές, ενώ στο νησάκι Καλόλιμνος (Ιμριαλί), ο μοναδικός έγκλειστος είναι ο άλλοτε αρχηγός των Κούρδων, Αμπτουλάχ Οτσαλάν, που εκτίει ισόβια κάθειρξη από το 1999.

ΠΡΩΤΗ

Λέγεται και Kinaliada (νησί με το κόκκινο χρώμα) ή Yasslada (επίπεδο νησί), έχει έκταση 1,3 τ.χλμ. και οφείλει το όνομα, στο ότι είναι το πρώτο νησί στη σειρά όταν αναχωρείς από την Κωνσταντινούπολη. Είναι το λιγότερο αναπτυγμένο, έχει το λιγότερο πράσινο και 1000 κατοίκους, με πολλούς Αρμένιους και Εβραίους.

Στα βυζαντινά χρόνια ήταν τόπος εξορίας μεγάλων προσωπικοτήτων, όπως ο Πατριάρχης Αρμενίας Ναρσής, ο πρώτος που στάλθηκε εκεί. Τον 11ο αι. ήταν τόπος φυλάκισης πολιτικών κρατουμένων των Βυζαντινών και το 1857 αγοράστηκε από το Βρετανό πρεσβευτή Henry Bulwer, που έχτισε σπίτι και μικρό πύργο που σώζονται ως σήμερα. Το 1923, με την ίδρυση της Τούρκικης Δημοκρατίας το νησί αγοράστηκε από το τουρκικό κράτος, το 1947 δόθηκε στο τουρκικό ναυτικό και

το 1993, πέρασε στην ιδιοκτησία του Πανεπιστημίου της Ιστανμπούλ (Istanbul Universitesi).

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Burgazada (νησί του Πύργου). Έχει έκταση 1,5 τ.χλμ., 1500 κάτοικοι και ήταν θέρετρο των μεσοαστών Ελλήνων της Πόλης, με θαυμάσιο κλίμα και χαρακτηριστικό την μακροβιότητα των κατοίκων της. Στο νησί αποχωρούσαν οι έκπτωτοι Πατριάρχες και υπάρχει λόφος με πύργο, χτισμένο από τον Δημήτριο Γ' το Μακεδόνα, (διάδοχο του Μεγαλέξανδρου) που έδωσε το όνομα του πατέρα του Αντίγονο Γ' Μονόφθαλμου και έτσι δικαιολογείται και το σημερινό όνομα Burgas (πύργος).

Πριν εγκατασταθούν Τούρκοι ήταν ελληνικό χωριό, η αρχαία Πάνορμος και υπάρχει ο ναός του ΑηΓιάννη του Πρόδρομου που χτίστηκε από τη Θεοδώρα, το 1899 και η κρύπτη, όπου το 821, ο αυτοκράτορας Θεόφιλος φυλάκισε τον Άγιο Μεθόδιο τον Ομολογητή.

ΧΑΛΚΗ

Heybeliada τη λένε οι Τούρκοι, έχει έκταση 2,4 τ.χλμ., 2500 κατοίκους και οφείλει το όνομά

της στα μεταλλεία χαλκού, που υπήρχαν στην αρχαιότητα. Πολλοί αναχωρητές στα πρωτοβυζαντινά χρόνια έζησαν σε ησυχαστήρια της δυτικής ακτής, ενώ ο Πατριάρχης Φώτιος έχτισε τη Μονή της Αγίας Τριάδας, που αποτέλεσε τον πυρήνα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης.

Τα καθολικά τριών μονών, δυο σκήτες και τα σκηνώματα δέκα Πατριαρχών, καθαγιάζουν τον τόπο. Παλιά την έλεγαν “Πλωτό Πανεπιστήμιο”, με τη Θεολογική Σχολή, τη Σχολή των Ελλήνων Εμπόρων, την Κοινοτική των Χαλκινών Ελληνική Σχολή και τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων των Τούρκων. Το 1800 ήταν στο νησί 800 κάτοικοι και το 1875, 3500 άτομα. Στα “Εκπαιδευτήρια Ελληνικής Κοινότητας Χάλκης” λειτουργούσε Νηπιοπαρθεναγωγείο και οκτατάξια Σχολή των Νησιωτών και διδάσκονταν ελληνικά, γαλλικά, αγγλικά, λατινικά και τουρκικά (Μήλλας, 2001)

Μετά τον καταστροφικό σεισμό της 28ης Ιουνίου 1894, ανοικοδομήθηκαν και επεκτάθηκαν κτηριακές εγκαταστάσεις της Θεολογικής Σχολής και της Αγίας Τριάδας. Υπάρχει ακόμη, η εκκλησία του Αϊ-Νικόλα με πολλά τάματα από Έλληνες και Τούρκους ψαράδες, η παλιά Μονή της Παναγιάς της Καμαριώτισσας, που συνδέεται με τρία γυναικεία ονόματα: της Μαρίας της Μεγαλοκομνηνής της Παλαιολογίνας, της Δόμνας Αικατερίνης της Μολδαβίας και της κεντήτριας Μαριώρας Φερζουλάχη, που κέντησε πολλά άμφια που φιλοξενούνται στη Θεολογική Σχολή και χρυσοκέντητους Επιτάφιους, όπως του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, το οποίο κεντήθηκε το 1748, του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Μονής Κοζίτσης στη Ναυπακτία, που κεντήθηκε το 1735.

Θεολογική Σχολή της Χάλκης

Άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο του 1844 και διακόπηκε το 1971. Η παρουσία της Σχολής, χωρίζεται σε 5 περιόδους:

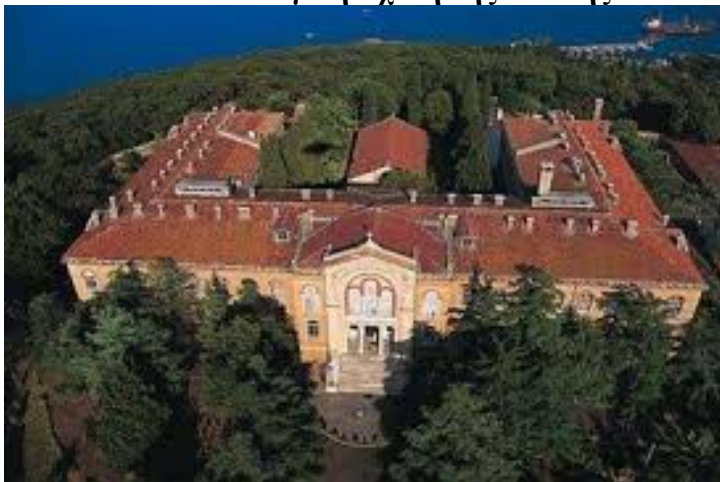
- 1844 – 1919 (είχε 5 τάξεις, 4 γυμνασιακές και 3 θεολογικές)
- 1919 – 1923 (καταργήθηκε η γυμνασιακή τάξη και λειτούργησε Ακαδημία, με 5 τάξεις)
- 1923 – 1951 (επανήλθε στο παλιό 7τάξιο)
- 1951 – 1971 (είχε 7 τάξεις, 3 γυμνασιακές και 4 θεολογικές)
- 1971 – σήμερα (δεν λειτουργεί, είναι προσκυνηματικός χώρος και φιλοξενεί οικολογικά συνέδρια και συμπόσια).

Σήμερα, στην τάξη των αποφοίτων έχει 9 ξύλινα θρανία, όσοι και οι τελευταίοι απόφοιτοι. Στα 127 χρόνια λειτουργίας της, αποφοίτησαν 930 κληρικοί και από αυτούς οι 343 έγιναν Επίσκοποι, οι 12 από αυτούς Οικουμενικοί Πατριάρχες, 2 Πατριάρχες Αλεξανδρείας, 2 Πατριάρχες Αντιοχείας, 4 Αρχιεπίσκοποι Αθηνών και 1 Αρχιεπίσκοπος Τυράνων. Ως πρεσβύτεροι και διάκονοι υπηρέτησαν στην Εκκλησία, 318.

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης ιδρύθηκε από τον Πατριάρχη Γερμανό Δ', στην αυλή της υπάρχει ο ναός της Αγίας Τριάδας, που παλιότερα ήταν μοναστήρι των Δεσποτών και εδώ λέγεται ότι εξορίστηκε ο Θεόδωρος Στουδίτης, το 809 από τον Λέοντα τον Αρμένιο, φανατικό πολέμιο των Εικόνων και από το ναό είναι το ξακουστό εικονογραφημένο χειρόγραφο “Διοσκουρίδης της Βιέννης”.

Εικόνα 12. Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης

Πηγή: news.travelling.gr/400

Η Βιβλιοθήκη της Σχολής, είναι η Β' Πατριαρχική Βιβλιοθήκη μετά τη Βιβλιοθήκη του Φαναρίου, μια από τις πιο πλούσιες στον κόσμο, με σπάνια βιβλία από τη βυζαντινή περίοδο, εποχής Θεόδωρου Στουδίτη, Πατριάρχη Φωτίου και Αικατερίνης Κομνηνής. Κύριος οργανωτής και θεμελιωτής της Βιβλιοθήκης θεωρείται ο Πατριάρχης Μητροφάνης ο Γ' (1565-1572 και 1579-1580). Πριν από τη λειτουργία της Σχολής ήταν η βιβλιοθήκη της Μονής της Αγίας Τριάδας, που στεγαζόταν σε ένα χώρο στο Πατριαρχείο και μετά την ίδρυση της Σχολής, ο Πατριάρχης Γερμανός Δ' (1852-1853) έφτιαξε διώροφο κτήριο στο χώρο της και μετέφερε όλο το υλικό. Το κτήριο αυτό καταστράφηκε από μεγάλο σεισμό το 1894 και τα βιβλία μπήκαν ως το 1927, στη μεγάλη αίθουσα του πάνω ορόφου. Από το 1927 ως σήμερα, η Βιβλιοθήκη στεγάζεται στο υπόγειο της βόρειας πλευράς της Σχολής και από το 1923 λειτουργεί και Μαθητική Βιβλιοθήκη.

ΑΝΤΙΡΟΒΥΘΟΣ

Λέγεται και Μαργαριταρένιο νησί (Sedef Adasi), με 108 ιδιόκτητα σπίτια. Είναι η αρχαία Τερέβινθος, με τα ερείπια της μονής του Αγίου Ιγνατίου. Η παραλία Χάμλετ είναι το ανοιχτό τμήμα για το κοινό. Ο Sehsurar Menemencioglu αγόρασε το νησί το 1956, φύτεψε πευκοδάση παίζοντας βασικό ρόλο στους αυστηρούς κανόνες οικοδόμησης για να προστατέψει τη χλωρίδα και την πανίδα του νησιού. Μετά το πούλησε σε πλούσιους πολίτες, που έφτιαξαν επαύλεις.

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΝΕΑΝΔΡΟΣ

Tavan ada, το πιο απομακρυσμένο νησάκι από όλα, όπου ο Άγιος Ιγνάτιος πριν γίνει Πατριάρχης έχτισε μοναστήρι και σώζονται τα ερείπιά του. Δεν κατοικείται.

ΟΞΕΙΑ

Το μυτερό νησί (Sivri ada), που στα βυζαντινά χρόνια ήταν τόπος εξορίας, ενώ το 1910 μετέφεραν στο νησάκι χιλιάδες σκυλιά της Κωνσταντινούπολης. Δεν κατοικείται.

ΠΛΑΤΗ

Yassi ada. Εδώ ο Άγιος Ιγνάτιος ίδρυσε Μονή και Ναό αφιερωμένον στους Άγιους Σαράντα.

ΠΙΤΤΑ

Kasik ada, το νησί Κουτάλι ή Κουτάλα, που είναι ιδιόκτητο.

Εικόνα 13. Η νήσος Χάλκη

Πηγή: marmarmagazine.com/1024

3.4

ΝΗΣΟΣ ΠΡΙΓΚΗΠΟΣ

Είναι το μεγαλύτερο από τα Πριγκηπόννησα και το πιο μακρινό από την Κωνσταντινούπολη, απέχοντας 11 ν. μίλια. Οι Τούρκοι το λένε Buyukada (Μεγάλο νησί), έχει έκταση 5,5 τ.χλμ και μήκος 5.200 μ., ενώ στο πιο φαρδύ σημείο είναι 1900 μ. πλάτος, οι κάτοικοι είναι 12.000, το ψηλότερο σημείο του νησιού είναι 202 μ. και εκεί βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά (Yucetere), που είναι και η μελέτη περίπτωση της παρούσας εργασίας.

Στη βυζαντινή περίοδο, το χωριό Καρυές ή Καρυά ήταν ο μοναδικός οικισμός στο νησί, στον όρμο του Αγίου Νικολάου, τον κατοικούσαν αλιείς και ήταν τόπος εξορίας. Ο επίσκοπος της Μεγάλης Αρμενίας Ναρσής, οι αυτοκράτειρες Ειρήνη, Ζωή και Άννα Δαλασσηνή εξορίστηκαν στο νησί. Ο ανώνυμος συγγραφέας του έργου Κωνσταντινιάς (1824), αναφέρει ότι η Πρίγκηπος πήρε το όνομα από κάποιες βασίλισσες που πήγαν στο γυναικείο μοναστήρι. Οι Hammer και Janin, λένε ότι η προσωνομία αυτή οφείλεται στον αυτοκράτορα Ιουστίνο Β' (565-578) που είχε χτίσει ένα παλάτι στο νησί (Μήλλας, 2006). Το νησί ερήμωσε μετά την Άλωση και ο σουλτάνος Μωάμεθ Β' ο Πορθητής, εγκατέστησε εκεί αργότερα, ρωμαϊκές οικογένειες από τα παράλια χωριά της Μαύρης Θάλασσας και έδωσε την επικαρπία στον αρχιναύαρχο του οθωμανικού στόλου.

Οι Οθωμανοί αποκαλούσαν αρχικά την Πρίγκηπο, Cezire-i Surh ή Kuzil ada, δηλαδή, Ερυθρόνησο από το κόκκινοσκούρο χρώμα των σιδηρούχων βράχων της. Στα τέλη του 16ου αι. παρήκμασαν οι Καρυές, ο πιο παλιός οικισμός της Πριγκήπου, αλλά κατοικήθηκαν οι περιοχές γύρω από τον Άγιο Δημήτριο και μετά τα Ορλωφικά, μετανάστευσαν στο νησί Πελοποννήσιοι, που ασχολήθηκαν με το ψάρεμα και την παραγωγή κρασιού. Το 1548 κατοικούσαν στο νησί 191 Ρωμοί, ενώ το 17ο αι. είχε 200 σπίτια.

Εικόνα 14. Στους δρόμους της Πριγκήπου

Πηγή: harpasworld.wordpress.com/614

Τον 19ο αι., το νησί έγινε παραθεριστικό κέντρο των πλουσίων της Πόλης, με αποτέλεσμα η κοινωνία των ψαράδων και των οινοπαραγωγών να αλλάξει τελείως, ενώ το

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

1846, ξεκίνησαν τα τακτικά δρομολόγια των πλοίων προς Κωνσταντινούπολη και η περιοχή εντάχθηκε στον αστικό ιστό και τα Πριγκηπόννησα έγιναν θέρετρα των ρωμαϊκών οικογενειών της Πόλης. Το 1861 οι πρόκριτοι της κοινότητας με την προτροπή του Μητροπολίτη Χαλκηδόνας, συντάσσουν “τον Κανονισμό της Δημογεροντίας και του Συμβουλίου της νήσου Πριγκήπου”, στο πνεύμα της εκπόνησης των γενικών κανονισμών του μιλλέτ των Ρωμιών (Μήλλας, 2006). Στις αρχές του 20ού αι. η ορθόδοξη κοινότητα του νησιού ήταν 1350 οικογένειες. Όμως από το 1930 πολλοί Τούρκοι αστοί άρχισαν να παραθερίζουν εκεί, το 1951 δε, είχε 500 οικογένειες και το 2006, 100 ορθόδοξους κατοίκους (Σταματόπουλος, 1996).

Οι σημαντικότερες εκκλησίες στο νησί είναι:

- ✓ ο Άγιος Δημήτριος, που θεμελιώθηκε το 1860 πάνω στα ερείπια βυζαντινού ναού και είναι τρίκλιτη βασιλική με 3 εισόδους και
- ✓ η Κοίμηση της Θεοτόκου, που βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της χώρας της Πριγκήπου, ανοικοδομήθηκε το 1735 και ανακαινίστηκε το 1793 και 1871 (Γκίνη-Στράτος, 1999).

Τα σημαντικότερα μοναστήρια της Πριγκήπου είναι:

- ✓ του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά, που χτίστηκε το 960, επί Νικ. Φωκά
- ✓ της Θείας Μεταμορφώσεως του Σωτήρος του Χριστού (Χριστός)
- ✓ του Αγίου Νικολάου, που είναι πατριαρχική και Σταυροπηγιακή μονή.

Τα αγιάσματα του νησιού είναι:

✓ του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά, λιθόκτιστο με ξύλινη οροφή που πανηγυρίζει δυο φορές το χρόνο, στις 23 Απριλίου γιορτής του ΑηΓιώργη και 24 Σεπτεμβρίου γιορτής της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και Αγίας Θέκλας. Παλιότερα, οι προσκυνητές πήγαιναν στο μοναστήρι και στο αγίασμα άτομα με διανοητικά προβλήματα, για να τους περιλούσουν με αγιασμένο νερό, που θεωρούνταν θαυματουργό και ιαματικό

- ✓ του Αγίου Νικολάου, στην αυλή του μοναστηριού
- ✓ της Αγίας Φωτεινής
- ✓ των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης
- ✓ της Αγίας Παρασκευής, του Αγίου Ιωάννη και των Αγίων Θεοδώρων

(Ατζέμογλου, 1990)

Όσον αφορά την Εκπαίδευση στην Πρίγκηπο, το 1850 κατασκευάστηκε ένα ξύλινο κτίσμα για τις ανάγκες του κοινοτικού σχολείου. Η Ορθόδοξη Κοινότητα της Πριγκήπου το 1900, συντηρούσε μια μεικτή αστική σχολή με 250 μαθητές και Παρθεναγωγείο με 260 μαθήτριες (Μήλλας, 2006). Όταν το 1914 το κτήριο καταστράφηκε από πυρκαγιά, χτίστηκε το νέο τριώροφο πέτρινο κτήριο του σχολείου, στον αυλόγυρο του ναού του Αγίου Δημητρίου. Το σχολείο είναι μεικτό από το 1933 και μετά, ενώ το 1995 είχε δυο εξατάξια δημοτικά σχολεία, έναν μορφωτικό σύνδεσμο και μια φιλόπρωχη αδελφότητα.

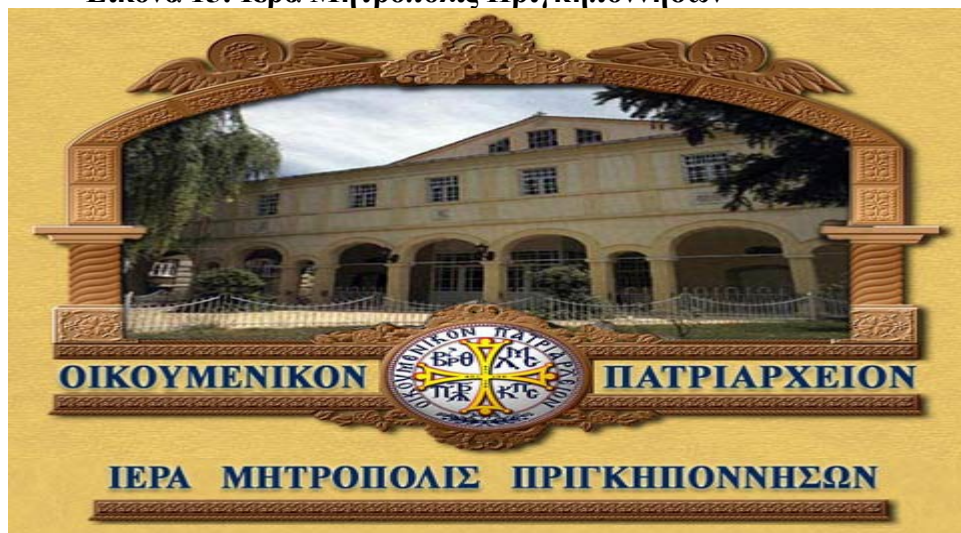
Ο αριθμός των μαθητών στα σχολεία της Πριγκήπου, εξελίχθηκε με τα σχολικά έτη, ως εξής:

- 1925-1926 φοιτούσαν 130 μαθητές και 135 μαθήτριες
- 1932-1933 >> 214 μαθητές, συνολικά

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

1951-1952	>>	106	>>	>>	
1961-1962	>>	117	>>	>>	
1971-1972	>>	50	>>	>>	
1981-1982	>>	8	>>	>>	
1988-1989	>>	2	>>	>>	(Σταυρίδης, 1991).

Εικόνα 15: Ιερά Μητρόπολις Πριγκηποννήσων

Πηγή: www.impringiponnison.org/482

3.5 ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΤΩΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ

Τα Πριγκηπόννησα υπάγονταν αρχικά, εκκλησιαστικώς στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, μετά υπήχθησαν στη Μητρόπολη Χαλκηδόνος, όπου έμειναν ως το 1924 στη δικαιοδοσία της. Το Γενάρη του 1924, με Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο, τα Πριγκηπόννησα αποσπάστηκαν από τη Μητρόπολη Χαλκηδόνος και έκαναν ξεχωριστή Μητρόπολη, για να υπάρχουν περισσότερες Μητροπόλεις με ποιμνιο, μέσα στην Τουρκία. Η έδρα της Μητρόπολης βρίσκεται στο νησί της Πριγκήπου και μόνο επί Μητροπολίτου Αγαπίου (1977-1979), έδρα της Μητρόπολης ήταν η Αντιγόνη και επί Καλλινίκου (1979-1985), ήταν η Χάλκη. Σήμερα, η Μητρόπολη Πριγκηποννήσων έχει τις ενορίες του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Δημητρίου, Πριγκήπου και των Ιερών Ναών Κοίμησης της Θεοτόκου Πριγκήπου, Αγίου Νικολάου Χάλκης, Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Αντιγόνης και Γενεσίου της Θεοτόκου Πριγκήπου.

Επισκοπικός κατάλογος από το 1960, στη Μητρόπολη Πριγκηποννήσων.

- 1) Δωρόθεος Γεωργιάδης: 12/03/1946-21/03/1974. Από Λαοδικείας. Κοίμηση.
- 2) Κωνσταντίνος Χαρισιάδης: 26/03/1974-15/03/1977. Δέρκων.
- 3) Αγάπιος Ιωαννίδης: 22/03/1977-29/08/1979. Από Σωζοπόλεως. Κοίμηση.
- 4) Συμεών Αμαρύλλιος: 09/06/1987-09/07/2002. Νικομηδείας.
- 5) Ιάκωβος Σωφρονιάδης: 09/07/2002- σήμερα. Από Λαοδικείας. (www.ec-patr.org)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜ

4.1 ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ο Χριστιανισμός είναι η θρησκεία που ίδρυσε ο Ιησούς Χριστός και η Διδασκαλία Του υπάρχει στην Καινή Διαθήκη και Ιερά Παράδοση. Παρουσιάστηκε στην Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όταν όλος ο κόσμος πίστευε στα είδωλα και στους πολλούς θεούς. Ο ερχομός του Ιησού Χριστού και η διάδοση του Χριστιανισμού στον κόσμο, φανερώνει την παγκοσμιότητα της νέας θρησκείας, που ο Ιησούς Χριστός είχε διακηρύξει την παγκοσμιότητα αυτή, όταν είπε στους Μαθητές Του “πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη” και βασιζεται στην Τριαδική έκφραση του Θεού και στη σχέση του προς τον κόσμο και τον άνθρωπο. Η Θεία και Αγία Τριάδα έχει τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα. Τη συνέχεια του έργου του Υιού την ανέλαβε η Εκκλησία με τους εκπροσώπους της.

Οι βασικές Χριστιανικές Εκκλησίες σύμφωνα με τα τρία δόγματα, είναι:

- ✓ η Ορθόδοξη ή Ανατολική
- ✓ η Καθολική ή Δυτική
- ✓ η Προτεσταντική

4.2 ΙΣΛΑΜ

Ισλάμ στα αραβικά σημαίνει εγκατάλειψη στο Θεό και είναι η θρησκεία που ίδρυσε ο Μωάμεθ διαδόθηκε δε, στην Ασία και Αφρική. Οι πιστοί στο Ισλάμ λέγονται Μουσουλμάνοι (από την αραβική λέξη μούσλιμ=υποταγμένος, πιστός), λέγεται και Μωαμεθανισμός γιατί την ίδρυσε ο Μωάμεθ (569-632 μ.Χ.) από τη Μέκκα της Αραβίας, που υποστήριζε ότι του παρουσιάστηκε ο άγγελος Γαβριήλ και του είπε ότι “αυτός είναι ο αληθινός Προφήτης” και ότι “είναι θέλημα του Θεού” να κηρύξει την αληθινή θρησκεία. Σε ένα ταξίδι του γνώρισε τον μοναχό χριστιανό Σέργιο ή Βαΐρα, που του έμαθε πολλά για τον Χριστιανισμό. Πολλά δόγματα και διδασκαλίες του Ισλάμ προέρχονται από το Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό και άλλες ειδωλολατρικές θρησκείες θρησκείες, γιατί ως τότε οι Άραβες ήταν ειδωλολάτρες και λάτρευαν τα φυσικά φαινόμενα, τον ήλιο, τη σελήνη, τα άστρα, τα πηγάδια (Εγκυκλοπαίδεια “Για σας παιδιά”, 1977).

4.3 ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜ

Στον Χριστιανισμό και στο Ισλάμ, υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές. Ομοιότητες, αλλά με άλλο πνεύμα και χαρακτηριστικά. Αυτές είναι:

Προσευχή

Και οι δυο θρησκείες δίνουν βάση στην προσευχή, για τον Χριστιανισμό, η προσευχή απορρέει από την Καινή Διαθήκη, είναι ένας τρόπος υπηρετήσης του Θεού, η οποία μας παραδόθηκε με τα παραδείγματα του Χριστού αλλά και τα πρώτα χρόνια της Εκκλησίας. Μόνο μέσα από την προσευχή, ο άνθρωπος βρίσκει τις λύσεις στα προβλήματά του.

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Η προσευχή για τον πιστό του Ισλάμ, είναι υποχρεωτική και ένας από τους πέντε Στύλους του Ισλάμ. Σύμφωνα με το Κοράνιο, ο μουσουλμάνος υποχρεούται να προσεύχεται ανελλιπώς πέντε φορές τη μέρα δημόσια στο Τέμενος ή ιδιωτικά. Ιδιαίτερα δε, τιμάται ο πιστός που θα προσευχηθεί και τη νύχτα. Η προσευχή λέγεται “Σαλάτ” και αποσκοπεί στο να διδάξει την πειθαρχία και να φέρει τον πιστό σε επαφή με το ιερό (Ανδριώτης, 2009)

Νηστεία

Για τον Χριστιανό, η νηστεία είναι μια πρακτική, στην οποία καταφεύγει συχνά, για να μπορέσει να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του και να εστιάσει στο Θεό. Αντίθετα στο Ισλάμ, οι περίοδοι νηστείας είναι ελάχιστες και η μία από αυτές το Ραμαζάνι, είναι και μία από τους Στύλους τήρησης του Ισλάμ. Θεωρείται αμαρτία στη ζωή του Μουσουλμάνου, η κατανάλωση χοιρινού κρέατος και αλκοόλ. Ο Θεός δεν δίνει ρητή εντολή στους Χριστιανούς για νηστεία, στο Κοράνιο όμως γίνεται σαφής ο τρόπος τέλεσής του και αν δεν πραγματοποιηθεί είναι ασυγχώρητος ο πιστός (Ανδριώτης, 2009)

Αγαθοεργία – Ελεημοσύνη

Για τον Χριστιανό, η ελεημοσύνη είναι πράξη εξυγίανσης της ψυχής και λύτρωσης από την αμαρτία. Είναι ανάγκη που γεννιέται στον πιστό, μέσα από την θεμελιώδη διδασχή της πίστης, ενώ στο Ισλάμ, η προσφορά είναι υποχρεωτική και σύμφωνα με τον τέταρτο Στύλο, η ελεημοσύνη έγκειται στην ετήσια πληρωμή του 2,5% των χρημάτων που αποθηκεύονται, προς όσους έχουν ανάγκη. Βασική προϋπόθεση είναι τα χρήματα αυτά να έχουν αποθηκευτεί για ένα χρόνο, πριν διατεθούν. Ο πραγματικός σκοπός της υποχρεωτικής ελεημοσύνης είναι η ενδυνάμωση της αλληλοβοήθειας των Μουσουλμάνων, η καταπολέμηση της φτώχειας και η απαλλαγή από τους κινδύνους που δημιουργούνται από αυτήν. (Γιαννουλάτος, 2006)

Πίστη στους αγγέλους και δαίμονες

Οι Μουσουλμάνοι είναι υποχρεωμένοι να πιστεύουν τυφλά στην ύπαρξη αγγέλων και δαιμόνων, ενώ για τον Χριστιανό η ύπαρξή τους μαρτυρείται από τις Γραφές και από την Πατερική Γραμματεία. Ο Μέγας Βασίλειος, μιλά για την ύπαρξη των αγγέλων πριν από τη δημιουργία του υλικού κόσμου και ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, περιγράφει τους αγγέλους ως νοερές, αεικίνητες, αυτεξούσιες και ασώματες φύσεις, που υπηρετούν το Θεό και είναι αθάνατες. Ο Ιησούς αναφέρεται στους αγγέλους, που είναι πάντα παρόντες στα μέγιστα γεγονότα της ζωής Του, τη Γέννηση, την Ανάληψη, τη Μεταμόρφωση.

Στο Κοράνιο, γίνονται αναφορές για την ύπαρξη αγγέλων που είναι φτιαγμένοι από φως, δεν έχουν ελεύθερη βούληση και ακολουθούν πιστά τις εντολές του Αλλάχ (Ανδριώτης, 2006).

Ο Χριστός, η Παναγία και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος είναι Ιερά Πρόσωπα

Για τα χριστιανικά δεδομένα, οι ζωές του Ιησού, της Μαριάμ και του Ιωάννη του Προδρόμου, αναλύονται μέσα από γεγονότα που ιστορούνται στην Αγία Γραφή και θεωρούνται ιερά πρόσωπα.

Το Κοράνιο, αναφέρεται στη ζωή του Ιησού, που τον θεωρεί προφήτη του Ισλάμ, αλλά δεν δέχεται τη σχέση του με το Θεό ούτε και την Ανάστασή Του. Εκτενής αναφορά γίνεται και στην Παναγία και η αφοσίωσή της στο Θεό υμνείται και θεωρείται από τον

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

Αλλάχ, ως η πιο ενάρετη γυναίκα. Επίσης, αναφέρεται και η γέννηση του Ιωάννου του Προδρόμου όπως και η άνωμος σύλληψη του Ιησού από τη Μαριάμ (Γιαννουλάτος, 2006)

Ιερά Βιβλία, Ημέρες Προσευχής και Τόποι Λατρείας

Η χριστιανική Αγία Γραφή, είναι το σύνολο των βιβλίων της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, απαρτίζεται δε, από 76 βιβλία, 49 της Παλαιάς και 27 της Καινής Διαθήκης, ενώ το ισλαμικό Κοράνιο (απαγγελία), περιλαμβάνει συλλογές λόγων του Μωάμεθ και είναι για τους Μουσουλμάνους, η επισφράγιση των άλλων ιερών Γραφών που κατά καιρούς αποκάλυπτε ο Θεός σε παλιότερους προφήτες.

Και στις δυο θρησκείες, κοινός τόπος είναι οι μέρες προσευχής, δηλαδή ημερών αφιερωμένων στο Θεό. Στην Παλαιά Διαθήκη μέρα προσευχής είναι το Σάββατο, για τον Χριστιανό είναι η Κυριακή, η οποία αφιερώνεται στον Κύριο γιατί τη μέρα αναστήθηκε και επιβεβαίωσε την κοινή Ανάσταση, ενώ στην Ισλαμική Παράδοση, ημέρα προσευχής είναι η Παρασκευή.

Διαδεδομένοι τόποι άσκησης της λατρείας και της προσευχής για τον Χριστιανισμό είναι οι ναοί και για το Ισλάμ, είναι τα τεμένη (τζαμιά). Ιστορικοί ιεροί χώροι είναι ο Πανάγιος Τάφος της Ιερουσαλήμ για τους Χριστιανούς και το ιερό της Καάμπα στη Μέκκα για τους Μουσουλμάνους (Ανδριώτης, 2006).

Ύπαρξη Παραδείσου και Κόλασης

Σε πολλά σημεία της Καινής Διαθήκης, αναφέρονται ο Παράδεισος και η Κόλαση, δυο διαφορετικές καταστάσεις, αλλά προκύπτουν από την ίδια άκτιστη πηγή και βιώνονται ως δυο διαφορετικές εμπειρίες. Ομοίως και το Κοράνιο, έχει πολλές πληροφορίες και περιγραφές για τον Παράδεισο και την Κόλαση. Ατελείωτες απολαύσεις περιμένουν τον πιστό Μουσουλμάνο που θα βρεθεί στον Παράδεισο, ενώ η Κόλαση είναι το πιο μοχθηρό και βίαιο αιώνιο βασανιστήριο (Παπαϊωάννου, 2015).

Μονοθεϊστικές θρησκείες

Ο Χριστιανισμός είναι μονοθεϊστική θρησκεία με Τριαδικό δόγμα που αποδέχεται την τριπλή υπόσταση του ενός και μοναδικού Θεού, ενώ το Ισλάμ διακηρύττει ότι ο Θεός είναι ένας και μοναδικός και όχι τριαδικός και οι Μουσουλμάνοι δεν δέχονται την τριαδικότητα, γιατί δεν δέχονται την Παλαιά Διαθήκη, αλλά τη γνήσια -κατ' αυτούς- εκδοχή της Τοράχ. (Παπαϊωάννου, 2015).

Μοναχισμός

Ο χριστιανικός μοναχισμός είναι ένας από τους πλέον αρχαίους εκκλησιαστικούς θεσμούς και ακολουθεί κατά γράμμα τη διδασκαλία του Κυρίου και των Αποστόλων: μετάνοια, αποστασιοποίηση από τα πάθη, συνεργασία με τη Θεία Χάρη, συνεχής προσευχή με σκοπό να φτάσει στη φώτιση και τελικά τη θέωση.

Το Κοράνιο, μολονότι δεν επιβάλλει τον μοναχισμό, εν τούτοις οι Μεβλεβήδες δερβίσηδες είναι μια από τις πρώτες ασκητικές κοινότητες του Ισλάμ και στην έναρξη της δημιουργίας του ισλαμικού μοναχισμού, ο μυστικισμός ήταν πολύ έντονος. Ο ασκητισμός θεωρείται ως προεργασία για να επιτευχθεί ο στόχος, που είναι η πνευματική ζωή του Μουσουλμάνου.

4.4 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜ

Ο Χριστιανισμός με το Ισλάμ συναντήθηκε από τον 7ο αι.μ.Χ. και από τότε υπήρξαν πολλές διακυμάνσεις ανάμεσά τους, σε εχθρότητα και διάλογο, κατανόηση και σεβασμό. Η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία, ήταν η πρώτη από το χριστιανικό κόσμο, που ήρθε σε επαφή με το Ισλάμ, σε περιοχές όπως η Παλαιστίνη, η Μεσοποταμία, η Αίγυπτος, η Συρία. Οι διαφορές μεταξύ των δυο θρησκειών είναι αρκετές και κινούνται στο παρακάτω πλαίσιο.

1) Ο Χριστιανισμός είναι παλιότερος από το Ισλάμ, δεδομένου ότι ο Χριστός γεννήθηκε λίγο πριν το 4ο έτος π.Χ., ενώ ο Μωάμεθ στα τέλη του 6ου αι μ.Χ.. Ορόσημο του Χριστιανισμού είναι το έτος 1 μ.Χ., η Γέννηση του Χριστού, η οποία κυριαρχεί σε όλους σχεδόν τους λαούς ακόμα και σε Μωαμεθανούς, ενώ για το Ισλάμ, το 622 μ.Χ., η φυγή του Μωάμεθ από τη Μέκκα στη Μεδίνα (Εγίρα).

2) Η αντίληψη περί Θεού, το δόγμα της Αγίας Τριάδας, η θεότητα του Ιησού, η πίστη ότι “ο Θεός αγάπη εστι”. Στον Χριστιανισμό, ο Θεός είναι κυρίως Πατέρας, ο Ων, ο υπάρχων, ο Κύριος και Δημιουργός όλων των νοερών και υλικών δημιουργημάτων, ο Χριστός είναι ο ιδρυτής και η Αλήθεια, ο ίδιος ο Θεός, ενώ στο Ισλάμ, κανένα από τα 99 ονόματα του Αλλάχ δεν είναι Πατέρας και είναι βλασφημία να αποκαλέσεις τον Μωάμεθ, Θεό. Στις κοινωνικές αντιλήψεις διαφορές υπάρχουν σχετικά με την αξία, τη θέση της γυναίκας και τη μορφή της θρησκευτικής ελευθερίας.

3) Ο Χριστιανισμός διαδίδεται με ελευθερία και αγάπη, έχοντας σύμβολο το “όστις θέλει οπίσω μου ελθείν” και για τη διάδοσή του, θυσιάστηκαν χωρίς να βιαιοπραγήσουν εκατομμύρια Χριστιανοί, ενώ η εξάπλωση του Ισλάμ στηρίχτηκε σχεδόν αποκλειστικά στο ξίφος και τη φωτιά, δηλαδή στη χρήση βίας (τζιχάντ), καθώς ο Μωάμεθ λέει “το ξίφος είναι το κλειδί του Παραδείσου και της Κόλασης και όλοι εκείνοι που θα τραβήξουν το σπαθί τους για την πίστη, θα ανταμειφθούν με τα “ουρί του Παραδείσου” (σαηνευτικές καλλονές)”. Έτσι, οι πιστοί Μουσουλμάνοι αναμένουν τον Παράδεισο και πολεμούν τους “απίστους” πέφτοντας στο πεδίο της μάχης, με ανοιχτές αγκάλες για να τους ανταμείψουν για τη θυσία τους.

4) Στο Ισλάμ όλα στη ζωή και στην ιστορία, τα προκαθορίζει ο Θεός (κισμέτ), ενώ στο Χριστιανισμό προγνωρίζει και δεν προκαθορίζει.

5) Ο Παράδεισος έχει υλιστικές απολαύσεις στο Ισλάμ, στον Χριστιανισμό όμως θεωρείται πνευματική κατάσταση.

6) Στο Ισλάμ ευνοούνται τα θεοκρατικά, απολυταρχικά καθεστώτα, ενώ στην Ορθοδοξία ευνοούνται οι δημοκρατικές διαδικασίες και δεν επιτρέπεται η εμπλοκή των ιερωμένων στην πολιτική, εκτός εκτάκτων συνθηκών

7) Ο Χριστιανισμός είναι εικονική θρησκεία, η οποία απεικονίζει τα ιερά πρόσωπα, ενώ το Ισλάμ είναι ανεικονική θρησκεία, καθώς δεν απεικονίζει κανένα ιερό πρόσωπο

8) Ιερή μέρα στον Χριστιανισμό είναι η Κυριακή ως μέρα της Ανάστασης του Χριστού, ενώ στο Ισλάμ η Παρασκευή είναι η ιερή μέρα ως μέρα της Εγίρα του Μωάμεθ

9) Η θέση της γυναίκας είναι μια σημαντική διαφορά μεταξύ των δυο

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

θηρσκείων. Με βάση την Παλαιά Διαθήκη, ο Θεός έπλασε τη γυναίκα από το πλευρό του Αδάμ για να είναι ισότιμη με εκείνον, βοηθός και συνοδοιπόρος του στον αγώνα, για την απόκτηση της Βασιλείας των Ουρανών. Ο Χριστός εξύψωσε τη θέση της γυναίκας και δίδασκει ότι τα δυο φύλα είναι ισότιμα “ουκ ένι άρσεν και θήλυ”, έχοντας τις ίδιες δυνατότητες σωτηρίας και αγιασμού. Αντίθετα, οι γυναίκες στην ισλαμική κοινωνία θεωρούνται κατώτερα όντα. Στο Κοράνιο υπογραμμίζεται η υπεροχή του άντρα σε σχέση με τη γυναίκα και δε θεσπίζεται η μονογαμία ανάμεσα σε έναν άνδρα και μια γυναίκα, αλλά καθοσιώνεται η πολυγαμία του άνδρα.

10) Στο Ισλάμ είναι αποδεκτός ο θεσμός της δουλείας, κάτι που ο Χριστιανισμός δεν δέχεται αφού όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι ως δημιουργήματα του Θεού.

11) Άλλη διαφορά μεταξύ Χριστιανισμού και Ισλάμ, είναι η αγάπη προς τον πλησίον που διδάσκει ο Χριστιανισμός είτε είναι ομόθρησκος είτε ετερόθρησκος, αφού διακηρύττει την ισότητα όλων των ανθρώπων δισάσκοντας ταυτόχρονα ότι η ζωή και η τιμή κάθε ατόμου είναι σεβαστή. Αντίθετα, το Κοράνιο πρεσβεύει το σεβασμό της ζωής και τιμής μόνο των ομοπίστων και θεωρεί τον αλλόθρησκο, εχθρό σε αντίθεση με τον Χριστιανισμό που θεωρεί τον αλλόθρησκο, πλανημένο αδελφό (Αγία Γραφή και Κοράνιο).

4.5 Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΗ

Οι Χριστιανικές Εκκλησίες και όλοι οι χριστιανικοί εκκλησιαστικοί οργανισμοί στο Οθωμανικό κράτος, ενσωματώθηκαν στο θεσμικό πλαίσιο της χώρας, προσδέθηκαν στον κρατικό φορολογικό μηχανισμό και τα μοναστικά κέντρα εντάχθηκαν στο οθωμανικό σύστημα γαιοκτησίας, με αποτέλεσμα να επιβιώσουν και να συνεχίσουν το έργο τους μέσα στη μουσουλμανική Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Μετά τη μάχη του Ματζικέρτ (1071), διαταράχτηκε και η σχέση μεταξύ μικρασιατικών μητροπόλεων και Οικουμενικού Πατριαρχείου, καθώς η Εκκλησία έχασε πολλά εισοδήματα, που προέρχονταν από τους φόρους και τα χρήματα που πλήρωναν οι χωρικοί σε εκκλησιαστική γη. Οι μουσουλμάνοι εμίρηδες, κατάσχεσαν πολλή περιουσία, με αποτέλεσμα οι επισκοπές και τα μοναστήρια να βρεθούν σε οικονομικές δυσκολίες (Βρυώνης, 1996).

Τον 14ο αι.μ.Χ. στα Οθωμανικά εδάφη, ζούσαν τρεις κατηγορίες Χριστιανών :οι Ορθόδοξοι με εκκλησιαστικό κέντρο το Οικουμενικό Πατριαρχείο , στην Πόλη, οι Καθολικοί με εκκλησιαστικό κέντρο το Βατικανό, στη Ρώμη και οι Γρηγοριανοί Αρένιοι είχαν εκκλησιαστικά κέντρα, το Καθολικό (Αρχιεπισκοπή), στο Ετσμιατζίν του Καυκάσου και στο Σις της Τουρκίας.

Τον 16ο αι., η Εκκλησία ενσωματώθηκε τελείως στον διοικητικό και φορολογικό μηχανισμό της αυτοκρατορίας (Inalcik), αλλά στους επόμενους αιώνες, οι γενικότερες αλλαγές στη διοίκηση και τη φορολογία, θα επηρεάσουν τη σχέση των εκκλησιαστικών θεσμών με το οθωμανικό κράτος και θα αποτυπωθούν στα πατριαρχικά και επισκοπικά μεράτια (Κονόρτας, 1998). Ο Πατριάρχης θεωρείται αξιωματούχος του οθωμανικού κράτους, πρέπει να είναι Τούρκος πολίτης, έχοντας από τη μεριά του Σουλτάνου το μεράτι και από την άλλη το πεσκέσι, που προσφέρονταν στο Σουλτάνο από την Εκκλησία και τους οθωμανούς αξιωματούχους που διορίζονταν σε μια θέση και το πεσκέσι έδειχνε το σεβασμό και την υποταγή του Αυθέντη.

Η Εκκλησία είχε σωστή και νόμιμη θέση απέναντι στους Οθωμανούς, προστάτευε τους Χριστιανούς και κρατούσε ζωντανό το χριστιανικό ιδεώδες, υπήρχαν σπάνιες περιπτώσεις που κάποιοι Ιεράρχες πολέμησαν τους Οθωμανούς, χωρίς να εμπλέκεται η γενική εικόνα της Εκκλησίας και το Πατριαρχείο συμβιβάστηκε με τους Οθωμανούς μέχρι και τον 18ο αι. Το 1821, η Ελληνική Επανάσταση προκάλεσε ρήξη στις σχέσεις Εκκλησίας και Οθωμανών, μα η Εκκλησία κράτησε ισορροπίες και τα μοναστήρια, που ήταν βασικά θρησκευτικά και οικονομικά κέντρα, αναγνωρίστηκαν από τον Σουλτάνο ως βακούφια και εξασφάλισαν προνομιακή φορολογική μεταχείριση (Imber, 1997)

4.5.1 ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΜΙΛΛΕΤ

Στα τουρκικά millet, σημαίνει έθνος, ενώ στο οθωμανικό διοικητικό λεξιλόγιο του 19ου αι. είναι αναγνωρισμένη από το κράτος, θρησκευτική κοινότητα που τελεί υπό την πνευματική δικαιοδοσία ενός θρησκευτικού αρχηγού και ο όρος εμφανίστηκε σε φερμάνια του 18ου αι. Στο βεράτι του 1525, ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ασκεί την πατριαρχική του εξουσία και σε πολλές “ομάδες απίστων” (teva'if-i keferes) (Κονόρτας, 1998).

Συμμετοχή στο millet στις μεγάλες πόλεις, είχε μια αστική τάξη με αξιώσεις υπεροχής, που σχηματίστηκε και είχε ανθρώπους των χριστιανικών εγγράμματων κοινωνικών στρωμάτων, με εκκοσμικευμένο τρόπο ζωής, που δραστηριοποιούνταν ως τραπεζίτες, έμποροι και μεσίτες, ασκούσαν ελευθέρια επαγγέλματα ή ήταν υπάλληλοι (Εξερτζόγλου, 1996).

Το millet, για να γίνει ο θεσμικός εκφραστής των Ορθόδοξων και χρήσιμος παράγοντας στην δόμηση μιας νέας οθωμανικής ταυτότητας, έπρεπε να δώσει χώρο όχι μόνο στους ιεράρχες, αλλά και στους ισχυρούς λαϊκούς, ιδιαίτερα στην Πόλη που έλεγχαν το Πατριαρχείο. Οι κανονισμοί για τη λειτουργία του ορθόδοξου millet, επέβαλαν θεσμικά την αύξηση της συμμετοχής λαϊκών στην εκλογή Πατριάρχη και στη διοίκηση των κοσμικών υποθέσεων της ορθόδοξης κοινότητας (Σταματόπουλος, 2003).

4.6 ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΚΑΙ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΑ

Το ιστορικό τουρκικό έθνος και η τουρκική κουλτούρα γεννήθηκαν στο Ισλάμ και η Οθωμανική Αυτοκρατορία από την ίδρυσή της μέχρι την πτώση της, ήταν ένα κράτος αφιερωμένο στη δύναμη του Ισλάμ, οι περιοχές της αναφερόταν ως ισλαμικά εδάφη και ήταν συνεχώς σε εμπόλεμη κατάσταση με τη Χριστιανική Δύση.

Το Ισλάμ αποτελείται από πολλά δόγματα, με σημαντικότερα των Σουνιτών και Σιϊτών. Το σουνιτικό είναι το δημοφιλέστερο, 85% του μουσουλμανικού πληθυσμού και το σιϊτικό, 10%, ενώ το σχίσμα μεταξύ τους εναπόκειται α) στην αμφισβήτηση ως προς το ποιος θα έπρεπε να διαδεχθεί τον Μωάμεθ, ως ηγέτης της κοινότητας και β) στη διαφωνία τους ως προς το περιεχόμενο της Σούνα.

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Η φιλοσοφία των Αλεβιτών επηρεάστηκε από την ελληνική φιλοσοφία, που ανθούσε στη Μ.Ασία και υπήρχαν 400 υποδιαίρεσεις Αλεβιτών, με κυριότερες τις Sabbe, Gaaliye, Zeydiye, Keysaniye, Rafiziler, Imamiye (Μουτσόπουλος, 2007). Μερικοί ερευνητές θεωρούν τον όρο Αλεβίτες, ίδιο με τους Μπεκτασήδες ή λένε Αλεβήδες τους κατοίκους της υπαίθρου και Μπεκτασήδες τους κατοίκους των πόλεων (Αλατζάς, 1999).

Στον Αλεβισμό, παρατηρείται η ύπαρξη πιέσεων “ρατσιστικής απόρριψης” από τους Ορθόδοξους Μουσουλμάνους. Μέχρι και σήμερα, η χρήση της λέξης δεν λέγεται με άνεση στις δημόσιες συζητήσεις μεταξύ των κατοίκων στην Τουρκία ή στην καλύτερη περίπτωση λέγεται απαξιωτικά (Godfrey, Goodwin, 1995) Τα βασικά χαρακτηριστικά των Αλεβιτών είναι: αγάπη και σεβασμός για όλους τους ανθρώπους, ανεκτικότητα απέναντι στις άλλες θρησκείες, σεβασμός στους εργαζόμενους, γιατί η υψηλότερη πράξη λατρείας είναι η εργασία, ισότητα ανδρών και γυναικών και προσεύχονται μαζί και ασκούν τη μονογαμία.

Τα σημεία που διαφοροποιούν τους Αλεβίτες από τους υπόλοιπους Μουσουλμάνους

1)Οι ναοί τους δεν είναι τα τζαμιά, αλλά τα Τζεμ, χώροι μυστικοί που μοιάζουν με ορθόδοξους ναούς χωρίς σταυρό και στις θρησκευτικές τους λειτουργίες εκεί πίνουν κρασί και ρακή, που είναι σκάνδαλο για κάθε μουσουλμάνο Σουνίτη . Σε αρκετούς ναούς υπάρχουν τάματα και εικόνες της Παναγίας και του Αγίου Γεωργίου

2)Η πίστη τους τείνει στη θεϊκότητα του προσώπου του Αλί και σε ένα Τριαδικό Θεό, που αποτελείται από τον Αλλάχ-Θεό, τον προφήτη Μωάμεθ και τον Αλί και πιστεύουν στο “Αγαπάτε αλλήλους”

3)Οι γυναίκες δεν φοράνε φερετζέ και κινούνται ελεύθερα

4)Δέχονται ότι ο Αλί αναλήφθηκε στους ουρανούς και τιμούν τους 12 Ιμάμηδες

5)Οι ιερείς τους φοράνε άμφια, που μοιάζουν με ράσα

6)Ερμηνεύουν το Κοράνι αλληγορικά

7)Έχουν επιρροές από τον Χριστιανισμό (Ορθοδοξία), τον Σουφισμό και τον Μυστικισμό

Τα χαρακτηριστικά πρόσμειξης Αλεβιτών και Χριστιανών

Αλεβίτες και Χριστιανοί έχουν χαρακτηριστικά πρόσμειξης, όπως: εργασία και δημιουργικότητα, η ισότητα των φύλων, η μονογαμία, πιστεύουν σε δική τους Αγία Τριάδα (Αλλάχ=Θεός, Μωάμεθ=ύλη, Αλί=πνεύμα), οι Αλεβίτες έχουν 12 Ιμάμηδες, που είναι πανομοιότυποι με τους 12 Αποστόλους και στις τοιχογραφίες στους τεκέδες τους δεν διαφέρουν από τους 12 Αποστόλους στο Μυστικό Δείπνο. Επιτρέπεται ο χορός, η διασκέδαση και έχουν ελευθερία στον έρωτα, ενώ είναι αυστηροί στη μοιχεία και στο διαζύγιο. Εκτός από τον Αλί και τη σύζυγό του Φατιμά, αποδέχονται ως Προφήτες, τον Χριστό, τους Εβραίους Προφήτες, τον Άγιο Γεώργιο που τον έλεγαν Χιδίρ Ελλές (Hidirellez), τον Άγιο Χαράλαμπο, τον Άγιο Μάμαντα και τον Προφήτη Ηλία, τον Άγιο Βασίλειο στην Καππαδοκία.

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Χρησιμοποιούν αγίασμα και κεριά όπως οι Χριστιανοί και βαπτίζονται, δεν κάνουν περιτομή, δεν ακολουθούν το Ραμαζάνι και οι γιορτές τους έχουν έντονα διονυσιακά στοιχεία. Ενστερνίζονται τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη και τη Μ. Ασία τη λένε “Ρουμί”, τόπος Ρωμιών, ενώ τους γνωστούς Μελβανάδες, που στροβιλίζονται γύρω από τον εαυτό τους, τους ονομάζουν “Μελβανά Ρουμί”. Έως και σήμερα, οι περισσότεροι διατηρούν χριστιανικά έθιμα, ανάβοντας καντήλια και αναρτώντας Σταυρούς στα σπίτια τους.

Μερικά από τα λατρευτικά στοιχεία που οι Αλεβίτες Μουσουλμάνοι ασκούσαν στη Μικρασία και δεν σχετίζονταν με το Ισλάμ, είναι: η προσφορά θυσίας (αρχαιοελληνικό, εβραϊκό θρησκευτικό έθιμο), η κάλυψη αυτού που ζητά συγχώρεση, με λευκό σεντόνι κατά την τελετή της συγχώρεσης πριν τη θυσία, που συμβολίζει τον εξαγνισμό (αρχαίος ελληνικός συμβολισμός). Η καταβολή χρημάτων στο γέροντα (meydanci baba), τον ιεροφάντη είναι αρχαίο ελληνικό και περσικό έθιμο, η τελετή του Ayn-el Cem, που συμβολίζει την αφθονία, την ευλογία και τη μέθη είναι αρχαίο ελληνικό έθιμο (Cem ή Cemsid είναι ο Πέρσης Διόνυσος), η θρησκευτική γιορτή της 6ης Μαΐου, του Hidirellez (Άγιος Γεώργιος) ή Hidir Ilyas (Προφήτης Ηλίας ή Άγιος Στέργιος) είναι χριστιανικό έθιμο, η τελετή του τρυπήματος του αυτιού από τον δερβίση, συμβολίζει την αγνότητα του εαυτού του και παραπέμπει στους Εβραίους που συμβόλιζε την εθελοντική δουλειά για τη ζωή.

Η γέννηση της Παρθένου, από την οποία προήλθε η τάξη των Celebi, των μορφωμένων, η μεγάλη μητέρα Φατίμα, κόρη του Μωάμεθ και γυναίκα του Αλή, η Τριάδα (Θεός, Προφήτης, Αλή), πρόσωπα ενωμένα και αδιαίρετα και οι 12 Ιμάμηδες, όπως οι Μαθητές του Χριστού είναι χριστιανικές επιρροές ή οι 12 φυλές του Ισραήλ, εβραϊκή επιρροή και η μετεμψύχωση ινδουϊστική επιρροή, το δε έμβλημά τους, το “τεμπέρ” έχει 2 τσεκούρια χιαστί, σε σχήμα σταυρού είναι χριστιανική απόρροια. (Goodwin, 1995).

Επιδράσεις του Χριστιανισμού στη φιλοσοφία του Αλεβισμού

Ο Χριστιανισμός επηρέασε τις φιλελεύθερες μορφές του Ισλαάμ, κυρίως τους οπαδούς των λαϊκών τάξεων των Μικρασιατών και οι Μουσουλμάνοι, ενώ μετατρέπουν χριστιανικούς ναούς σε τζαμιά, συγχρόνως τιμούν και τους Χριστιανούς Αγίους προς χάριν των οποίων πρωτοχτίστηκαν οι ναοί και αποδέχονται τα θαύματά τους ή το αγίασμα. Ο Άγιος Γεώργιος, ο Άγιος Μάμας, ο Άγιος Χαράλαμπος, ο Άγιος Θεόδωρος και ο Προφήτης Ηλίας, είναι αποδεκτοί από τους Μουσουλμάνους.

Η λατρεία των αγιασμάτων, το προσκύνημα σε τάφους Αγίων, το άναμμα κεριών σε ναούς και η προσκύνηση εικόνων, γίνονται από Αλεβίτες και Μπεκτασήδες Μουσουλμάνους για να προφυλάσσονται από το κακό. Στους μικτούς γάμους Χριστιανών και Μουσουλμάνων, οι Χριστιανές είχαν δικαίωμα από το Κοράνι να διατηρούν τη θρησκεία τους, είχαν σταυρούς και εικόνες στα σπίτια τους και προσεύχονταν (Ζαχαριάδου, 2011).

4.6.2 ΜΠΕΚΤΑΣΗΔΕΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ

Μπεκτασήδες σημαίνει φτωχοί δερβίσηδες, ήταν οι Αλεβίτες επί Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (1520-1566), όταν εκδόθηκε φερμάνι και έγινε η γενοκτονία των Αλεβιτών. Όσοι πήγαιναν σε τεκέδες ή δήλωναν Αλεβίτες, χαρακτηρίζονταν Κιζιλμπάσηδες και τους σκότωναν. Αυτός ο χαρακτηρισμός, σήμαινε ότι τα άτομα αυτά δεν σέβονταν τα ήθη και έθιμα και ότι παραβίαζαν τους ιερούς κανόνες του Προφήτη (Faroqui, 2009).

Σε πολλές μικρασιατικές περιοχές, οι γυναίκες γίνονται αποδεκτές μέσα από κληρονομιά μιας κοινωνικής συνήθειας, της προϊσλαμικής και χριστιανικής Τουρκίας και πολλοί κάτοικοι στα χωριά των Αλεβή στη Μικρασία, είχαν πολύ καλές σχέσεις με Χριστιανούς, καθώς υπήρχε κοινή αποκάλυψη του Θεού, από τον Χριστό για τους Χριστιανούς και του Αλή για τους Αλεβίτες και Μπεκτασήδες. Οι Μπεκτασήδες δερβίσηδες, υιοθέτησαν το Βάπτισμα, τον αφορισμό, τη μη περιτομή, την αγαμία (Καραθανάσης, 2001).

Ο Μπεκτασισμός έπαιξε ρόλο μεγάλο στον εξισλαμισμό της Μικρασίας και ο ρόλος των τεκέδων και των δερβίσηδων είχε άμεση σχέση με τις ανάγκες του Οθωμανικού κράτους, τα πρώτα χρόνια ως τα τέλη του 15ου αι., που ενίσχυε οικονομικά τους τεκέδες και οι Μπεκτασήδες είχαν στην κατοχή τους εκτάσεις γης, που τους τις είχαν εκχωρήσει οι Σουλτάνοι, ως αντάλλαγμα των υπηρεσιών που τους προσέφεραν.

Οι οπαδοί του Μπεκτασισμού, ήταν τουρκομανικοί πληθυσμοί και εξισλαμισμένοι ορεισίβιοι χριστιανοί, απομεινάρια χριστιανικών αιρέσεων (Παυλικιανοί, Βογόμιλοι), που προτιμούσαν την ύπαιθρο και ιδίως τα ορεινά. Αφότου υπήρξε ένταση στις σχέσεις Μπεκτασήδων και Οθωμανικού κράτους, οι Μπεκτασήδες παραγκωνίζονται από όλες τις προτεραιότητες της πολιτικής των Οθωμανών Σουλτάνων και στη θέση τους προωθούνταν οι Σουνίτες Μουσουλμάνοι. Οι Μπεκτασήδες θα κατηγορηθούν ότι υποστήριζαν το κίνημα των γενίτσαρων κατά του Σουλτάνου, εκτελέστηκαν τρεις αρχηγοί τους δημόσια, με διαταγή του Σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839), το τάγμα διαλύθηκε και δημεύθηκαν οι περιουσίες τους (Faroqui, 2009).

Ο βασικός χαρακτήρας του Μπεκτασισμού, είναι μια μείξη δοξασιών, ένα μικτό εκλεκτικό σύστημα πίστης και πρακτικής (Birge, 1937). Οι Αλεβήδες-Μπεκτασήδες, υιοθέτησαν από τους Χριστιανούς συγχωριανούς τους, τη ζωγραφική. Ο ισλαμικός νόμος απαγορεύει την απεικόνιση των Αγίων, αλλά οι Αλεβίτες-Μπεκτασήδες έφτιαζαν εικόνες του Αλή, του Χουσεϊν και του Χατζή Μπεκτάς, για όλους τους τόπους λατρείας.

Οι ομοιότητες που υπάρχουν στα 7 Μυστήρια, όπως αυτά τελούνται στην Ορθόδοξη Εκκλησία και στις τελετές των Μπεκτασήδων (Birge, 1937), είναι:

- ◆ Το Βάπτισμα των Χριστιανών που συμβολίζει τον εξαγνισμό και την κατάργηση όλων των αμαρτιών, μοιάζει πολύ με την τελετή των Μπεκτασήδων, αμπτέστ (τελετουργικός καθαρισμός) και προηγείται από το *aynicem*, γνωστή τελετή τους
- ◆ Το Χρίσμα, παραλληλίζεται με την επάλειψη με το μύρο και όλη τη μυσταγωγία
- ◆ Η Θεία Ευχαριστία, με την οποία μοιάζει η χρήση του άρτου και του οίνου από τους Μπεκτασήδες, στην τελετή *aynicem* προς τιμήν των παθών του Χουσεϊν

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- ◆ Η Ιεροσύνη και η πνευματική εξάρτηση των Χριστιανών μοναχών και ιερέων στον πνευματικό τους, μοιάζει με την εξάρτηση των άγαμων δερβίσηδων στον Μπαμπά, που λειτουργεί ως Μουρσίτ (πνευματικός)
- ◆ Η Εξομολόγηση, που προσομοιάζει με τη λειτουργία Μπας Οκουτμάκ (Bas Okytmak)
- ◆ Ο Γάμος, με την παρουσία του ιερέα μοιάζει με τους γάμους των Μπεκτασήδων, που τελούνται πό τον Μπαμπά (Baba). Πολλά δερβίσηδες τάγματα, υιοθετούν την αγαμία και άλλες απόψεις
- ◆ Η Παρθενογένεση του Χριστού, μοιάζει με αυτήν του Σαρί Σαλτίκ (Sugar, 1994).

Ο İlber Ortaylı (1986), αναφέρει “παρατηρούμε ότι μερικές φορές τα έθιμα και οι παραδόσεις των Χριστιανών, των Μουσουλμάνων και των Εβραίων, ανακατεύονται μεταξύ τους και βλέπουμε Χριστιανούς να επισκέπτονται Μουσουλμάνους αγίους και από την άλλη ορισμένους Μουσουλμάνους, να παρευρίσκονται μαζί με Χριστιανούς (γιορτή της Παναγιάς, του Αγίου Γεωργίου).

Η απορρόφηση χριστιανικών στοιχείων από μια εκκλησία που έγινε τζαμί ήταν μεγάλη, όταν στο χώρο υπήρχαν εξισλαμισμένοι ή μικτοί γάμοι (Σαββίδης, 1996). Οι ιεροί τόποι εύκολα γίνονταν αποδεκτοί και από χριστιανούς και από Μουσουλμάνους και η πιο δημοφιλής ταύτιση Χριστιανού Αγίου σε Μουσουλμάνο ή αυτούσια λατρεία του Αγίου, ήταν αυτή του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Χιδίν Ηλία (Βρυώνης, 1996). Ο Ελβάν Τσελεμπί ταυτίστηκε από τους Μουσουλμάνους, με τον Άγιο Θεόδωρο, στο Ικόνιο τιμούσαν τον Άγιο Αμφιλόγιο, μεταμφιεσμένο σε Πλάτωνα (Εφλατούν), τον Σαρίκ Σαλτίκ τον ταύτιζαν με τον Άγιο Νικόλαο, τον Άγιο Χαράλαμπο ή τον Άγιο Ευστάθιο με τον Χατζή Μπεκτάς. Στον τεκέ του Ατι Μπαμπά στην Κωνσταντινούπολη, που ήταν το παλιό μοναστήρι των Ακοιμήτων, οι δερβίσηδες διάβαζαν παρακλήσεις για την Παναγία και την αποκαλούσαν Μεριέν Ανά.

4.6.3 ΚΙΖΙΛΜΠΑΣΗΔΕΣ

Οι Κιζιλμπάσηδες (Ερυθροκέφαλοι) ή Ταχτατζήδες (Πριονιστές), αντιμετώπιζονταν από την εξουσία του Σουλτάνου, με καχυποψία και τους θεωρούσαν αιρετικούς και εχθρούς της χώρας. Είναι νομαδική φυλή μογγολικού τύπου, φιλόξενοι, μισούν τους Τούρκους και συμπαθούν τους Έλληνες, ζουν με λιτότητα και είναι φτωχοί, είναι Μουσουλμάνοι αλλά οι Τούρκοι δεν τους δέχονται γιατί τρώνε χοιρινό κρέας, πίνουν κρασί και δεν κάνουν περιτομή (Κοντογιάννης, 1921).

Το κίνημά τους είναι θρησκευτικό και κοινωνικοπολιτικό. Οι ιερές τελετές τους δεν διαφέρουν από των Μπεκτασήδων, δεν γιορτάζουν το Ραμαζάνι, τιμούν τον Άγιο Γεώργιο, την Παρθένο Μαρία και προς τιμήν της κάνουν λιτανείες, τηρούν πολλές χριστιανικές γιορτές και ιδίως το Πάσχα, που το γιορτάζουν την ίδια Κυριακή με τους Αρμένιους, οι τελετές τους μοιάζουν με της Θείας Κοινωνίας, δεν έχουν τζαμί και εκκλησία, αλλά κάθε Παρασκευή πηγαίνουν στο σπίτι του Σεϊχη για να προσευχηθούν και ο ιερέας προσεύχεται στο Χριστό.

Η θρησκεία τους είναι ένα κράμα παγανιστικών δοξασιών και χριστιανικού τυπικού, καλυμμένο με ένα επίστρωμα ισλαμισμού (Εγκυκλοπαίδεια του Ισλάμ, 1960).

Οι Κιζιλμπάσηδες πιστεύουν ότι:

- ✓ Ο Θεός είναι ένας και παντοδύναμος και χωρίς υιό ή σύντροφο
- ✓ Ο Αλή είναι Θεός ενανθρωπίσας, όμοιος με τον Χριστό και θα εμφανιστεί ξανά
- ✓ Ο Αλή είναι η ταύτιση του Χριστού και το Πνεύμα Θεού
- ✓ Ο Αλή υπερέχει του Μωάμεθ στην καλοσύνη
- ✓ Η Αγία Τριάδα είναι ο Αλή, ο Ιησούς και ο Μωάμεθ (Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα)
- ✓ Οι προσευχές τους γίνονται προς τον Αλλάχ, τον Αλή και τον Χουσεϊν
- ✓ Μεσάζοντες προς το Θεό είναι οι 5 αρχάγγελοι, οι 12 επίσκοποι του Θεού, οι 40 Προφήτες μαζί με τον Σαλμάν και ο προφήτης Khidr ταυτίζεται με τον Άγιο Σέργιο
- ✓ Οι 12 Ιμάμηδες είναι οι 12 Απόστολοι, ο Χασάν και ο Χουσεϊν είναι ο Πέτρος και ο Παύλος, ενώ ο 12ος Ιμάμης κρύβεται και περιμένουν τον ερχομό του, οι Κιζιλμπάσηδες
- ✓ Οι Μεγάλοι Προφήτες είναι ο Αδάμ, ο Νώε, ο Αβραάμ, ο Μωϋσής, ο Χριστός, ο Μωάμεθ και ο Αλή. Ο Μωϋσής, ο Δαβίδ, ο Χριστός, ο Αλή είναι όλοι ενσαρκώσεις του ίδιου προσώπου
- ✓ Ο Ιησούς είναι ο μεγαλύτερος των προφητών
- ✓ Η Παναγία είναι η Μητέρα του Θεού και τη σέβονται.

4.7 Η ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ

Οι Χριστιανοί ιερείς μέχρι τα τέλη του 19ου αι., λόγω έλλειψης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, κάλυπταν την ανάγκη για θεραπεία των ασθενών διαβάζοντάς τους ευχές ή δίνοντάς τους διαβασμένα φυλαχτά για προστασία. Οι πιστοί έπιναν αγιάσματα των εκκλησιών και των μοναστηριών για ίαση και καλή υγεία. Η προσφορά αυτή γίνονταν στους Χριστιανούς και Μουσουλμάνους συντοπίτες τους, που κατέκλυζαν τους ιερούς χριστιανικούς τόπους (Ρίζος, 1995). Στη Μικρασία, οι Χριστιανοί και οι Μουσουλμάνοι πίστευαν ότι κάθε Άγιος έχει ειδική θεραπευτική ιδιότητα (Λουκόπουλος – Πετρόπουλος, 1949).

Ο Άγιος Ορέστης θεράπευε την ελονοσία, ο Άγιος Γεώργιος και Άγιος Δημήτριος θεράπευαν τη μέση, η Αγία Σοφία τον πονοκέφαλο, ο Άγιος Μάμας 'προστάτευε τα κατοικίδια ζώα, ενώ η μουριά θεωρούνταν ιερό δέντρο από τους Χριστιανούς της Καππαδοκίας και τους Μπεκτασήδες Μουσουλμάνους και οι γυναίκες και οι ασθενείς αφιέρωναν πανάκια, που τα έκοβαν από το ρούχο που σκέπαζε το πονεμένο μέρος του σώματός τους και τα έδεναν στα κλαδιά της μουριάς, κάνοντας μια ευχή, ότι δηλ. άφηνε τον πόνο στον Άγιο. Κανείς δεν πείραζε τα πανάκια, γιατί φοβόταν μην πάρουν την ασθένεια από αυτά, πιστεύοντας ότι τα χριστιανικά ιερά και οι Άγιοι είχαν θετικές και μαγικές δυνάμεις. Στο προσκύνημά τους στους Αγίους ακόμα και σήμερα, παρακαλούν για την καλή υγεία τους, τον ανώδuno τοκετό και την ευτυχία τους, χωρίς να τους νοιάζει αν ο Άγιος είναι Χριστιανός ή Μουσουλμάνος (Ρίζος, 1995).

Στο μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας, στο Χοροσκόι της Μαγνησίας, τη μέρα της γιορτής της οι προσκνητές ήταν Χριστιανοί και πιο πολλοί Μουσουλμάνοι, που την ονόμαζαν “Καρά Κιζ”, θεράπευε την όραση κάνοντας θαύματα και στις δυο κατηγορίες προσκνητών (Βατίδου, 2002).

Η περίπτωση του χότζα, στο ναό του Αγίου Γρηγορίου στο Γκέλβερι της Καππαδοκίας, στον οποίο λειτουργούσε, αφού είχε μετατραπεί σε τζαμί και προέτρεπε να μην παραλείψουν οι Χριστιανοί προσκνητές να πάρουν Αγίασμα, αποτελεί μια θεϊκή ευλογία, χωρίς να χωρίζει τους προσκνητές σε Χριστιανούς και Μουσουλμάνους (Lybyer, 1917).

4.8 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ή AZIZ TZEPTZIS ΚΑΙ ΙΣΛΑΜ

Είναι ο μοναδικός Άγιος, που τιμούν Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι από τα χρόνια που οι Οθωμανοί εκστράτευαν για να κατακτήσουν χριστιανικές περιοχές, τον λένε Αζίζ Τζεπτζίς και έχουν βάλει τη γιορτή του, στη μουσουλμανική γιορτή του Χιντρελλέζ, το Μάιο, είναι ο άγιος μαχητής και του δείχνουν ιδιαίτερη ευλάβεια, που στηρίζεται στο δέος και στην ελπίδα, είναι ο Άγιος που κάνει πολλά θαύματα και βοηθά όλο τον κόσμο που τον ικετεύει, κι αυτούς που δεν είναι Χριστιανοί. Τα θαύματα είναι αυτά που τον κάνουν ιδιαίτερα προσφιλή και δυνατό σε πνευματική χάρη στον Άγιο Γεώργιο και γι αυτό καταφεύγουν σε αυτόν και τον εμπιστεύονται οι Μουσουλμάνοι. Είναι ένας ήρωας γι αυτούς, ένας πολεμιστής ενάντια στο κακό.

Οι Χριστιανοί, οι Σιίτες, οι Αλεβήδες, οι Μπεκτασήδες και οι Μεβλεβήδες, τον λατρεύουν σαν λυτρωτή και σε όλη τη Μικρασία, οι κάτοικοι εξέφραζαν το σεβασμό και την αγάπη στον Άγιο. Οι Μεβλεβήδες ταύτιζαν τον άγιο τους Kedeli, με τον Άγιο Γεώργιο, τον έφιππο στρατιωτικό και θαρραλέο άγιο, που πήγαινε στα πέρατα της οικουμένης για να απελευθερώσει τους ανθρώπους από τα δεινά και τις συμφορές των δράκων (Rollin,), ενώ οι Μπεκτασήδες τον ταύτιζαν με τον ιεραπόστολο άγιο τους, Σαρή Σαλτίκ (Hasluk,).

Η αγάπη στον ΑηΓιώργη, είναι πολύ μεγάλη και από Χριστιανούς και από Μουσουλμάνους. Λαογραφικά δε, υπάρχει ανταγωνισμός ανάμεσά τους, κατά πόσο ο Άγιος Γεώργιος προτιμά μερικές φορές αν και Χριστιανός, τους “ευσεβείς Τούρκους”. Στα χωριά της Καππαδοκίας οι Μουσουλμάνοι τον γιόρταζαν, καθώς συμπίπτει η γιορτή του με την αρχή της άνοιξης και τον αποκαλούσαν Χιντίρ Ελλές (Βατίδου, 2002).

Στην Τουρκία, η γιορτή του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο (που είναι και η μελέτη περίπτωσης της παρούσας εργασίας) είναι το μαζικότερο προσκύνημα της χώρας. Οι Αλεβήδες, οι Μπεκτασήδες και οι Κιζιλμπάσηδες, δίνουν τιμή στον Αη-Γιώργη, με τη μορφή λαϊκής λατρείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΗΓΙΩΡΓΗ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ

5.1 ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ο Άγιος Γεώργιος, από τους πιο γνωστούς και αγαπητούς Αγίους σε όλο τον χριστιανικό κόσμο, είναι ο πιο δημοφιλής νεαρός έφιππος Άγιος, που τον σέβονται Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι. Καταγόταν από αριστοκρατική και πλούσια οικογένεια της Καππαδοκίας, στη Μικρασία και ήταν αξιωματικός του Ρωμαϊκού στρατού, επί Διοκλητιανού τον 3ο με 4ο αι.μ.Χ., τον συνέλαβαν ειδωλολάτρες και διάκτες του Χριστιανισμού, στους οποίους ομολόγησε την πίστη του και τον φυλάκισαν. Ο άγιος δεν ανακάλεσε την ομολογία του και με διαταγή του Διοκλητιανού, σύρεται δεμένος σε τροχό και αποκεφαλίζεται το 303. “Τροπαιοφόρος” ονομάζεται, γιατί αν και έπαθε πολλά βασανιστήρια πριν θανατωθεί, κατανίκησε τους πόνους. Υπάρχουν πάρα πολλές διηγήσεις για τα κατορθώματά του, με το πιο βασικό την εξόντωση του δράκου.

Στην προσωπική του πορεία ακολούθησε τρία στάδια:

✓ το α' στάδιο, σχετίζεται με τη γη της καταγωγής του, δηλαδή την παρουσία του ως Γεώργιος>γεωργός>γ(ε)ωργός>γοργός (Κατσαρός, 2013), ο Άγιος Γεώργιος συνδέεται στη συνείδηση των ανθρώπων της υπαίθρου, ως προστάτης των γεωργών, με το άνοιγμα και το κλείσιμο των εργασιών τους στον ημερολογιακό κύκλο Άνοιξη-Χειμώνας

✓ Το β' στάδιο, σχετίζεται με την ιδιότητα του Αγίου Γεωργίου, ως μεσάζοντα ανάμεσα στο Θεό και τους ανθρώπους, για τη σωτηρία τους (Κατσαρός, 2013)

✓ Το γ' στάδιο, σχετίζεται με την ιδιότητα του Αγίου Γεωργίου ως πολεμιστή, ήρωα ανίκητου και τροπαιοφόρου, εναντίον όσων επιβουλεύονται την ειρήνη, την ευημερία των ανθρώπων που βρίσκονται υπό την προστατευτική σκέπη του.

Η μνήμη του τιμάται δυο φορές το χρόνο:

➤ 23 Απριλίου (που τον αποκεφάλισαν) ή εάν η μέρα συμπέσει πριν από την Ανάσταση, μετατίθεται τη Δευτέρα της Διακαινησίμου (Ιουλιανό ημερολόγιο), με το Γρηγοριανό στις 6 Μαΐου

➤ 3 Νοεμβρίου (ανακομιδή των λειψάνων του), (Εγκυκλοπαίδεια “Για σας παιδιά”, 1975).

Στην Ελλάδα λατρεύεται και σαν προστάτης του πολέμου, των αιχμαλώτων, της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, ενώ είναι και προστάτης των Άγγλων από τον 6ο αι., γιατί σύμφωνα με την παράδοση βοήθησε τον βασιλιά Ριχάρδο Λεοντόκαρδο (αρχηγός των Σταυροφόρων).

Τα προσωνύμια του Αγίου Γεωργίου από ευλάβεια, θαύμα ή άλλη αιτία είναι πολλά, όπως: Αέρις, Αέρτζ, Ζανών, Αράπης, Αρακλειανός, Κουδουνάς, Ακαμάτης, Γοργός, Καππαδόκης, Καλλάρης, Παλαιστίνιος, Καβαλάρης, Βάρδας, Γεωργιανός, Επιτειδιώτης, Καστρένος, Κρουρτζής, Κλεφτογρασιάς, Διασορίτης, Ζούρος, Κρασάς, Μεθυστής,

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Πέρσης, Σκυριανός, Φουστανελάς, Φτωχός, Χατζής, Αι-Στρατηγός, Ψαροπιάστης, Φανερωμένος, Πεταλωτής.

Μια ευχή στον Άγιο για τον πονόματο (Ικαρίας)
“ΑηΓιώργη Καβαλλάρη, με σπαθί και με κοντάρι
κοίτα στο ματάκι μου να δεις τι έχει μέσα,
μη κριθάρι μη σιτάρι, μη του ΑηΓιωργιού τη Χάρη”

Ο Άγιος Γεώργιος είναι προστάτης του Πεζικού και του Ελληνικού Στρατού Ξηράς, λόγω του στρατιωτικού του βίου, είναι ο προστάτης Άγιος της Αγγλίας, προστάτης των Σταυροφόρων, οι οποίοι πήγαν το λειψανό του στη Δύση από την Παλαιστίνη, είναι προστάτης των προσκόπων, των Χριστιανών της Παλαιστίνης, της Βηρυτού, της Γεωργίας, του βουλγαρικού στρατού και λατρεύεται ιδιαίτερα από τους Σαρακατσάνους και τους Πομάκους, ενώ εδραιώθηκε σε ολόκληρη την Ορθοδοξία ως ο ιδανικός ήρωας και θεωρείται το ιδεώδες σύμβολο της ανδρείας, του αρρενωπού κάλλους και της ευσέβειας.

5.2 Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΗ-ΓΙΩΡΓΗ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ

Το μοναστήρι του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο χτίστηκε την εποχή του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά, το 963 μ.Χ. και θεωρείται ως το αρχαιότερο του νησιού. Βρίσκεται στην κορυφή του ψηλότερου βουνού των Πριγκηποννήσων και είναι πολύ γνωστό σε προσκυνητές και επισκέπτες, γιατί χρησίμευε ως καταφύγιο νευροπαθών και φρενοβλαβών και ακόμη και σήμερα είναι άσυλο πιστών, με σωματικούς και ψυχικούς πόνους και από αυτό έχει βγει η φράση “είσαι δια τον Κουδουνά”. Τη βυζαντινή εποχή, το μοναστήρι χρησίμευε και ως τόπος εξορίας των ξεπεσμένων πριγκήπων, αυτοκρατόρων και αυλικών, που αντάλλασσαν την πορφύρα με το ταπεινό ράσο του μοναχού και περνούσαν την υπόλοιπη ζωή τους με μετάνοια και προσευχή. Επίσης, η θαυματουργή εικόνα του Αγίου Γεωργίου είναι επιχρυσωμένη εκτός από το πρόσωπο και μια επιγραφή δηλώνει ότι ζωγραφίστηκε το 607. Αυτό όμως, δεν είναι πιθανό γιατί ο Άγιος παριστάνεται έφιππος, καθότι γνωρίζουμε ότι τον 13ο αι. άρχισαν να αγιογραφούν ιππότες αγίους στις εκκλησίες.

Την εικόνα αυτή τη δώρισαν στο μοναστήρι του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, όταν κτίστηκε στην Πρίγκηπο μεγάλο γυναικείο μοναστήρι, από τον Ιουστίνο Β' (565-578), ανακαινίστηκε το 797, από την αυτοκράτειρα Ειρήνη την Αθηναία, σύζυγο του Λέοντα Δ' ή στην Δ' Σταυροφορία του 1204, όταν οι Σταυροφόροι προξένησαν μεγάλες καταστροφές στα νησιά και στα μοναστήρια τους ή στην επιδρομή των πειρατών του 1302, στην Πρίγκηπο, όταν οι πειρατές οδηγούμενοι από τον ενετό ναύαρχο Γκιουστινιάνη. Τότε έκαψαν όλα τα κτήριά της, άρπαξαν τις περιουσίες των μοναστηριών και μάζεψαν τους ηγούμενους, τους μοναχούς και πρόκριτους του νησιού, ζητώντας τους υπέρογκα λύτρα, τα οποία μη μπορώντας να τα πληρώσουν, υπέστησαν τα πάνδεινα από αυτούς, τους πήραν τα πλοία τους, τους κρέμασαν από τα πόδια στα κατάρτια, αφού προηγουμένως τους είχαν ξεγυμνώσει και ξυλοκοπήσει ανηλεώς. Οι μοναχοί βλέποντας τους πειρατές και προαισθανόμενοι την καταστροφή, πήραν την εικόνα του Αη-Γιώργη, που ήταν γεμάτη τάματα και κουδουνάκια και την έκρυσαν στη γη, σε απόκρημνο μέρος για να μην καταστραφεί από τις βροχές και την υγρασία, έβαλαν πάνω της την Αγία Τράπεζα που την

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

κάλυψαν με χώμα και ξερόκλαδα. Αυτή η εικόνα του Αη-Γιώργη, έμεινε αρκετούς αιώνες μέσα στη γη και διατηρήθηκε αβλαβής. Σήμερα σώζονται πολλά αρχαία ερείπια, που με τα γύρω - γύρω εφτά κομμάτια γης, είναι αναπόσπαστα κτήματα του μοναστηριού του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά (Μαλέτσκος, 1940, μτφρ).

Τριακόσια χρόνια μετά την Άλωση, κάποιος γεροβοσκός το 1752 ή 1753 βρήκε την εικόνα που είδε όνειρο τον Αη-Γιώργη και του είπε ότι η εικόνα είναι εκεί, όπου θα ακούσει να χτυπούν τα κουδούνια. Έτσι και έγινε και από τότε δίνονται στους προσκυνητές του μοναστηριού, κουδουνάκια ως ευλογία. Μέσα από ένα σιγίλλιο μαθαίνουμε ότι κτίστηκε το μοναστήρι από κάποιον μοναχό Ησαΐα, το 1751-2 σε μια τοποθεσία που οι κάτοικοι από την παράδοση, ονόμαζαν Άγιο Γεώργιο Κουδουνά. Ο ναός είναι κτισμένος από πέτρα και πολύ απλός, η κύρια πύλη είναι μπροστά και μια άλλη είσοδος οδηγεί στον πρόναο, που τιμάται στη μνήμη του Αγίου Χαραλάμπους. Το τέμπλο στον κυρίως ναό είναι μαρμάρινο, αρχαϊκού τύπου και βυζαντινού ρυθμού και ένα μικρό εικονοστάσι έχει την εικόνα του Αγίου Γεωργίου. Από μια μικρή μαρμάρινη εσωτερική σκάλα, κατεβαίνει κάποιος στο Αγίασμα, όπου υπάρχει μαρμάρινη ανάγλυφη εικόνα του Αγίου Γεωργίου και εκεί ακριβώς, βρέθηκε η θαυματουργή εικόνα του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά (Μαλέτσκος, 1940, μτφρ).

Εικόνα 17: Το Μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο

Πηγή: el.wikipedia.org/280

Ο νέος ναός της μονής, ανοικοδομήθηκε από τον ηγούμενο Διονύσιο Παϊκόπουλο, το 1905 και εγκαινιάστηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1908. Είναι πετρόχτιστος, πιο ευρύχωρος από τον παλιό, απλός, με μικρό θόλο στην κορυφή, που βαστάζεται και από τις δυο μεριές από κολόνες με κιονόκρανα βυζαντινού ρυθμού, στο κέντρο υπάρχει ο Παντοκράτορας και γύρω του οι 4 Ευαγγελιστές. Αρχιτέκτονας του ναού ήταν ο Χρήστος Κότζας, την εσωτερική διακόσμηση έκανε ο Ιωάννης Παπαδόπουλος (που διακόσμησε το

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Πατριαρχείο), τις αγιογραφίες έκανε ο αγιογράφος μοναχός, Ιωσηφαίος και το χτίσιμο στοίχισε 1500 οθωμανικές χρυσές λίρες, ενώ στο ναό αυτό βρίσκεται η παλιά εικόνα του Αη-Γιώργη του Κουδουνά, γεμάτη με τάματα και χρυσοκέντητη σε μετάξινο ύφασμα, εικόνα του Αγίου (Μήλλας, 2011). Εκτός από αυτούς τους δυο ναούς υπάρχουν και δυο μικρά παρεκκλήσια, που το ένα τιμάται στη μνήμη της Θεομήτορος των Βλαχερνών και το άλλο στη μνήμη των Αγίων Αποστόλων.

Το ηγουμενείο της μονής είναι παλιό και απλό, αποτελείται από δυο ορόφους, με 4 δωμάτια ο καθένας, ενώ λίγο πιο χαμηλά από τον παλιό ναό, υπάρχουν παλιά κτήρια που άλλοτε έκλειναν τους φρενοβλαβείς. Πρώτος ηγούμενος της μονής έγινε ο μοναχός Ησαΐας, ο οποίος ήθελε να είναι ανεπηρέαστο και ζήτησε να το κατατάξουν στις Σταυροπηγιακές Μονές του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπως και έγινε τον Ιούλιο του 1760. Στο διάστημα της ανοικοδόμησης του Μοναστηριού, ο μοναχός Ησαΐας αφού ξόδεψε όλη του την περιουσία, αναγκάστηκε να δανειστεί αρκετά χρήματα και τον Οκτώβριο του 1760 κατέφυγε προς τη Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία και τελικά το μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά αφιερώθηκε στην Σταυροπηγιακή Μονή Λαύρας, που βρίσκεται στο αγιώνυμο όρος. Με την αίτησή του αυτή, συναίνεσαν και οι Λαυριώτες Πατέρες να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της Μονής και εκδόθηκε γι'αυτό, Πατριαρχικό σιγγιλιώδες γράμμα. Φαίνεται όμως, ότι οι Λαυριώτες Πατέρες μερίμνησαν πολύ λίγο για το μετόχι τους αυτό, γιατί το μοναστήρι 'φτώχευσε, ο δε ηγούμενός της Ησαΐας αναγκάστηκε να την παραχωρήσει στο ρουφέτι των μπακάληδων της Πόλης, η οποία συνεχία των παντοπωλών - μπακάληδων πράγματι, επιμελήθηκε τα του Μοναστηριού, μέχρι το 1781. Στην Πατριαρχία του Γαβριήλ Δ', μη μπορώντας αυτοί να συνεχίσουν τη διαχείριση και την επιμέλεια της Μονής, ζήτησαν την ανάθεση και την προσήλωσή της, στην Μονή της Λαύρας, στην Πελοπόννησο. Μετά την επικύρωση και από τον Πατριάρχη της προσάρτησης της Μονής του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά, στη Μονή Λαύρας της Πελοποννήσου, έγινε στα Πατριαρχία και η σχετική παράδοση όλων των χατζελίων και σενετικών των κτημάτων, καθώς και όλης της περιουσίας, στον ηγούμενο Άνθιμο και συντάχθηκε έγγραφο επικυρωμένο από τον Πατριάρχη (Μαλέτσκος, 1940, μτφρ).

Το μοναστήρι, στο διάστημα αυτό έχασε τη σταυροπηγιακή αξία και έγινε ενοριακή υπαγόμενη στην Χαλκηδόνα, επιβλήθηκε σε αυτήν ανά έτος εισφορά λόγω υποταγής στον παραπάνω Μητροπολίτη, 10 φλουριά ζερία. Όλα αυτά τα βεβαίωσαν, ο Πατριάρχης Σαμουήλ ο Χαντζερής και ο Πατριάρχης Καλλίνικος Ε', το 1805 στην πρώτη του Πατριαρχία, με πατριαρχικό και σιγγιλιώδες γράμμα (Μήλλας, 2011).

Τον Οκτώβρη του 1807, οι Λαυριώτες Πατέρες γράφουν προς τον Μητροπολίτη Χαλκηδόνας Ιερεμία και ζητούν την συγκατάθεσή του, να γίνει και πάλι Σταυροπηγιακό, το μετόχι της νήσου Πριγκήπου και μόλις έλαβε το γράμμα ο Χαλκηδόνας Ιερεμίας, συγκατατέθηκε στην αίτηση των Λαυριωτών και έγραψε στον άρχοντα Ποστέλνικον Γιάγκο Σαμουρκάση, να επιστατήσει και να παρευρεθεί. Με τη μεσολάβηση του Σαμουρκάση και τη συγκατάθεση του Χαλκηδόνας, ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', στην Πατριαρχία του το 1807, επικύρωσε τα Πατριαρχικά σταυροπηγιακά δίκαια του μοναστηριού του Αη-Γιώργη του Κουδουνά και από τότε η Μονή εξακολουθεί να είναι προσαρτημένη στη Μονή Λαύρας Πελοποννήσου ως μετόχι της και διατηρεί συγχρόνως

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

και τη σταυροπηγιακή της αξία μέχρι σήμερα. Διακυβερνείται δε, από τον διοριζόμενο καθηγούμενο της Λαύρας, ενώ εξαίρεση μικρή μόνο, παρατηρήθηκε μετά το 1821, οπότε δυο ηγούμενοι διορίστηκαν από το Πατριαρχείο.

Το 1867, ο ιερομόναχος Σεραφείμ Γεωργίου έχτισε το μικρό παρεκκλήσιο των Αγίων Αποστόλων, στην είσοδο του μοναστηριού, πλάι στο Αγίασμα. Το 1884, ο ιερομόναχος Αρσένιος Ρουφογάλης έχτισε το σημερινό ηγουμενείο και το 1894 στο μεγάλο σεισμό, το Καθολικό της Μονής, τα παρεκκλήσια και τα κελλιά υπέστησαν ζημιές. Οι μοναχοί τα υποστήλωσαν με ξύλινα δοκάρια ώσπου την ηγεμονία ανέλαβε ο Διονύσιος Παϊκόπουλος, ο οποίος εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία των ζημιών από το σεισμό, έχτισε νέο μεγαλύτερο ναό, το 1906. Τα εγκαίνια έγιναν 10 Σεπτεμβρίου 1908 και το 1909 χτίστηκε το καμπαναριό (Μήλλας, 2011).

Στο μοναστήρι βρίσκονται και τα Άγια Λείψανα: Το χέρι του Αγίου Παντελεήμονα, μέρος από το χέρι της Οσίας Ευγενίας, διάφορα άλλα μικρά τεμάχια των Αγίων: Χαραλάμπους, Δαμιανού, Χριστοφόρου, Μερκουρίου, Παρασκευής, Τρύφωνος, Φιλαρέτου, Θεοδώρου του Τήρωνος, Στεφάνου, Βαρβάρας (Μαλέτσκος, 1940).

Εικόνα 18. Η θαυματουργή εικόνα του ΑηΓιώργη Κουδουνά

Πηγή: www.stagonnews.gr/450

Το καλοκαίρι του 1986, μια μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε το τετραώροφο κτήριο των κελλιών, όπου σήμερα είναι μια μεγάλη ταράτσα, το 1995, καταστράφηκε από πυρκαγιά και το ηγουμενείο και το 1997, με φροντίδα του Παναγιωτάτου Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου επισκευάστηκε το ηγουμενείο και εξωραϊστήκαν ο ναός του ΑηΓιώργη, όλα τα παρεκκλήσια και ο περιβάλλον χώρος.

Σήμερα, οι Μουσουλμάνοι Τούρκοι προσκνητηές στο μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, ασκούν πολλά λατρευτικά έθιμα, μεταξύ των οποίων και το ξεδίπλωμα κλωστών κουβαριστρών, με την ευχή να έχουν καλή ζωή. Γυναίκες, άντρες και παιδιά ανεβαίνουν προς το μοναστήρι κρατώντας στα χέρια τους τα καρουλάκια, ξετυλίγοντας την κλωστή μέχρι να φτάσουν στην είσοδο του μοναστηριού. Δεν επιτρέπεται να μιλάνε όσο ανεβαίνουν, αλλά μόνο στην επιστροφή όταν θα έχουν αφήσει την ευχή τους στον ΑηΓιώργη, γιατί πιστεύουν ότι μόνο έτσι θα τους ακούσει ο Άγιος και θα πραγματοποιήσει την ευχή τους.

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Ο καθένας γράφει ό,τι θέλει σε ένα χαρτάκι και το αφήνει στον Άγιο και πολλοί επιστρέφουν σε σύντομο χρονικό διάστημα, για να ευχαριστήσουν τον ΑηΓιώργη που άκουσε την προσευχή τους και ικανοποίησε την επιθυμία τους ή βρήκε λύση στο πρόβλημά τους. Μερικοί αφήνουν και κλειδιά αμαξιού ή σπιτιού, για να πουν στον ΑηΓιώργη ότι επιθυμούν λένα αμάξι ή ένα σπίτι ενώ γίνονται και χιλιάδες παρακλήσεις στον Άγιο από προσκυνητές όλων των εθνικοτήτων και θρησκειών, κυρίως όμως από Τούρκους Μουσουλμάνους.

Ο Άγιος Γεώργιος ο Κουδουνάς έγινε τόπος λατρείας χιλιάδων άθεων, Χριστιανών, Εβραίων και κυρίως Μουσουλμάνων, που με όλους τους τρόπους μεταβαίνουν στο νησί της Πρίγκηπου και εναποθέτουν τα τάματά τους όπως τις ελπίδες τους. Όπως λένε και χιλιάδες Τούρκοι προσκυνητές που πηγαίνουν στο μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, ανήμερα στη γιορτή του 23 Απριλίου, “ο Άγιος δεν ξεχωρίζει Ρωμιούς από αλλόθρησκους και τους φροντίζει όλους”.

Τα θαύματα του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, είναι πολλά, έχει μια ισχυρή παράδοση σε αυτά και σε θεραπεία από ασθένειες, δεν ξεχωρίζει τους προσκυνητές, δεν ικανοποιεί μόνο τα θελήματα των Χριστιανών Ελλήνων, αλλά όποιος απευθύνεται σ' αυτόν, λαμβάνει Θεία Χάρη. Γι αυτό και η μεγάλη προσέλευση Μουσουλμάνων Τούρκων στο μοναστήρι, από όλη την Τουρκία, καθώς συμπίπτει και με την αργία της Ημέρας του Παιδιού στην Τουρκία, ημέρα που θεσπίστηκε από τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, το 1923 και αναγνώρισε η UNESCO το 1979 ως τη Μέρα των παιδιών όλου του κόσμου και η Άγκυρα και άλλες πόλεις της Τουρκίας εορτάζουν λαμπρά.

Ο Προσκυνηματικός τουρισμός στον ΑηΓιώργη τον Κουδουνά, γίνεται πραγματικότητα, όταν οι προσκυνητές συμμετέχουν με μία έντονη πεποίθηση και ευλάβεια και όταν ο λόγος του ταξιδιού είναι μια αποστολή πίστης. Το μοναστήρι βοηθά στην ανάπτυξη της περιοχής της Πρίγκηπου, καθώς αυτή στηρίζεται κατά κύριο λόγο στον Προσκυνηματικό τουρισμό, γιατί επηρεάζει τα καταλύματα, τα εστιατόρια, την αγορά των τοπικών προϊόντων, άρα και την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πλευρές της σχέσης ανάμεσα στο Χριστιανισμό και το Ισλάμ, είναι το γεγονός ότι σε περιοχές όπου συνηπέρξαν πληθυσμοί που ανήκαν και στις δυο θρησκείες, οι Μουσουλμάνοι γίνονταν αποδέκτες θαυματουργικών παρεμβάσεων του Χριστού, της Θεοτόκου και άλλων Χριστιανών Αγίων. Παρόλο που οι Μουσουλμάνοι είχαν συχνά εύλογους ενδοιασμούς να επικαλεστούν τα ιερά πρόσωπα του Χριστιανισμού, υπάρχουν και έχουν παρεμβατική δύναμη και αυτό εξηγείται γιατί το Ισλάμ θεωρεί “ότι ο Θεός του είναι ο ίδιος ο Θεός με Εκείνον της Ιουδαϊκής και Χριστιανικής παράδοσης. Η Θεοτόκος και οι Άγιοι παίρνουν από το Χριστό τη δύναμη να κάνουν θαύματα και αυτή η δύναμή τους είναι η φανέρωση της Θεότητας του Χριστού και κατ'επέκτασιν, η φανέρωση της Αγίας Τριάδας (saintgeorgekoudounas.blogspot.com)

5.3 Ο ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΣ ΑΓΙΟΣ ΡΩΜΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΩΝ

Το μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο ενώνει Ρωμιούς και Τούρκους σε ένα κοινό τόπο λατρείας, Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί πηγαίνουν μαζί στην

Καλαβριώτη Ι. Αρετή **Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.**
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

εορτή του Αγίου, για προσκύνημα. Κάθε χρόνο το επισκέπτονται 250.000 προσκνητές όλων των εθνικοτήτων και θρησκειών, κυρίως Τούρκοι Μουσουλμάνοι, που ανεβαίνουν προς το μοναστήρι κρατώντας στα χέρια τους, καρουλάκια και ξετυλίγουν την κλωστή μέχρι να φτάσουν στην είσοδο του μοναστηριού, ενώ δεν επιτρέπεται να μιλάνε όσο ανεβαίνουν. Μπορούν να μιλήσουν μόνο στην επιστροφή, όταν θα έχουν αφήσει την ευχή τους στον Άγιο, γράφοντας ό,τι θέλουν και μόνο έτσι θα τους ακούσει ο Άγιος και θα πραγματοποιήσει την ευχή τους. Πολλοί επιστρέφουν σε σύντομο χρονικό διάστημα, για να ευχαριστήσουν τον Αη-Γιώργη που άκουσε την προσευχή τους και ικανοποίησε την επιθυμία τους ή βρήκε λύση στο πρόβλημά τους.

5.4 ΜΝΗΜΗ ΜΟΝΑΧΟΥ ΕΦΡΑΙΜ ΞΕΝΟΦΩΝΤΙΝΟΥ

Εικόνα 19. Ο Γέροντας Εφραίμ, της Μονής του ΑηΓιώργη Κουδουνά

Πηγή: www.stoxos.gr/618

Ο φύλακας και φρουρός της Ι. Μονής Αγίου Γεωργίου Κουδουνά, αναχώρησε διατας αιώνιους μονάς. Ο μοναχός Εφραίμ Ξενοφωντίνος, ο οποίος εγκαταστάθηκε πριν 20 χρόνια στην Πρίγκηπο και διακονούσε με τη συνοδεία του στη Μονή του Αγίου Γεωργίου, ανεπαύθη εν Κυρίω, το πρωί της 31ης Αυγούστου 2017 (Φως Φαναρίου, 2017).

Σύμφωνα με σχετικό δελτίο του Οικουμενικού Πατριαρχείου:

“Η Α.Θ. Παναγιότης ο Πατριάρχης, επέλεσεν εν τω Π.Πατριαρχικώ Ναώ Τρισάγιον υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του εκδημήσαντος προς Κύριον αιμνήστου Μοναχού Αφραίμ Ξενοφωντινού, διακονήσαντος επί 20 συναπτά έτη εις την Ι.Μονήν Αγίου Γεωργίου Κουδουνά Πριγκήπου. Κατά την εν τη Ι.Μονή Ξενοφώντος, την Παρασκευήν, 1ην Σεπτεμβρίου, τελεσθείσαν κηδείαν αυτού, εξεπροσώπησε τον Πατριάρχην ημών ο Οσιολ. Ιερομόναχος κ. Θεόφιλος Παντοκρατορινός, Αρχιγραμματεύς της Ιεράς Κοινότητος

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Αγίου Όρους”.

5.5 ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΕΠΕΣΚΕΦΘΗ Ο ΝΥΝ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ κ. ΕΡΝΤΟΓΑΝ, ΩΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 2009

5.6

Εικόνα 21. Ο κ. Ερντογάν στο μοναστήρι του ΑηΓιώργη

Πηγή: saintgeorgekouduonas.blogspot.com/400

Στη Μονή Αγίου Γεωργίου Κουδουνά, υποδέχθηκε ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, τον νυν Πρόεδρο της Τουρκίας κ. Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ως Πρωθυπουργό, στις 15 Αυγούστου 2009, ο οποίος συνοδευόταν από πολυμελές κλιμάκιο υπουργών της τότε κυβέρνησής του. Τον κ. Ερντογάν υποδέχθηκε ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος, ο οποίος έκανε λόγο για ιστορική στιγμή, αφού όπως επεσήμανε είναι η πρώτη φορά που πρωθυπουργός της χώρας επισκέπτεται το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Κουδουνά και προσέφερε στον πρωθυπουργό μια ελαιογραφία που εικονίζει το μοναστήρι του ΑηΓιώργη και ένα αγιορείτικο κομποσχοίνι. Ο κ. Ερντογάν σε ανταπόδοση έδωσε στον Οικουμενικό Πατριάρχη, το κομπολόι του. Να σημειωθεί, ότι η Ιερά Μονή του ΑηΓιώργη Κουδουνά, έχει χαρακτηριστεί “κατελιμμένο” ακίνητο από τη Διεύθυνση των Βακουφίων.

Στην ομιλία του ο κ. Ερντογάν υποστήριξε ότι στη γειτονική χώρα δεν γίνονται θρησκευτικές διακρίσεις και δεν υφίσταται θρησκευτικός εθνικισμός, ενώ ο Οικουμενικός Πατριάρχης σε δηλώσεις του σημείωσε: “Ήταν μια μεγάλη μέρα για την ομογένεια και τα ιδρύματά μας, μας έδωσε μεγάλες ελπίδες, είμαστε αισιόδοξοι και με τη βοήθεια της Παναγίας που εορτάζουμε σήμερα την Κοίμησή της, όλα να εξελιχθούν προς το καλύτερο και η ομογένεια να δικαιωθεί σε πολλές από τις προσδοκίες της. Μας τίμησε με την παρουσία του, άκουσε με πολλή προσοχή τα αιτήματά μας, τα οποία φυσικά τα γνωρίζει, αλλά τα άκουσε από πρώτο χέρι”.

Στο βιβλίο επισκεπτών της Μονής του ΑηΓιώργη Κουδουνά, ο κ. Ερντογάν έγραψε: “Σήμερα 15 Αυγούστου 2009, επισκεφθήκαμε το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

μαζί με τους φίλους μου υπουργούς και βουλευτές, τον δήμαρχο του μητροπολιτικού δήμου, τον νομάρχη, τον διευθυντή ασφάλειας και τους επάρχους μου. Μια θαυμάσια θέα και μια ευχάριστη συζήτηση”. Με χαιρετισμούς και την αγάπη μου. Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Πρωθυπουργός (Φως Φαναρίου, 2009)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 SWOT ANALYSIS ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ “ΑΗΓΙΩΡΓΗΣ ΚΟΥΔΟΥΝΑΣ”

SWOT ANALYSIS

Στο κεφάλαιο αυτό της παρούσας Διπλωματικής εργασίας, θα γίνει ανάλυση των Δυνατών-Αδύνατων σημείων, των Ευκαιριών και των Απειλών της περιοχής της Πρίγκηπου μέσω της Swot Analysis. Η Swot Analysis είναι ένα σημαντικό εργαλείο για τη διερεύνηση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος, των Δυνατών σημείων (Strengths), των Αδύνατων σημείων (Weaknesses), των Ευκαιριών (Opportunities) και των Απειλών (Threats), που έχουν άμεση σχέση με τον Προσκυνηματικό τουρισμό στην περιοχή της Πρίγκηπου και έχει σκοπό να διαμορφωθεί έναν στρατηγικό πλάνο για τη σημαντική αυτή μορφή τουρισμού και για την καθιέρωση της Προσκυνηματικής Διαδρομής “Άγιος Γεώργιος Κουδουνάς”

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΥΝΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ, ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΩΝ

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

- ◆ Στην Πρίγκηπο υπάρχουν θρησκευτικά μνημεία, μοναστήρια και εκκλησίες
- ◆ Το μοναστήρι του Αγ Γιώργη του Κουδουνά, χαρακτηρίζεται ως προσκυνηματικός τόπος εθνικής εμβέλειας και συμβάλλει στην τοπική κοινωνία εξαιτίας του Προσκυνηματικού τουρισμού
- ◆ Η Πρίγκηπος διαθέτει πολλούς φυσικούς πόρους, γεγονός που συμβάλλει στην ανάπτυξη πολλών ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- ◆ Υπάρχει μεγάλος αριθμός ημεδαπών προσκυνητών, με αυξητικές τάσεις
- ◆ Επικρατεί διατήρηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος
- ◆ Το Οικουμενικό Πατριαρχείο
- ◆ Εύκολη πρόσβαση από την Κωνσταντινούπολη
- ◆ Προνομιακή γεωγραφική θέση
- ◆ Εξερευνητικό και φυσιολατρικό ενδιαφέρον
- ◆ Ομαλές κλιματολογικές συνθήκες, όλο το έτος
- ◆ Η Πρίγκηπος είναι προορισμός για όλο το χρόνο
- ◆ Είναι δημοφιλής προορισμός για παραθεριστικές κατοικίες
- ◆ Υπάρχει έντονο το αίσθημα της φιλοξενίας

ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

- ◆ Απουσία ενημερωτικού υλικού για τους προσκυνητές
- ◆ Μη ολοκληρωμένη μεθοδολογία για την τουριστική αξιοποίηση πολιτιστικών και θρησκευτικών πόρων, με διεθνή εμβέλεια
  - ◆ Ελλιπής στήριξη και προώθηση του Προσκυνηματικού τουρισμού
  - ◆ Έλλειψη ειδικών τουριστικών υποδομών στην Πρίγκηπο και σε όλα τα Πριγκηπόννησα
    - ◆ Ελλιπής εξειδικευμένη θρησκευτική εκστρατεία, στην Τουρκία
    - ◆ Περιορισμένη τουριστική προβολή της περιοχής, που βρίσκεται το Μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά
    - ◆ Έλλειψη προβολής οικονομικών πακέτων και προσφορών από τα τουριστικά γραφεία και τις επιχειρήσεις της περιοχής
    - ◆ Περιορισμένος αριθμός καταλυμάτων και ανεπάρκεια ξενοδοχείων 4 και 5 αστέρων
    - ◆ Ανεπαρκής ξένων tour operators

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- ◆ Ο Προσκυνηματικός τουρισμός είναι το πιο ανθεκτικό είδος τουρισμού
- ◆ Να καθιερωθεί η Προσκυνηματική Διαδρομή “Άγιος Γεώργιος Κουδουνάς”
- ◆ Αύξηση των ταξιδιών με πνευματικά κίνητρα
- ◆ Η Πρίγκηπος είναι πόλος έλξης για προσκυνητές Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, λόγω του μοναστηριού του ΑγΓιώργη του Κουδουνά
  - ◆ Αξιοποίηση του Διαδικτύου για την τουριστική προβολή και το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν
  - ◆ Η ανάπτυξη του Προσκυνηματικού τουρισμού δεν έχει υψηλό επενδυτικό κόστος, καθώς δεν απαιτείται η δημιουργία υποδομών μεγάλης κλίμακας
  - ◆ Οργανωμένη προβολή, διαφήμιση των θρησκευτικών μνημείων της Πριγκήπου, στην Ελλάδα και στις ομόδοξες χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης
    - ◆ Η ενθάρρυνση των τουριστικών παραγωγών, ώστε να προβάλλουν και να αξιοποιούν τον Προσκυνηματικό τουρισμό, με τρόπο που να σέβεται και να προωθεί τη θρησκευτική κληρονομιά και τις ζωντανές παραδόσεις των τοπικών κοινωνιών
    - ◆ Άνοιγμα νέων αγορών σε Ελλάδα και Βαλκάνια
    - ◆ Άνοιγμα σε αγορές Χριστιανών και Μουσουλμάνων προσκυνητών

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- ◆ Εύκολη πρόσβαση από το αεροδρόμιο Κωνσταντινούπολης
- ◆ Ενδιαφέρον των τουριστών για ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

ΑΠΕΙΛΕΣ

- ◆ Κίνδυνος της εμπορευματοποίησης των θρησκευτικών συμβάντων και πολλές φορές τα θρησκευτικά δρώμενα, χάνουν τη θρησκευτική και προσκυνηματική τους σημασία
- ◆ Οι ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στην Τουρκία, καθώς και στις χώρες από τις οποίες προέρχονται οι προσκυνητές
  - ◆ Αρνητική δημοσιότητα από θρησκευολογικές διαφορές
  - ◆ Ο ανταγωνισμός με τα άλλα Πριγκηπόννησα, είναι έντονος
  - ◆ Αδυναμία υποδομών για να καλύψουν τις ανάγκες των παραθεριστών και τουριστών, τους θερινούς μήνες, στις 23 Απριλίου (γιορτή Αγίου Γεωργίου) και 24 Σεπτεμβρίου (γιορτή Παναγίας Μυρτιδιώτισσας, της οποίας η Ιερά Εικόνα φυλάσσεται στο μοναστήρι και γιορτή της Αγίας Θέκλας)
    - ◆ Ανεπάρκεια τουριστικών υποδομών στην περιοχή, για όσους θέλουν να επισκεφτούν τα Πριγκηπόννησα και για εναλλακτικό τουρισμό
    - ◆ Βελτίωση υποδομών άλλων όμορων τουριστικών προορισμών, με ενίσχυση του ανταγωνισμού
    - ◆ Η καθιέρωση ως τόπου για τουρισμό, μόνο όσων έχουν ιδιόκτητες εξοχικές κατοικίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μεθοδολογία θεωρείται καθοριστικό κεφάλαιο για την έρευνα, όπου αναλύεται η διαδικασία που ακολούθησε ο ερευνητής για την περάτωσή της. Στο πλαίσιο μελέτης του προσκυνήματος του ΑγΓιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο, πραγματοποιήθηκε πρωτογενής και δευτερογενής έρευνα.

Για να πραγματοποιηθεί η επιλογή της έρευνας, τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται δεν είναι μόνο τεχνικά, αλλά για να γίνει η επιλογή λαμβάνεται υπόψη το είδος και η καταλληλότητα της έρευνας, ώστε να απαντήσει στα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας και μπορεί να γίνει συνθετική χρήση των ερευνών. Πιο συγκεκριμένα, η ποσοτική έρευνα είναι η βάση της επεξήγησης, που στοχεύει στη συλλογή, ανάλυση και επεξήγηση των στοιχείων, προκειμένου να προσεγγιστεί παραγωγικά η σχέση ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011).

Η έρευνα για να είναι αποτελεσματική, συλλέγει ποσοτικά στοιχεία από δείγματα του πληθυσμού-στόχου, μέσω του δομημένου ερωτηματολογίου. Η ποσοτική έρευνα, χρησιμοποιείται αρκετές φορές για να επαληθεύσει τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας. Οι πιο συχνά χρησιμοποιημένες μέθοδοι της ποιοτικής έρευνας, είναι οι προσωπικές συνεντεύξεις face to face με τους ερωτώμενους, σε κεντρικά σημεία, στο δρόμο, στο χώρο εργασίας, τηλεφωνικές συνεντεύξεις, ταχυδρομικές έρευνες και συνεντεύξεις μέδω Διαδικτύου. Η ποσοτική έρευνα είναι η πλέον κατάλληλη, όταν οι παράγοντες που πρέπει να ελεγχθούν είναι λίγοι και συγκεκριμένοι, όπως η εύρεση σχέσης μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών (Κυριαζόπουλος και Σαμαντά, 2011). Η ποιοτική έρευνα είναι περισσότερο χρήσιμη, όταν πρέπει να γίνει έρευνα για εμπειρίες, συναισθήματα, κίνητρα, αντιλήψεις και στάσεις ατόμων.

Η παρούσα Διατριβή έχει στόχο να συμβάλλει στην ανάδειξη του Προσκυνηματικού τουρισμού, στο μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο, ενώνοντας Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Για το λόγο αυτό επιλέχτηκε να γίνει συλλογή δεδομένων από εκπροσώπους του Οικουμενικού Πατριαρχείου και προσκυνητών, υπό τη μορφή συνεντεύξεων, καθώς η συνέντευξη είναι μία από τις πιο γνωστές μεθόδους συλλογής υλικού, όπου ο μελετητής υποβάλλει στον ερωτώμενο μια σειρά από ερωτήσεις, στις οποίες καλείται να απαντήσει.

Η πρώτη συνέντευξη ήταν δομημένη και αποτελούνταν από πέντε ερωτήσεις, οι οποίες κάλυπταν όλο το φαινόμενο του Προσκυνηματικού τουρισμού, με απώτερο σκοπό την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, σχετικά με την ένωση Χριστιανών και Μουσουλμάνων στο μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά της Πρίγκηπου, μέσω αυτής της μορφής τουρισμού, από τους μετέχοντες στον εκκλησιαστικό βίο. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με e-mail, που εστάλησαν σε δύο εκπροσώπους του Οικουμενικού Πατριαρχείου και σε έναν θεολόγο εκπαιδευτικό. Η δεύτερη συνέντευξη ήταν δομημένη και αποτελούνταν από 12 ερωτήσεις σε δύο προσκυνητές Έλληνες Ορθοδόξους, που είχαν

επισκεφτεί στο παρελθόν, το μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με προσωπική επαφή.

Για την έρευνα στο επίπεδο των επισκεπτών-προσκυνητών στο μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά, καταρτήθηκαν δομημένα ερωτηματολόγια στα ελληνικά και στα τουρκικά, συγκεκριμένων ερωτήσεων, στοχεύοντας στη λήψη σαφών απαντήσεων.

Ο σχεδιασμός τους βασίστηκε σε κανόνες για να αποφευχθούν δυσνόητες έννοιες, καθοδήγηση σε συγκεκριμένες απαντήσεις, υποκειμενικές έννοιες, υποθετικές ερωτήσεις, ασαφείς έννοιες και εκφράσεις, ζήτησης προσωπικών στοιχείων (Χρήστου, 1999). Έτσι, χωρίστηκαν σε δύο μέρη, όπου το Α' μέρος περιελάμβανε 12 ερωτήσεις στην τουρκική γλώσσα, για Τούρκους Μουσουλμάνους προσκυνητές και το Β' μέρος 12 ερωτήσεις στην ελληνική γλώσσα, για Έλληνες Χριστιανούς, σχετικές αμφοτέρως με το προφίλ των προσκυνητών στον ΑγΓιώργη τον Κουδουνά της Πριγκήπου, τα οποία διανεμήθηκαν ηλεκτρονικά μέσω των φορμών Google, που αφορούν το μοναστήρι. Σε κάθε περίπτωση, συνοδεύονταν με σχετική επιστολή στην οποία αναφέρεται το θέμα και ο σκοπός της έρευνας, με την παράκληση συμμετοχής στην προσπάθεια διεξαγωγής εγκυρότερων αποτελεσμάτων.

7.2 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ

Στην παρούσα Διπλωματική εργασία, χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι δευτερογενούς έρευνας. Για να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα, κρίναμε αναγκαίο να ακολουθήσουμε τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, για να δημιουργήσουμε το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα βασιστούν τα ερωτήματα της πρωτογενούς έρευνας, που πραγματοποιήσαμε, όσο και τα συμπεράσματά της.

Μελετήσαμε διάφορους ερευνητές που έχουν μελετήσει Ειδικές και Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τη Θρησκευσιολογία και επικεντρωθήκαμε σε αυτούς που έχουν ασχοληθεί με τον Προσκυνηματικό τουρισμό, τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ, καθώς επίσης και υλικό που λάβαμε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, δια των εκπροσώπων του. Η βιβλιογραφική μας ανασκόπηση περιλαμβάνει βιβλία, άρθρα από επιστημονικά περιοδικά και εφημερίδες, καθώς και ακαδημαϊκές διατριβές. Με τον τρόπο αυτό θα είμαστε σίγουροι, ότι θα έχουμε δημιουργήσει μια επαρκή θεωρητική βάση, πάνω στην οποία απαιτείται να στηριχτεί περαιτέρω η έρευνά μας (De Vaus, 2008).

7.3 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ

Για την άντληση στοιχείων και πληροφοριών που αφορούν αποκλειστικά το ερευνητικό θέμα του Προσκυνηματικού τουρισμού στο μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, κρίθηκε απαραίτητη η συλλογή στοιχείων με τη διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας (Χρήστου, 1999). Η πρωτογενής διερεύνηση πραγματοποιήθηκε στο πεδίο “έρευνα στο επίπεδο επισκεπτών, στον ΑγΓιώργη τον Κουδουνά, στην Πρίγκηπο”, αποσκοπώντας στην αξιολόγηση του τουριστικού προϊόντος του ΑγΓιώργη του Κουδουνά και της εμπειρίας και της εμπειρίας που αποκομίζουν οι επισκέπτες-προσκυνητές.

Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

Όπως προαναφέρθηκε, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση και ανάλυση των στοιχείων που αναφέρονται στον Προσκυνηματικό τουρισμό, που ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, στο μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο. Για το σκοπό αυτό, επιτελείται βιβλιογραφική ανάλυση και πραγματοποιείται και σχετική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου και τη χειρόγραφη στατιστική, με απώτερο στόχο να αποτυπωθούν οι απόψεις 78 προσκυνητών στο μοναστήρι, κατά την περίοδο από τον Σεπτέμβριο έως το Νοέμβριο του 2017.

Ως προς τις μεθόδους έρευνας, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ποσοτικής έρευνας με τη χρήση δομημένων ερωτηματολογίων. Τα αποτελέσματα αυτής της μεθόδου συμπληρώθηκαν και με τη συλλογή πρωτογενών στοιχείων, από δομημένες συνεντεύξεις (Χρήστου, 1999).

7.3.1 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Για τις ανάγκες της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν πέντε συνεντεύξεις από εκπροσώπους του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και άτομα που έχουν προσκυνήσει στο Μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο. Τα πέντε αυτά άτομα είναι: α) Ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης, κ.Βαρθολομαίος, β) ο Αρχ. π. Ιωακείμ Μπίλλης, αρχιγραμματεύς της Αγίας και Ιεράς Συνόδου, γ) ο κ. Ιωάννης Σαρηγιαννίδης, θεολόγος εκπαιδευτικός, δ) η κ. Δήμητρα Μπέρτσα, εκπαιδευτικός, η οποία ζει και εργάζεται στις Σέρρες και προσκυνήτρια στον ΑηΓιώργη τον Κουδουνά και ε) η κ. Βαρβάρα Μορφογιάννη, δημόσιος υπάλληλος, η οποία ζει και εργάζεται στο Βόλο και προσκυνήτρια στον Άγιο.

Από τον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη, υπάρχουν αποσπάσματα από μηνύματά του στους συνδέσμους της ιστοσελίδας του Πατριαρχείου (www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=568&tla=gr, www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1115&tla=gr, www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1647&tla=gr), τα οποία βρίσκονται στο Παράρτημα της παρούσας Διπλωματικής εργασίας,, μεταγλωττισμένα από την καθαρεύουσα που χρησιμοποιεί το Φανάρι, στην καθομιλουμένη Δημοτική.

Ο Αρχ. π.Ιωακείμ Μπίλλης, Αρχιγραμματεύς της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου, απάντησε για το μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, ότι “Το Φανάρι, το ιερό κέντρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, μεριμνά να έχουν οι Πατέρες της Μονής ασφάλεια και τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την εκπλήρωση της αποστολής τους, για τη διατήρηση της Μονής.”

Ο κ. Σαρηγιαννίδης Ιωάννης, θεολόγος εκπαιδευτικός στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς Ιωαννίνων, στην ερώτηση για τα θαύματα του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, καθώς έχει προσκυνήσει στον Άγιο, μας απάντησε ότι η φήμη του Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά, είναι αρκετά διαδεδομένη ανάμεσα στους Μουσουλμάνους είτε λόγω της προφορικής διάδοσης μεταξύ των προσκυνητών για τα θαύματα του Αγίου, είτε λόγω των ρεπορτάζ από τα ΜΜΕ, που γίνονται κατά τα πανηγύρια. Στο ερώτημα για το πόσο βοηθά η γιορτή του Παιδιού στην Τουρκία, που είναι

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ημέρα αργίας για τους Τούρκους, στις 23 Απριλίου, την ίδια μέρα με τη γιορτή του Αγίου Γεωργίου, μας απάντησε πως, αυτονοήτως η προσέλευση είναι αυξημένη και λόγω της εορτής των παιδιών, στις 23/4, γεγονός που η αργία αυτή δίνει τη δυνατότητα επίσκεψης στο μοναστήρι και απόδρασης από την καθημερινότητα της πόλης. Όσον αφορά την ερώτηση για το αν προσφέρεται φαγητό στους προσκυνητές στις 23 Απριλίου, απάντησε ότι κατά τις ημέρες των εορτών δεν προσφέρεται φαγητό, αλλά ούτε σε κάποια άλλη περίοδο του χρόνου. Για το αν διαφημίζεται το μοναστήρι, απάντησε ότι η Μονή και ο Άγιος Γεώργιος δεν έχουν ανάγκη προβολής από τους ανθρώπους, δε λειτουργεί η Εκκλησία με όρους Marketing, γιατί η χαριτόβρυτος ιδιότητα του Αγίου προσφέρεται αφειδώς στους Μουσουλμάνους, που πλησιάζουν με πίστη και η διατράνωση αυτής της ευλογίας είναι, που λειτουργεί ως μέσο διάδοσης.

Οι προσκυνήτριες στον ΑγΓιώργη τον Κουδουνά, Ελληνίδες κ.κ. Μπέρτσα Δήμητρα και Μορφογιάννη Βαρβάρα, όταν ρωτήθηκαν από πού έμαθαν για το Μοναστήρι, απάντησαν και οι δύο ότι πηγαίνοντας για τουρισμό στην Πόλη και τα Πριγκηπόννησα, έμαθαν εκεί για τη Μονή, καθώς και ότι δεν αντιμετώπισαν κανένα πρόβλημα, ανεβαίνοντας με τα πόδια. Στην ερώτηση, αν οι προσκυνητές πραγματοποιούν με ταπεινότητα και σεβασμό τη διαδρομή για το Μοναστήρι, απάντησαν και οι δυο, απολύτως.

Αν είναι το Μοναστήρι ένας τουριστικός προορισμός, η Δήμητρα Μπέρτσα απάντησε ότι είναι για τους Χριστιανούς, κατά βούληση, ενώ η Βαρβάρα Μορφογιάννη απάντησε ότι είναι, σε αντίθεση με τους τουριστικούς ξεναγούς, οι οποίοι δεν προωθούν τα χριστιανικά μοναστήρια, στην περιοχή.

Στην ερώτηση αν ο Προσκυνηματικός τουρισμός στη Μονή ενισχύει την τοπική οικονομία, η Δήμητρα Μπέρτσα απάντησε “ναι, αρκετά”, ενώ η Βαρβάρα Μορφογιάννη απάντησε “δεν γνωρίζω”. Στο ερώτημα, τι σημαίνει ο Άγιος Γεώργιος ο Κουδουνάς για τις ίδιες, η Δ. Μπέρτσα απάντησε ότι ήταν ευξαβικό προσκύνημα και η Β.Μορφογιάννη, ότι ήταν μια καλή προσκυνηματική εμπειρία.

Αν θα ξαναπήγαιναν στο Μοναστήρι, και οι δύο απάντησαν ναι, με μεγάλη χαρά και στην ερώτηση αν ενώνει ο Προσκυνηματικός τουρισμός στον ΑγΓιώργη τον Κουδουνά της Πριγκήπου, η Δ.Μπέρτσα απάντησε ότι ναι, όντως έτσι είναι, γιατί όλοι οι άνθρωποι είναι κάτω από τον ίδιο Θεό, εκεί δεν ξεχωρίζεις Τούρκος ή Έλληνας, Χριστιανός ή Μουσουλμάνος, ενώ η Β.Μορφογιάννη απάντησε ότι συμφωνεί σε αυτό και πιο πολλοί προσκυνητές ήταν Μουσουλμάνοι, αφού ξεχώριζαν από τη γλώσσα που μιλούσαν και από την ενδυμασία.

Κατά τη διάρκεια των δύο συνεντεύξεων από τις παραπάνω προσκυνήτριες, η ερευνήτρια ήταν παρούσα και λάμβανε αυτές τις συνεντεύξεις από τις ερωτώμενες, καταγράφοντας τις όποιες απαντήσεις αυτών. Για το λόγο αυτό, οι συνεντευξιαζόμενες συναντήθηκαν σε προκαθορισμένο χρόνο με την ερευνήτρια, η οποία θα λάμβανε τη συνέντευξη.

7.3.2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Όπως έχει προαναφερθεί, για τις ανάγκες της παρούσας Διπλωματικής εργασίας, πραγματοποιήθηκε έρευνα με ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια (ένα στην τουρκική γλώσσα και ένα στην ελληνική γλώσσα), μέσω των φορμών Google. Η έρευνα διεξήχθη από το Σεπτέμβριο έως το Νοέμβριο του 2017 και σε αυτήν απάντησαν 78 άτομα, σε 12 ερωτήσεις.

Η ερώτηση 1, που αναφερόταν στα φύλα των προσκυνητών, η πλειοψηφία των επισκεπτών ήταν θηλυκού γένους, σε ποσοστό 56,41%, ενώ οι αρσενικού στο 43,58%.

Ζητήσαμε από τους προσκυνητές, στην ερώτηση 2, να τοποθετήσουν τον εαυτό τους σε μια από τις τέσσερις ηλικιακές ομάδες και οι απαντήσεις τους μας οδηγούν στο συμπέρασμα, πως η πολυπληθέστερη ομάδα ήταν των 25-40, καθώς απάντησε το 37,17%. Η ηλικιακή ομάδα με τους λιγότερους προσκυνητές, είναι η πρώτη 18-25, που εκεί ανήκει το 15,38% των επισκεπτών, ενώ η ομάδα 40-60, απαντήθηκε από το 30,76% και η ομάδα 60 και άνω, απαντήθηκε από το 16,66%.

Στην ερώτηση 3, όσον αφορά το θρήσκευμα, το 23,07%, απάντησαν ότι είναι Χριστιανοί, ενώ το 69,23 που είναι και η πλειοψηφία, δήλωσαν Μουσουλμάνοι και το 7,69 δήλωσαν “Άλλο”.

Το ερώτημα 4, “από πού προέρχεστε?”, ο τόπος διαμονής της πλειοψηφίας των προσκυνητών είναι η Κωνσταντινούπολη και η Πρίγκηπος, καθώς από εκεί προέρχεται το 51,28%. Η Ελλάδα συγκεντρώνει το 10,25%, η Σμύρνη και το Canakkale το 7,69%, η Άγκυρα και το Nevsehir το 6,41%, ενώ το 3,84% προέρχεται από το Bankesir και το 1,28% από την Amasya της Τουρκίας.

Στο ερώτημα 5, πόσες φορές έχουν επισκεφθεί το μοναστήρι του Αγ. Γιώργη Κουδουνά, το 44,87% που είναι και η πλειοψηφία, απάντησε 2-4 φορές και ακολουθεί η απάντηση “1η φορά επισκέπτομαι το μοναστήρι”, σε ποσοστό 28,20%, ενώ το 26,92% απάντησε πάνω από 5 φορές.

Η ερώτηση 6 αναφέρεται στο αν διανυκτέρευσαν οι προσκυνητές ή όχι και είχαμε ίσα ποσοστά, το 50% για την απάντηση “Ναι” και το 50% για την απάντηση “Όχι”.

Στην ερώτηση 7 ζητήσαμε από τους προσκυνητές του Αγ. Γιώργη Κουδουνά, να επιλέξουν το κίνητρο που τους οδήγησε στην επιλογή του ως προσκυνηματικό προορισμό. “Η πίστη” και “το Τάμα” συγκεντρώνουν το 84,60%, αφού για το καθένα ισχύει το 42,30%. “Η περιέργεια” ως κίνητρο συγκέντρωσε το 11,53% και το 3,84% απάντησε “Άλλο” κίνητρο.

Στο 8ο ερώτημα αν θα ξαναεπισκεφτούν το μοναστήρι του Αγ. Γιώργη Κουδουνά, όλοι απάντησαν “Ναι”, σε ποσοστό 100%.

Η απάντηση στην ερώτηση 9, για το ποιες ημερομηνίες προτιμούν να επισκεφτούν το μοναστήρι, το 53,84% απάντησε στις 23/4, μέρα γιορτής του Αγίου Γεωργίου, το 24,35% στις 24/9, μέρα γιορτής της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και Αγίας Θέκλας και το 21,79 απάντησε άλλη ημέρα.

***Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγίου Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο***

Η απάντηση στην ερώτηση 10, στο αν ο Προσκυνηματικός τουρισμός βοηθά στην ανάπτυξη μιας περιοχής και ευρύτερα μιας χώρας, σε απόλυτη πλειοψηφία το 96,15% απάντησε “Ναι” και το 3,84% απάντησε “Όχι”.

Η ερώτηση 11, για το ποιες κατηγορίες ατόμων ηλικιακά επηρεάζει ο Προσκυνηματικός τουρισμός, το 46,15% απάντησε 40-60 ετών, το 34,61% για τις ηλικίες 60 ετών και άνω, το 17,94% για την ομάδα 25-40 ετών και μόλις το 1,28% για τις ηλικίες 18-25 ετών.

Στην τελευταία ερώτηση 12, για το αν βλέπουν με περισσότερη συμπάθεια μετά το Προσκύνημα, οι μεν Χριστιανοί τους Μουσουλμάνους και οι δε Μουσουλμάνοι τους Χριστιανούς, το 82,05% απάντησε θετικά και το 17,94% απάντησε αρνητικά.

Συμπερασματικά, από τις απαντήσεις των προσκυνητών διαπιστώσαμε ότι το κίνητρο πραγματοποίησης αυτού του ταξιδιού, ήταν το Τάμα και η Πίστη. Η πλειοψηφία των προσκυνητών ήταν Μουσουλμάνοι, προέρχονται από την Κωνσταντινούπολη και την Πρίγκηπο και οι περισσότεροι επισκέφτηκαν το μοναστήρι του Αγίου Γιώργη Κουδουνά, στις 23 Απριλίου, μέρα της γιορτής του Αγίου Γεωργίου, καθώς επίσης, και ότι μετά το Προσκύνημα βλέπουν με συμπάθεια ο ένας τον άλλον, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι, οι περισσότεροι εξ'αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η γιορτή του ΑηΓιώργη του Κουδουνά της Πριγκήπου, αποτελεί το μαζικότερο προσκύνημα στην Τουρκία. Οι προσκυνητές είναι κυρίως Μουσουλμάνοι και όλοι οι Μουσουλμάνοι που κατάγονται από την Ανατολή, γνώριζαν τον Άγιο Γεώργιο από την παράδοση, τα παραμύθια, την ιστορία. Ο άγιος θυσίασε τη ζωή του με την πίστη του και επηρεάζει το λαό της Τουρκίας, ανεξάρτητα από τη θρησκεία που ανήκει ο πιστός. Οι Μουσουλμάνοι προσκυνητές αγγίζουν ευλαβικά τις εικόνες, προσεύχονται με τα χέρια προς τα πάνω, δείγμα της μουσουλμανικής θρησκείας και όταν πραγματοποιηθεί η ευχή τους, πρέπει να επιστρέψουν στο μοναστήρι, να προσφέρουν ζαχαρωτά στο πλήθος και λάδι στη Μονή. Ο ΑηΓιώργης ο Κουδουνάς, αναδεικνύει την ανάγκη του ανθρώπου να πιστέψει στα θαύματα, ανεξάρτητα από τη θρησκεία στην οποία πιστεύει.

Η ανάπτυξη του Προσκυνηματικού τουρισμού στο μοναστήρι του ΑηΓιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο, μπορεί να γίνει με την ανάδειξη του θρησκευτικού πλούτου της περιοχής και τα κίνητρα να είναι αποκλειστικά και μόνο θρησκευτικά-προσκυνηματικά, χωρίς να υπεισέρχονται οικονομικοί λόγοι. Είναι πολύ βασικό, ο προσκυνητής να προσεγγίζεται ως ανθρώπινη μονάδα και όχι ως οικονομική. Αυτή η σημαντική και ουσιώδης παράμετρος, θεωρείται ως ένα βασικό ποιοτικό χαρακτηριστικό, που δίνει διαχρονικότητα και ουσία στον Προσκυνηματικό τουρισμό.

Άλλη βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξή του, είναι και ο σεβασμός των ιερών χώρων και κανονισμών. Οι προσκυνητές πρέπει να σέβονται την ιερότητα του χώρου, να προσέρχονται ευπρεπώς ενδεδειμένοι, να σέβονται τα ωράρια του μοναστηριού και τις ανάγκες των μοναχών, να τηρείται ησυχία και τάξη, ώστε να μην διαταράσσεται το ησυχαστικό κλίμα του μοναστηριού και να προσέρχονται με σεβασμό και ευλάβεια. Όταν τηρούνται όλα τα παραπάνω, οι προσκυνητές θα ωφεληθούν από την επίσκεψη στο μοναστήρι. Το κατανοητικό κλίμα που υπάρχει στη Μονή, συνδυασμένο με το φυσικό κάλλος που την περιβάλλει, οδηγούν στην ψυχική ανάταση και το προσκύνημα συμβάλλει καταλυτικά στη βελτίωση της πνευματικής και ψυχικής κατάστασης των προσκυνητών.

Οι κοινές λατρευτικές συνήθειες Μουσουλμάνων και Χριστιανών στη Μικρασία, μας δείχνουν πόσο δυνατή ήταν η πίστη του υπόδουλου Χριστιανικού έθνους των Ελλήνων, που παρόλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισε, κατάφερε να επιβιώσει και να δυναμώσει τη θέση του, μπαίνοντας στην κοινωνία των συγκατοίκων του Μουσουλμάνων.

Στον κατατρεγμένο Χριστιανό ή Μουσουλμάνο Μικρασιάτη, δεν υπήρχε διάκριση όσον αφορά τη φτώχεια, την ένδεια, την ανέχεια, τη δυστυχία. Σε αυτές τις περιοχές όπου συνυπήρξαν πληθυσμοί που ανήκαν και στις δύο πνευματικές παραδόσεις, οι Μουσουλμάνοι αποδέχονταν τις θαυματουργικές παρεμβάσεις του Χριστού, της Θεοτόκου και διαφόρων Χριστιανών Αγίων, όπως του Αγίου Γεωργίου.

Παρόλο που οι Μουσουλμάνοι αρκετές φορές είχαν ενδοιασμούς εύλογους να επικαλεστούν τα ιερά πρόσωπα του Χριστιανισμού, θεωρούσαν ότι το να παρέμβουν ήταν

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

τελείως φυσικό, γιατί υπάρχουν και έχουν παρεμβατική δύναμη, για το λόγο ότι το Ισλάμ δέχεται πως ο δικός του Θεός είναι ο ίδιος Θεός με αυτόν της Ιουδαϊκής και Χριστιανικής παράδοσης.

Τα θαύματα που έχουν σημειωθεί μέχρι και σήμερα, είναι η διαρκής πρόσκληση του Χριστού, της Θεοτόκου και των αγίων προς τους μουσουλμάνους αδελφούς μας, για να προσέλθουν στη Χριστιανική θρησκεία. Η Θεοτόκος και οι άγιοι παίρνουν τη δύναμη από τον Χριστό, για να κάνουν θαύματα και η δύναμη αυτή είναι η φανέρωση της Θεότητας του Ιησού και της Αγίας Τριάδος.

Οι Μουσουλμάνοι προσκυνητές στο μοναστήρι του ΑγΓιώργη του Κουδουνά, έχουν τόσο ανάγκη την παρηγοριά και την ελπίδα, που μόνο οι Χριστιανοί Άγιοι και ιδιαίτερα ο Άγιος Γεώργιος, θα μπορούσαν να δώσουν σε όλους. Έτσι, η Ιερά Μονή του ΑγΓιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο, γίνεται τόπος συνάντησης και πόλος έλξης για Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, οι οποίοι κάτω από του Προσκυνηματικού τουρισμού, ενώνονται και γίνονται ένα, τιμώντας τον Άγιο στο έπακρο.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η σταθερή τουριστική ροή στην Πρίγκηπο, που προκύπτει από τη συνεχή εισροή τουριστών για προσκυνηματικούς λόγους, δίνει επιπλέον κίνητρα στην τοπική κοινωνία για ανάπτυξη, αλλά και μια σταθερή εργασιακή σχέση με τους εργαζόμενους στον τουριστικό τομέα. Αυτό μακροπρόθεσμα στην οικονομία, μεταφράζεται ως ανάπτυξη της περιοχής.

Η Πρίγκηπος διαθέτει έναν πλούτο θρησκευτικών πόρων, ο οποίος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί προς το παρόν, σχεδόν ανεξερεύνητος. Όμως η περιοχή είναι γνωστή στην Τουρκία και στο εξωτερικό για τις φυσικές της ομορφιές και τα πολιτιστικά της στοιχεία, προσελκύνοντας τουρίστες. Προκειμένου όμως να έχει την ιδανική ανάπτυξη ο Προσκυνηματικός τουρισμός στην περιοχή, πρέπει τις ενέργειες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, να συνδράμουν και όλοι οι αρμόδιοι φορείς (σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο) για την ανάπτυξη, την προώθηση και την προβολή της περιοχής.

Πιο συγκεκριμένα, να γίνει η ανάδειξη και προαγωγή των θρησκευτικών και πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής, αλλά και με την ταυτόχρονη ενημέρωση, η προαγωγή του Προσκυνηματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή και η καθιέρωση της Προσκυνηματικής Διαδρομής, με την ονομασία “Άγιος Γεώργιος Κουδουνάς”, στα πλαίσια των Προσκυνηματικών Περιηγήσεων. Απαραίτητη θεωρείται και η ενημέρωση των διαμορφωτών γνώμης για τις δυνατότητες που παρέχονται στην περιοχή της Πρίγκηπου, για ανάπτυξη του Προσκυνηματικού τουρισμού, ώστε οι προσκυνητές να μπορέσουν να ανακαλύψουν τις άγνωστες πτυχές της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς, να βιώσουν την ορθόδοξη παράδοση και να απασχοληθούν δημιουργικά, κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Απώτερος στόχος θα είναι, διαμέσου της ενημέρωσης των παραγωγών των υπηρεσιών και αγαθών του Προσκυνηματικού τουρισμού, να προσφέρεται αναψυχή και ξεκούραση των προσκυνητών.

Προκειμένου να προβληθούν οι υπάρχοντες πόροι για την ανάπτυξη του Προσκυνηματικού τουρισμού στην Πρίγκηπο και της καθιέρωσης της Προσκυνηματικής Διαδρομής “Άγιος Γεώργιος Κουδουνάς, κρίνεται απαραίτητο να γίνεται ενημέρωση και

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

διαφήμιση, κυρίως για τις παρακάτω δυνατότητες

- ✓ Για ξεναγήσεις θρησκευτικού και ιστορικού χαρακτήρα, κατά τη διάρκεια των οποίων θα γίνονται επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες και άλλα μνημεία θρησκευτικής και εκκλησιαστικής κληρονομιάς, που διαθέτει το νησί
- ✓ Για ξεναγήσεις ιστορικής διαδρομής των μνημείων, όπου τα θρησκευτικά και τα ιστορικά στοιχεία θα συνδυάζονται
- ✓ Για προγραμματισμένη μελέτη στις βιβλιοθήκες των εκκλησιών και μοναστηριών
- ✓ Για διοργάνωση θεολογικών συνεδρίων, ομιλιών, διαλέξεων και συζητήσεων, με ανάλογο περιεχόμενο
- ✓ Για δυνατότητα ενασχόλησης και εξοικείωσης με την παραδοσιακή κουζίνα της περιοχής, κατά τη διάρκεια παραμονής των προσκυνητών στην περιοχή
- ✓ Ενασχολήσεις με τη φύση, σε συνεργασία με τις τοπικές επιχειρήσεις, όπως: περιπάτους σε μονοπάτια φυσικής ομορφιάς, που μπορούν να παρέχονται κατά κανόνα και σύμφωνα με τις προτιμήσεις των τουριστών-προσκυνητών, σε συνδυασμό με παρακολούθηση θρησκευτικών εορτών και εθίμων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΤΑΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ

“Εκτός από τον χαιρετισμό και τις ευλογίες, σας εφράζω τις ευχαριστίες μου για την αγάπη σας προκάλεσε την πρόσκλησή σας αυτή. Αυτή η αγάπη σας είναι το πολυτιμότερο δώρο, που μας προσφέρετε. Γιατί πράγματι, για κάθε άνθρωπο αυτό που πάντα λείπει και το ζητούμενο, είναι η αγάπη από τον άλλον. Αυτό γνώριζε ο Απ. Παύλος, όταν έγραφε προς τους Ρωμαίους “μηδενί μηδέν οφείλετε ειμή το αγαπάν αλλήλους” (Ρωμ. 13, 8).

Η σοφία των Αγίων έχει επιγραμματικώς διακηρύξει την αλήθεια ότι “ω, γαρ τις ηττήται, τούτω και δεδούλωται” (Β'Πέτρ. 2, 20). Η χριστιανική πίστη έχει πρότυπα για κάθε ηλικία και κάθε μορφωτική και κοινωνική κατάσταση, για τα μωρά του κόσμου και για τους σοφούς του, για τους αδυνάτους και για τους ισχυρούς, για τους πλούσιους και για τους φτωχούς. “Ο σαρκωθείς και επί το εκούσιον πάθος ήδη ερχόμενος Θεός-Λόγος, μας έδωσε τη δυνατότητα να αποκτήσωμεν 'νουν Χριστού'(Α' Κορ. 2, 16) και με αυτόν να βλέπουμε και να αντιμετωπίζουμε τα πάντα. Και αυτός ο “νους Χριστού” επιβάλλει σεβασμό προς όλους και προς όλη τη δημιουργία και “σύνεσιν εν πάσι” (Β'Τιμ. 2, 8), επιβάλλει την αγάπη για τον συνάνθρωπο.

Ο συνδυασμός μάλιστα, της επιστημονικής σας έρευνας, με ένα άγιο θρησκευτικό προσκύνημα βεβαιώνει ότι είστε άνθρωποι που έχετε “νουν Χριστού” και επομένως, δικαιούμαστε να στηρίζουμε πολλές χρηστές ελπίδες στα αγαπητά σας πρόσωπα και στο επιστημονικό σας έργο.

Απευθυνόμενος σε ανθρώπους του πνεύματος, σε πανεπιστημιακούς και μέλη της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας, ότι έχουμε όλοι το ίδιο ενδιαφέρον για την παιδεία και ότι είμαστε πεπεισμένοι για την ύψιστη σπουδαιότητά της για το μέλλον της κοινωνίας μας. Η υποτίμηση της παιδείας και η υποταγή της εκπαίδευσης στη λογική της χρησιμοθηρίας, είναι ένδειξη πνευματικού μαρασμού. Διαπλάθουμε τότε, ανθρώπους ανυποψίαστους για τα θεμελιώδη προβλήματα της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ο άνθρωπος δε μπορεί να βρει την αληθινή ζωή όπου θέλει και όπως εκείνος θέλει. Δεν υπάρχει ελευθερία χωρίς την αλήθεια ή έξω από την αλήθεια. “Η αλήθεια ελευθερώσει υμάς” (Ιωάν. 8, 32) ”(πηγή από τα πατριαρχικά μηνύματα των παρακάτω συνδέσμων: www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=568&tla=gr, www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1115&tla=gr, www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1647&tla=gr μεταγλωττισμένα από την καθαρεύουσα που χρησιμοποιεί το Φανάρι, στην καθομιλούμενη Δημοτική).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

- ◆ Ποιο είναι το όνομά σας και το επάγγελμά σας?
- ◆ Σε ποια περιοχή ζείτε?
- ◆ Πώς μάθατε για το Μοναστήρι του Αηγιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο?
- ◆ Ποιο ήταν το κίνητρο για να πραγματοποιήσετε αυτό το προσκυνηματικό ταξίδι?
- ◆ Συναντήσατε κάποιο πρόβλημα κατά τη διάρκεια της διαδρομής προς το Μοναστήρι?
- ◆ Πιστεύετε ότι οι προσκυνητές ακολουθούν με ταπεινότητα και σεβασμό τη διαδρομή?
- ◆ Θεωρείτε ότι το Μοναστήρι είναι ένας τουριστικός προορισμός? Και γιατί?
- ◆ Ενισχύει την τοπική οικονομία, το Προσκύνημα στον ΑηΓιώργη τον Κουδουνά?
- ◆ Τι σημαίνει για σας, ο ΑηΓιώργης ο Κουδουνάς?

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 1

HACILAR ICIN ANKET MANASTIRINDA AZIZ YORGO KUDUNAS BUYUKADA

“Hac turizm birlestiren Hristiyanlar ve Muslumanlar. Vaka Analizi: Aziz Yorgo Kudunas Manastir , Buyukada”

Sayin Bay ve Bayanlar,

Eger anket'ime biraz vaktinizi ayirirssaniz hazirlamis oldugum yuksel tahsil Tezim'e cok yardimci olursunuz. Tezim 'in konucu “Dinsel Turizm, Muslumanlari ve Hirstiyanalri birbirine dahada yakinlastirir”. Arastirma konum: Aziz Yorgo Kudunas manastiri Buyukada. Hepinize ilginiz icin cok tessekur ederim.

Areti Kalavrioti, Iskan ve Bolgesel Kalkinma Bolumu, Thessaliya Teknik Universitesi Yuksek Tahsil ogrencisi.

Takipci Profesör: Aristidis Sapunakis.

E-mail: aretha.kaiav@gmail.com

1.Seks

- Erkek
- Kadin

2. Yas

- 18-25
- 25-40
- 40-60
- 60 +

3. Din

- Hristiyan
- Musluman
- Diger

4. Neredensin”

- Ulke
- Bolge

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

5. Manastir'a kac defa geldiniz?

- <2
- 3-4
- >5

6. Yere gece?

- Evet
- Hayir

7. Aziz Yorgo Kudunas na nicin geliyorsunuz?

- Yemin
- Inanc
- Merak
- Diger

8. Aziz Yorgo Kudunas, Buyukada ya teklar ziyarete gelecekmisiniz?

- Evet
- Hayir

9. Aziz Yorgo Kudunas, Buyukada'ya Ne zaman gelmeyi tercih ediyorsun?

- 23 Nisan (Aziz Yorgo-St. George Kutlamari)
- 24 Eylul (Panagia Myrtidiotissa ve Agia Thekla Kutlamari)
- Diger

10. Ziyaretciler, Adaya katkida bulunuyor mu?

- Evet
- Hayir

11. Hac turizmini hangi yaslar yapiyorlar?

- 18-25
- 25-40
- 40-60

Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

60+

12. Hac Sonra Hristiyanlar Muslumanlar ve Muslumanlar Hristiyanlara sempatik?

Evet

Hayir

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 2

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΜΕ ΘΕΜΑ:

“ Ο ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΝΩΝΕΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΗΓΙΩΡΓΗ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ”

Αγαπητή κυρία/-ε,

Το παρόν ερωτηματολόγιο εντάσσεται στο πλαίσιο εκπόνησης της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας μου, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, με θέμα: “Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ-Γιώργη του Κουδουνά, στην Πρίγκηπο”.

Θα εκτιμούσα αν διαθέτατε λίγο από το χρόνο σας, για να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν.

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι πολύτιμη βοήθεια. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων, για τη συνεργασία και τον χρόνο σας.

Αρετή Καλαβριώτη, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Τμήματος Μηχανικών, Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΤΜΧΠΠΑ), Πολυτεχνικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Επιβλέπων καθηγητής: Αριστείδης Σαπουνάκης

E-mail: aretha.kalav@gmail.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΩΝ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΗΓΙΩΡΓΗ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ, ΣΤΗΝ ΠΡΙΓΚΗΠΟ

1. ΦΥΛΟ

Άνδρας

Γυναίκα

2. ΗΛΙΚΙΑ

18-25

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αγ. Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- 25-40
  - 40-60
  - 60+
3. ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ
- Χριστιανός
  - Μουσουλμάνος
  - Άλλο
4. ΑΠΟ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΕΣΤΕ?
- Χώρα
  - Περιφέρεια
5. Πόσες φορές έχετε επισκεφτεί το Μοναστήρι του Αγ. Γιώργη του Κουδουνά?
- 1η φορά
  - 2-4
  - 5 και άνω
6. Κατά την επίσκεψή σας στο Μοναστήρι, διανυκτερεύσατε στην περιοχή?
- Ναι
  - Όχι
7. Ποιο είναι το κίνητρο που σας ώθησε να επισκεφτείτε το Μοναστήρι?
- Τάμα
  - Πίστη
  - Περιέργεια
  - Άλλο
8. Θα επισκεφτείτε ξανά το Μοναστήρι του Αγ. Γιώργη του Κουδουνά?
- Ναι
  - Όχι
9. Πότε προτιμάτε να επισκέπτεστε το Μοναστήρι?
- 23 Απριλίου (γιορτή του Αγίου Γεωργίου)
  - 24 Σεπτεμβρίου (γιορτή της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας και της Αγίας

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Θέκλας)

- Άλλο

10. Πιστεύετε ότι ο Προσκυνηματικός τουρισμός βοηθά στην ανάπτυξη μιας περιοχής>

- Ναι
 Όχι

11. Ποια κατηγορία ανθρώπων επηρεάζει περισσότερο ο Προσκυνηματικός τουρισμός?

- 18-25
 25-40
 40-60
 60 και άνω

12. Βλέπετε με περισσότερη συμπάθεια μετά το Προσκύνημα, οι μεν Χριστιανοί τους Μουσουλμάνους και οι δε Μουσουλμάνοι τους Χριστιανούς?

- Ναι
 Όχι

Γ'. ΟΡΘΟΔΟΞΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ, ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με έδρα την Κωνσταντινούπολη και με αρχηγό τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο, που φέρει τον τίτλο του Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως και Νέας Ρώμης και προσαγορεύεται “Παναγιότατος”.

2. Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, με έδρα την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και με Αρχηγό τον Μακαριότατο Πάπα και Πατριάρχη Αλεξανδρείας κ.κ. Θεόδωρο Β'.

3. Το Πατριαρχείο Αντιοχείας, με έδρα τη Δαμασκό της Συρίας και Αρχηγό τον Μακαριότατο Πατριάρχη Αντιοχείας κ.κ. Ιωάννη Γ'.

4. Το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, με έδρα τα Ιεροσόλυμα στο Ισραήλ και με Αρχηγό τον Μακαριότατο Πατριάρχη Ιεροσολύμων κ.κ. Θεόφιλο Γ'.

ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΕΣ ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

1. Η Εκκλησία της Ρωσίας, με έδρα τη Μόσχα και Αρχηγό τον Μακαριότατο Πατριάρχη Μόσχας και πάσης Ρωσίας κ.κ. Κύριλλο.
2. Η Εκκλησία της Σερβίας, με έδρα το Βελιγράδι και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Πεκίου, Μητροπολίτη Βελιγραδίου και Καρλοβικίου και Πατριάρχη των Σέρβων κ.κ. Ειρηναίο.
3. Η Εκκλησία της Ρουμανίας, με έδρα το Βουκουρέστι και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Βουκουρεστίου, Μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας και Πατριάρχη Ρουμανίας και Τοποτηρητή του θρόνου της Καισάρειας Καππαδοκίας κ.κ. Δανήλ.
4. Η Εκκλησία της Βουλγαρίας, με έδρα τη Σόφια και Αρχηγό τον Μακαριότατο Μητροπολίτη Σόφιας και Πατριάρχη Πάσης Βουλγαρίας κ.κ. Νεόφυτο.
5. Η Εκκλησία της Γεωργίας, με έδρα την Τιφλίδα και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Μιτσχέτης και Τιφλίδας και Καθολικό Πατριάρχη Πάσης Γεωργίας κ.κ. Ηλία Β'.
6. Η Εκκλησία της Κύπρου, με έδρα τη Λευκωσία και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Νέας Ιουστινιανής και Πάσης Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομο Β'.
7. Η Εκκλησία της Ελλάδος, με έδρα την Αθήνα και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμο.
8. Η Εκκλησία της Πολωνίας, με έδρα τη Βαρσοβία και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Βαρσοβίας και Πάσης Πολωνίας κ.κ. Σάββα.
9. Η Εκκλησία της Αλβανίας, με έδρα τα Τίρανα και Αρχηγό τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Τιράνων και Πάσης Αλβανίας κ.κ. Αναστάσιο.
10. Η αυτόνομος Εκκλησία Τσεχίας και Σλοβακίας, με έδρα την Πράγα και Προϊστάμενο τον Σεβασμιότατο Αρχιεπίσκοπο Πράγας και Μητροπολίτη Τσεχίας και Σλοβακίας κ.κ. Χριστόφορο.
11. Η αυτόνομος Αρχιεπισκοπή Φινλανδίας, με έδρα το Κουόπιο της Φινλανδίας και Προϊστάμενο τον Σεβασμιότατο Αρχιεπίσκοπο Καρελίας και Πάσης Φινλανδίας κ.κ. Λέοντα.

(www.ec-patr.org)

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Δ'. ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ

- ◆ Ιερός Μητροπολιτικός Ναός Αγίου Δημητρίου Πριγκήπου
- ◆ Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πριγκήπου
- ◆ Ιερός Κοιμητηριακός Ναός Προφήτου Ηλιού
- ◆ Ιερόν Ναϊδίων Αγίων Θεοδώρων Πριγκήπου
- ◆ Ιερόν Αγίασμα Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Πριγκήπου
- ◆ Ιερόν Αγίασμα Αγίας Φωτεινής Πριγκήπου
- ◆ Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου Χάλκης
- ◆ Ιερός Κοιμητηριακός Ναός Αγίας Βαρβάρας Χάλκης
- ◆ Ιερόν Αγίασμα Αγίας Παρασκευής Χάλκης
- ◆ Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου Αντιγόνης
- ◆ Ιερός Ναός Προφήτου Ηλιού Κοιμητηρίου Αντιγόνης
- ◆ Ιερός Ναός Γενεσίου της Θεοτόκου νήσου Πρώτης
- ◆ Κοινοτικόν Κοιμητήριον Προφήτου Ηλιού Πρώτης
- ◆ Αγίασμα Αγίας Φωτεινής Πρώτης (www.ec-patr.org)

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΠΟΥ ΠΗΓΑΙΝΟΥΝ ΓΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ

- Ο Άγιος Δημήτριος στην Ξηροκρήνη, όσοι έχουν προβλήματα με τη φωνή και δυσλεξία
- Ο Άγιος Παντελεήμονας στο Κουσκουντζούκι (Χρυσοκέραμος), τον Ιούλιο στη γιορτή
- Η Αγία Κυριακή στο Αρναούτκιϊ (Μέγα Ρεύμα), στη γιορτή της, 7 Ιουλίου
- Η Αγία Παρασκευή στην Παναγία Παλαιού Μπάνιου Διπλοκιονίου
- Η εκκλησία των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, στο Μέγα Ρεύμα
- Η Παναγία η Βαλουκλιώτισσα, όπου είναι και τα μνήματα των Πατριαρχών (www.pontos-news.gr)

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 21. Προσκυνητές πηγαίνουν στο Ναό του Αγίου Ιακώβου, Κομποστέλα

Πηγή: caminotravelcenter.com/850

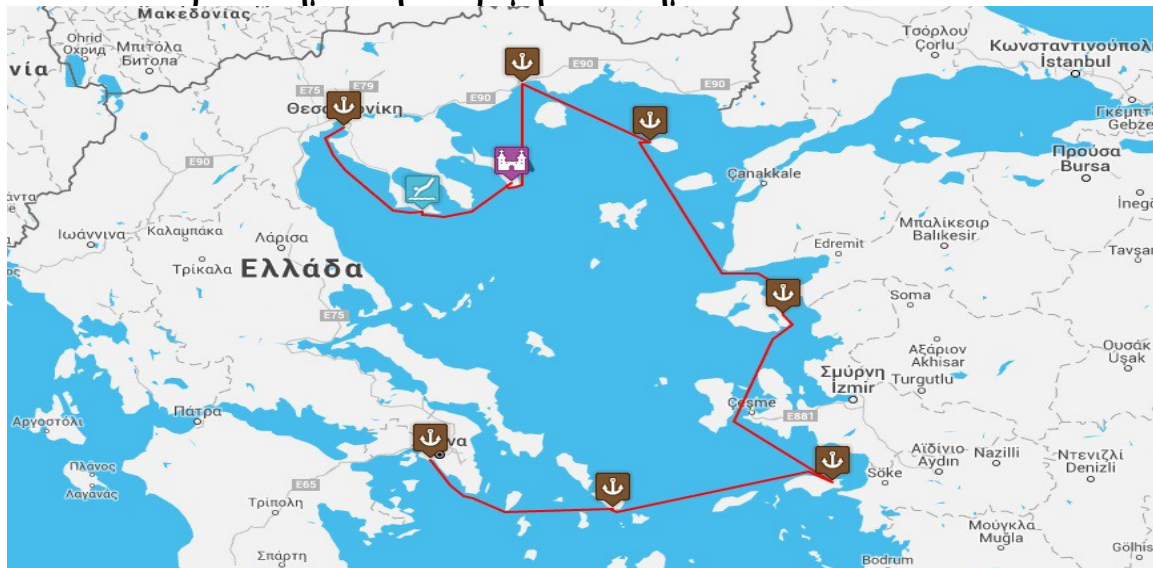
Εικόνα 22. Ινδοί προσκυνητές στον ποταμό Γάγγη

Πηγή: www.metrogreece.gr/649

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Εικόνα 23. Προσκνηματική Διαδρομή “Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου”

Πηγή: travel.oramaworld.com/869

Εικόνα 24. El Camino de Santiago de Compostela

Πηγή: www.catisart.gr/3260

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Εικόνα 25. Αλεβίτες Μουσουλμάνοι

Πηγή: www.triklopodia.gr/400

Εικόνα 26. Μπεκτασήδες Μουσουλμάνοι-Δερβίσηδες

Πηγή: www.weloveist.com/1200

*Καλαβριώτη Ι. Αρετή Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Αη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

Εικόνα 27. Προσκυνητές στον ΑηΓιώργη τον Κουδουνά

Πηγή: yorgosthalassis.blogspot.com/293

Εικόνα 29. Η εικόνα του ΑηΓιώργη του Κουδουνά

Πηγή: anazhthseis-elena.blogspot.gr/372

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αγία Γραφή
- Αλατζάς Ι. (1999), *“Η Αλεβιτική-Μπεκτασική ταυτότητα στη σύγχρονη Τουρκία και οι πολιτικές προεκτάσεις του προβλήματος στην Ελλάδα”*, Αθήνα: εκδ. Βάνιας
- Ανδριώτης Κ. (2008), *“Αειφορία και Εναλλακτικός τουρισμός”*, Αθήνα: εκδ. Σταμούλης
- Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος (2009), *“Προσκνηματικές Περιηγήσεις”*, Ζάκυνθος:Α' Πανελλήνιο Συνέδριο, χαιρετισμός
- Ασλάν Δ. (2008), *“Ο Θρησκευτικός τουρισμός ως μια μορφή τοπικής ανάπτυξης. Η περίπτωση της νήσου Τήνου”*, Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ
- Ατζέμογλου Ν. (1990), *“Τα Αγιάσματα της Πόλης”*, Αθήνα: ΙΜΕ
- Βαρβαρέσος Σ. (2008), *“Οικονομική του τουρισμού. Εννοιολογικές, Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις από το 19ο-21ο αι.”*, Αθήνα: εκδ. Προπομπός
- Βατίδου Ο. (2002), *“Η χριστιανικότητα των Τούρκων και οι Έλληνες της Μικρασίας”*, Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση
- Βελισσαρίου Ε. (2000), *“Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού”*, Πάτρα: ΕΑΠ
- Βρυώνης Σ. (1996) *“Η παρακμή του μεσαιωνικού ελληνισμού στη Μικρασία και η διαδικασία εξισλαμισμού (11ος-15ος αι.)”*, Αθήνα: ΜΙΕΤ
- Γιαννουλάτος Α. (2000), *“Ισλάμ, Θεολογική επισκόπησις”*, Αθήνα: εκδ. Πορευθέντες
- Γκίνης Ν.-Στράτος Κ. (1999), *“Εκκλησίες της Κωνσταντινούπολης”*, Αθήνα: εκδ. Καστανιώτης
- Εγκυκλοπαίδεια “Σύμβουλος των Νέων” (1992), Αθήνα: ΟΕΕ ΑΤΛΑΣ

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενόψει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- Εγκυκλοπαίδεια “Για σας παιδιά” (1975), Αθήνα: εκδ. ΑΥΛΟΣ
- Εξερτζόγλου Χ. (1996), “Εθνική ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη, τον 19ο αι.. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, 1861-1912”, Αθήνα: εκδ. Νεφέλη
- Ζαχαριάδου Ε. (2011), “Η λατρεία των Αγίων στους Τούρκους”. Διεθνές Συμπόσιο με θέμα: “Το Βυζάντιο στην ιστορική συνέχεια”, διοργάνωση Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών (10/7)
- Ηγουμενάκης Ν. και Κραβαρίτης Κ. (2004), “Τουρισμός: Βασικές έννοιες”, Αθήνα: Interbooks
- Καζάκος Π. και Λιαργκόβας Π. (2001), “Η ελληνοτουρκική οικονομική συνεργασία”, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση
- Καλοκάρδου Ρ. και Κραντονέλλης Κ. (2005), “Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και κρίσιμες χωρητικότητες σε τουριστικές περιοχές της Δυτ. Ελλάδας”, εισήγηση στο συνέδριο HELEXPO
- Καραθανάσης Α. (2001), “Η Καππαδοκία”, Θεσσαλονίκη: εκδ. Μαϊάνδρος
- Κατσαρός Β. (2013), “Άγιος Γεώργιος ο Γοργός. Η αλληγορική ερμηνεία στην εννοιολογική μετάλλαξη του επιθέτου”, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ
- Κοκκώσης Χ. (1995), “Τουρισμός και Βιώσιμη ανάπτυξη”, Αθήνα: εκδ. Σύγχρονα θέματα
- Κονόρτας Π. (1998), “Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο, 17ος- αρχές 20ού αι.”, Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια
- Κοντογιάννης Π. (1921), “Γεωγραφία της Μικράς Ασίας”, Αθήνα: εκδ. Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων
- Κοράνιο
- Κυριαζόπουλος Π. και Σαμαντά Ε. (2011), “Μεθοδολογία Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας”, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική
- Λαγός Δ. & Χριστογιάννη Π. (2006), “Η ανάπτυξη του Θρησκευτικού τουρισμού

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

στην Ελλάδα”, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

- Λαγός Δ. (2011), “Δυνατότητες ανάπτυξης του Θρησκευτικού τουρισμού στη νήσο Χίο. Δημιουργική συνύπαρξη”, Χίος: Έκδοση Επιτροπής Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου με την Χιακή κοινωνία, τεύχος 6
- Λογοθέτης Μ. (1997), “Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη”, Ρόδος: Επιμελητήριο Δωδεκανήσων
- Λουκόπουλος Δ. και Πετρόπουλος Δ. (1949), “Η Λαϊκή Λατρεία των Φαράσων”, Αθήνα: ΚΜΣ
- Μαλέτσκος Α. (1940), “Η εν τη νήσω Πριγκήπω Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου του Κουδουνά”, Αθήνα: Εταιρεία Βυζαντινών Σπουδών
- Μαντζουράνη Κ. και Τζιφάκη Χ. (2006), “Επιπτώσεις-Προοπτικές-Εξελίξεις Εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα”, Διπλωματική Εργασία, τμήμα Τουριστικών Επιχ/σεων ΑΤΕΙ Κρήτης
- Μήλλας Α. (2001), “Αναδρομή στα Πριγκηπόννησα”, Αθήνα: εκδ.Μίλητος
- Μήλλας Α. (2006), “Κτηματολόγιον Νήσου Πριγκήπου”, Πρίγκηπος: Σύλλογος Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας, “Η Μνημοσύνη”
- Μήλλας Α. (2007), “Χαμένες Πατρίδες: Πριγκηπόννησα”, Αθήνα: Alter Ego, ΜΜΕ ΑΕ.
- Μήλλας Α. (2011), “Άγιος Γεώργιος Κουδουνάς”, Αθήνα: εκδ. ΜίλητοΜιρμίρογλου
- Β. (1940), “Οι Δερβίσσαι”, Αθήνα: εκδ. Εκάτη
- Μοίρα Π. (2003), “Από τον προσκνητή στο θρησκευτικό τουρίστα”, τουριστική Επιθεώρηση, τόμος Α', Αθήνα: εκδ. Interbooks
- Μοίρα Π. (2008), “ Η αξιοποίηση των θρησκευτικών πόρων στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού”, Αθήνα: Τυπολογία, τουριστικά θέματα, τεύχος 5:97-112
- Μοίρα Π. (2009), “ Θρησκευτικός Τουρισμός”, Αθήνα: Interbooks
- Μοίρα Π. και Παράσχη Α. (2015), “Από το προσκόνημα στον θρησκευτικό-πολιτιστικό τουρισμό. Μελέτη περίπτωσης: Ζάκυνθος”, e-περιοδικό Επιστήμης και Τεχνολογίας

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- Μουτσόπουλος Ν. (2007), “*Η κόκκινη εκκλησία (kizil kilise) κοντά στο Sivri Hisar της Καππαδοκίας. Παρατηρήσεις και προβληματισμοί*”, Θεσσαλονίκη: εκδ. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών
- Μπενλισοΐ Φ. (2008), “*Πρίγκηπος*”, Κωνσταντινούπολη: Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού
- Παπακωστίδης Π. (2015), “*Εκπόνηση Στρατηγικού Σχεδίου Μάρκετινγκ, για την ανάπτυξη του Θρησκευτικού τουρισμού στο νομό Έβρου*”, Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ
- Πολύζος Σ. (2010), “*Θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα: Χωρική ανάλυση και συμβολή στην ανάπτυξη μειονοτικών περιοχών*”, Βόλος: Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Πουλάκη Π. και Λαγός Δ. (2013), “*Η συμβολή του Θρησκευτικού τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση της Χίου*”, www.citybranding.gr/2013/09/blog-post_26.htm
- Ράπτη Β. (2011), “*Ο Προσκυνηματικός τουρισμός στην Ελλάδα. Η περίπτωση των Μετεώρων*”, Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ
- Ρούσκα Β. (2010), “*Αφιέρωμα στο έτος Αποστόλου Ιακώβου*”, άρθρο στο www.ispania.gr
- Σαββίδης Α. (1996), “*Οι Τούρκοι και το Βυζάντιο. Προοθωμανικά φύλα στην Ασία και Βαλκάνια*”, Αθήνα: εκδ. Δόμος
- Σβολόπουλος Κ. (2003), “*Κωνσταντινούπολη, 1856-1908. Η ακμή του Ελληνισμού*”, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών
- ΣΕΤΕ (2012), “*Ελληνικός Τουρισμός: Στοιχεία και Αριθμοί*”, Αθήνα: έκδοση 2012
- Σταματόπουλος Δ. (1996), “*Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση: Προς μια ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, του 19ου αι.*”, Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια
- Σταματόπουλος Δ. (2003), “*Η τελευταία αναλαμπή. Η Κωνσταντινοπουλίτικη ρωμηοσύνη στα χρόνια 1948-1955*”, Αθήνα: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (ΙΜΕ)

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο*

- Σταυρίδης Β. (1991), “*Αι Μητροπόλεις Χαλκηδόνος, Δέρκων και Πριγκηπονήσων*”, Θεσσαλονίκη: εκδ. Αφοι Κυριακίδη
- Σφακιανάκης Μ. (2000), “*Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*”, Αθήνα: εκδ. Έλλην
- Τελώνης Γ. (2012), “*Η τουριστική αγορά και η δυναμική του Θρησκευτικού και Πολιτιστικού τουρισμού*”, www.helexpo.gr
- Τσάρτας Π. (1996), “*Τουρίστες, ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*”, Αθήνα: εκδ. Εξάντας
- Χρήστου Ε. (1999), “*Έρευνα Τουριστικής Αγοράς*”, Αθήνα: Interbooks

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Adler J. (2002), *“From Medieval Pilgrimage to Religious tourism: The social and cultural economics of piety”*, Westport, Connecticut: praeger Publishers
- Baiffal (1906), *“Etudes d'histoire et de theologie”*, Paris: posit 1
- Berit L. (2006), *“Religious tourism: Pilgrimages as means to promote synergies. Among Authorities and Agents”*, Nicosia Cyprus: 1st International Conference
- Birge J. (1937), *“ The Bektashi order of Dervishes”*, London: Luzac & Co., Hartford Seminary Press
- Cheer N. (2000), *“Pilgrimage: linear and circular”*, N.Z. Sea of Faith Network
- Cohen et al. (2006), *“Religious tourism as an educational experience: tourism, religion and spiritual journeys”*, London: NY Routledge
- Coleman S. and Elsner J. (1995), *“Pilgrimage: Past and Present in the world religions”*, Cambridge: MA: Harvard University Press
- Collins- Kreiner (2006), *“Christian tourism to the Holy Land: Pilgrimage during security crisis”*, England: Ashgate Publishing Limite: 1,7
- De Vaus D. (2008), *“Ανάλυση κοινωνικών δεδομένων”*, Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Duganddija n. (1986), *“Religia I Nacija”*, Zagreb: Stvarnost
- Faroqui (2009), *“ Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και ο κόσμος γύρω της”*, Αθήνα: εκδ. 21ος παράλληλος
- Goodwin G. (1995), *“Islamic architecture: form, function and meang”*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Hasluk F. 92004), *“Χριστιανισμός και Ισλάμ την εποχή των Σουλτάνων”*, Αθήνα:

Καλαβριώτη Ι. Αρετή *Ο Προσκνηματικός τουρισμός ενόψει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.*
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο

εκδ. Εκάτη

- Imber C. (1997), “*Ebu's-Su'ud: The Islamic Legal Tradition*”, Edinburgh”
Edinburgh University Press
- Jackowski A. (1987), “*Geography of Pilgrimage in Poland*” The National
Geographic Journal of India, 33 (4)
- Jackowski A. and Smith V. (1992), “*Polish Pilgrim Tourists*”, Annals of tourism
research 19 (issue 1)
- Jarriluoma J. (1992), “*Alternative tourism and evolution of tourist areas*”, Tourism
Managment vol.13, no 1
- Kelber L. (2002), “*The Sociology of Medieval Pilgrimage: Contested views and
shifting Boundaries*”, USA: Swatos and Tomasi
- Lybyer HAP, “The Travels of Enljiya Efendi”, NZ: Journal of the American Oriental
Society, vol:37
- Macleod DVL.(1997), “*Alternative tourists on a Canary island*”, Oxford: Bergman
- Morinis E.A. (1984), “*Pilgrimage in the Hindu Tradition: A case study of West
Bengal*”, Delhi: Oxford University Press
- Morpeth (2007), “*El Camino Frances. Religion tourism and Pilgrimage festivals
management. An International perspective*”, Wallingford, UK: AB International
- Parpairis A. (1992), “*Tourism and the environment- Some obsevation on the
concept of carrying capacity*”, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Rinschede G. (1992), “*Forms of Religious tourism: Annals of tourism research, 19,*
pp 54
- Robichaud P. (1992), “*Tourist or Pilgrim? Rescuing the Jubilee*”, America 181, no
20
- Sugar P. (1994), “*Η νοτιοανατολική Ευρώπη κάτω από την Οθωμανική κυριαρχία
(1354-1804)*, τόμος Α', Αθήνα: εκδ. Σμίλη
- Vucovic B. (1996), “*Tourism and Religion*” Elsevier science and Technology

**Καλαβριώτη Ι. Αρετή - Ο Προσκυνηματικός τουρισμός ενώνει Χριστιανούς και Μουσουλμάνους.
Μελέτη περίπτωσης: Η Ιερά Μονή του Άη Γιώργη του Κουδουνά στην Πρίγκηπο**

- Wiederkehr M. (2001), “*Behold your life: a Pilgrimage through your memories*”, Paris: Ave Maria Press
- Wright K. (2007), “*Religious tourism. A new era, a dynamic industry*”, Leisure Group Travel, Special Edition, November

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

fanarion.blogspot.gr

saintgeorgekoudounas.blogspot.com

www.agiooros.net

www.ec-patr.org

www.imis.gr

www.pontos-news.gr

-